

A top-down view of a spiral staircase, looking down from above. The entire image is overlaid with a strong red color. The metal railings and steps of the staircase create a series of concentric, overlapping circles that spiral towards the center. The lighting is dramatic, with the center of the spiral appearing brighter, suggesting a light source at the bottom of the stairs.

Blijven wonen!

Methodiek voor het stabiliseren van problematische schulden

Blijven wonen!

Methodiek voor het stabiliseren van problematische schulden

© 2007 Rijnstad, welzijn en hulpverlening

Auteurs

Rosl Ipskamp – Knuman

Anita Peters

Ferry Helderma

André Moerman (projectleiding)

Vormgeving & eindredactie

Frederieke Genevace, Communicatie & Journalistieke Producties

Expertgroep

Bij de totstandkoming van de methodiekbeschrijving is dankbaar gebruik gemaakt van de kennis en ervaring van een expertgroep, bestaande uit:

Diny Teunissen, Rijnstad

Ellen Wijnen, Budget Advies Centrum

Esther Nagel, Iriszorg

Germa Bongers, Inter-lokaal

Henk Nieuwhoff, Rijnstad

Korien de Leeuw, Iriszorg

Marjan Hiemstra, RIBW Arnhem & Veluwe Vallei

Rita Verbeek, Rijnstad

Suzanne Bruns, Rijnstad

En dank aan vele anderen.

Opdrachtgever

Provincie Gelderland

Gemeente Arnhem

Rijnstad, welzijn en hulpverlening

Rijnstad is een maatschappelijke organisatie voor sociaal-cultureel werk en maatschappelijke dienstverlening in Arnhem en omgeving. Rijnstad draagt bij aan het bevorderen van een actieve deelname aan de samenleving door mensen te versterken in hun kwaliteiten, te ondersteunen bij hun problemen en ontwikkeling en aan te spreken op eigen mogelijkheden en verantwoordelijkheid.

Inhoud

Inleiding 7

Deel 1 De stabilisatiemethodiek 9

1. De stabilisatiemethodiek op hoofdlijnen 10

- 1.1. Inleiding 10
- 1.2. Twee cliëntgroepen 10
- 1.3. De kern van stabiliseren 11
- 1.4. De stabilisatiemethodiek in schema 12

2. De intakefase 14

- 2.1. Inleiding 14
- 2.2. De aanmelding: een crisis 14
- 2.3. De schuldhulpverleningsgeschiedenis 16
- 2.4. De oorzaken van schulden 17
- 2.5. Het overzicht van de schulden 17
- 2.6. Het overzicht inkomsten/uitgaven 18

3. Keuzemoment: stabiliseren of saneren? 20

- 3.1. Inleiding 20
- 3.2. Keuze uit verschillende trajecten 21
- 3.3. Wanneer is een schuldsanering technisch mogelijk? 22
- 3.4. Wanneer is de cliënt schuldsaneringrijp? 23
- 3.5. Het hulpverleningsplan 25

4. De voorzieningencheck 26

- 4.1. Inleiding 26
- 4.2. Niet-gebruik van voorzieningen 27
 - 4.2.1. De oorzaken van niet-gebruik 27
 - 4.2.2. De omvang van niet-gebruik 27
- 4.3. De voorzieningencheck als instrument 28
- 4.4. Met terugwerkende kracht aanvragen en herzien 29
- 4.5. De belastingdienst als bron van inkomen 30

5. Budgetbegeleiding 33

- 5.1. Inleiding 33
- 5.2. Een budgetbegeleidingsmodel 34
 - 5.2.1. Orden de belangrijkste papieren en stel een overzicht op van inkomsten en uitgaven 36
 - 5.2.2. Bepaal het verschil tussen inkomsten en uitgaven en bereken de huidige afloscapaciteit 36
 - 5.2.3. Bepaal de beslagvrije voet en bereken de maximale afloscapaciteit 36
 - 5.2.4. Maak onderscheid tussen basisuitgaven en overige uitgaven 37

- 5.2.5. Toets basisuitgaven op noodzakelijkheid en bekijk bespaarmogelijkheden 38
- 5.2.6. Toets overige uitgaven op noodzakelijkheid en bekijk bespaarmogelijkheden 39
- 5.2.7. Stel een overzicht op van gewenste uitgaven en bepaal het verschil tussen inkomsten en gewenste uitgaven 40
- 5.2.8. (Vast)stellen budgetvoorwaarden bij technisch stabiliseren 41
- 5.2.9. Uitgebreide budgetbegeleiding bij stabiliseren als voortraject 42
- 5.3. Omgaan met knelpunten 42

6. Psychosociale hulpverlening tijdens het stabiliseren van schulden 44

- 6.1. Inleiding 44
- 6.2. Psychosociale hulpverlening en schuldsaneringrijpheid 44
- 6.3. Gedragsverandering en motivatie 45
 - 6.3.1. Het 'stages of change-model' 45
 - 6.3.2. Psychosociale interventies vanuit het 'stages of change-model' 47
- 6.4. Afsluiting van de psychosociale hulpverlening 49

7. Borging vaste lasten 50

- 7.1. Inleiding 50
- 7.2. Inhouding op loon of uitkering 51
- 7.3. Vrijwillig inkomensbeheer 51
 - 7.3.1. Stabilisatiebeheer 51
- 7.4. Onderbewindstelling en ondercuratelestelling 52
 - 7.4.1. Onderbewindstelling 52
 - 7.4.2. Ondercuratelestelling 53
 - 7.4.3. Wie vraagt de maatregel aan? 53
 - 7.4.4. Wie kan tot curator, bewindvoerder of mentor worden benoemd 54
 - 7.4.5. Einde van de maatregel 54
- 7.5. Bijzondere bijstand voor kosten van borging 54
- 7.6. Borging vaste lasten als harde voorwaarde 54

8. Regelen primaire schulden 56

- 8.1. Inleiding 56
- 8.2. De opbrengst van de voorzieningencheck 57
- 8.3. De Arnhemse smeergeldrekening 57
- 8.4. Stabiele betalingsregeling 57
- 8.5. Bijzondere bijstand 58
- 8.6. Fondsen 58
- 8.7. Toekennen van prioriteiten aan schulden 60

Deel 2

Juridische achtergrondinformatie 63

9. Verlaging van schulden 64

- 9.1. Inleiding 64
- 9.2. Kwijtschelding belastingen en zuiveringslasten 64
- 9.3. Kwijtschelding schulden in sociale verzekeringswetten 65
- 9.4. Colportage: ontbinding of nietigverklaring van overeenkomsten 66
- 9.5. Verjaring 67

10. Van incasso tot beslag 70

- 10.1. Inleiding 70
- 10.2. Incassoprocedure 71
- 10.3. Incassobureaus 71
- 10.4. Deurwaarders 72
- 10.5. Beslag en executie 73

11. Bijzondere regels primaire schulden 75

- 11.1. Inleiding 75
- 11.2. Huur 75
- 11.3. Energie en water 77
- 11.4. Ziektekostenverzekering 78

Literatuuropgave

Bijlagen

- 1. Meeneembrief bij schulden
- 2. Voorzieningencheck MWSR, versie juli 2007
- 3. Overeenkomst primaire schulden (smeergeldrekening)
- 4. Voorstel aan schuldeiser (opbrengst voorzieningencheck)
- 5. Voorstel aan schuldeiser (stabiele betalingsregeling)
- 6. Schuldenaren onnodig in financiële problemen door beslaglegging
- 7. Voorbeeld berekening beslagvrije voet
- 8. Voorbeeldbrief verzoek aanpassing beslagvrije voet

Inleiding

Op 1 oktober 2006 is het maatschappelijk werk en sociaal raadsliedenwerk van Passade (inmiddels overgenomen door Rijnstad), in opdracht van de provincie Gelderland en de gemeente Arnhem, gestart met het project 'Methodiekontwikkeling stabilisatie schulden'. Deze handleiding 'Blijven wonen!' vormt het resultaat.

Waarom deze handleiding?

In de reguliere schuldhulpverlening staat het regelen van alle schulden centraal. Inmiddels wordt meer en meer duidelijk dat aan cliënten die uitvallen uit het minnelijk of wettelijk traject (Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen) ook hulp geboden moet worden. Het is van belang te voorkomen dat deze mensen verstoken raken van de elementaire voorzieningen (woonruimte, energie, water en ziektekostenverzekering).

Het hoge uitvalpercentage in de reguliere schuldhulpverlening maakt duidelijk dat het tevens van belang is dat cliënten in staat zijn om een dergelijk traject te volgen en te voltooien. De cliënt dient 'schuldsaneringrijp' te zijn. Het starten van reguliere schuldhulpverlening, terwijl de cliënt er niet aan toe is, leidt tot een grote kans op uitval met alle gevolgen van dien. Het de tijd nemen om de cliënt hiervoor te begeleiden, betekent dat er ook aandacht moet zijn voor de elementaire voorzieningen.

De stabilisatiemethodiek geeft een handreiking aan hulpverleners hoe hier in te handelen.

Hoe is deze handleiding totstandgekomen?

Het maatschappelijk werk en sociaal raadsliedenwerk van Rijnstad heeft sinds jaar en dag geprobeerd om 'uitvallers' uit de reguliere schuldhulpverlening te helpen om te voorkomen dat ze verder afglijden. Dit gebeurde met wisselend succes. Allerlei knelpunten maken hulpverlening aan deze cliënten een niet eenvoudige opdracht.

Op basis van deze ervaringen en met gebruikmaking van een expertgroep is de methodiek ontwikkeld. De expertgroep bestond uit hulpverleners, zowel van Rijnstad als van andere organisaties, die veel te maken hebben met cliënten waarbij sprake is van een problematische schuldsituatie die gestabiliseerd moet worden. De expertgroep is gebruikt om knelpunten te inventariseren en oplossingen te bedenken. De stabilisatiemethodiek is vervolgens op haar kwaliteit getoetst door deze op cliënten toe te passen.

Hoe is de handleiding opgebouwd?

De handleiding bestaat uit twee delen. Het eerste deel beschrijft de stabilisatiemethodiek aan de hand van een schema. In elk hoofdstuk staat een fase uit het schema centraal.

Deel 2 bevat juridische achtergrondinformatie die nodig is om de stabilisatiemethodiek goed toe te passen.

De stabilisatie- methodiek

In dit deel staat de stabilisatiemethodiek centraal.

Hoofdstuk 1 beschrijft de kern van de stabilisatiemethodiek aan de hand van een methodiekschema.

In de hoofdstukken die daarop volgen staat telkens één fase uit het schema centraal:

- de intakefase
- keuzemoment: stabiliseren of saneren?
- de voorzieningencheck
- budgetbegeleiding
- psychosociale hulpverlening
- borging vaste lasten
- regelen primaire schulden.

1

De stabilisatiemethodiek op hoofdlijnen

1.1. Inleiding

Met een volledige sanering van alle schulden zijn cliënten het meest gebaat. De reguliere schuldhulpverlening tracht via het minnelijk traject een akkoord te bereiken met alle schuldeisers, met als doel dat de cliënt, na een periode van doorgaans drie jaar aflossen, schuldenvrij is. Wanneer niet alle schuldeisers akkoord gaan met het saneringsvoorstel en dit ook niet is af te dwingen, is het volgen van het wettelijk traject, de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (wsnp), nog een mogelijkheid. Wanneer een aanvraag voor toelating tot de wsnp gehonoreerd wordt, hebben schuldeisers niets meer te kiezen en moeten ze meewerken.

Een volledige sanering via het minnelijk of wettelijk traject is echter voor lang niet alle cliënten mogelijk. Dat kan komen door bijvoorbeeld de aard van de schulden, doordat het traject voortijdig wordt beëindigd vanwege het niet nakomen van afspraken, of door het ontstaan van nieuwe schulden. Deze cliënten bevinden zich in een uitzichtloze situatie. Schuldeisers leggen beslag op hun inkomen en dreigen met, of leggen daadwerkelijk beslag op de inboedel. Betaling van huur, energie, water en premie ziektekostenverzekering (primaire lasten) komt in gevaar. De stabilisatiemethodiek moet voorkomen dat het zo ver komt. Mensen moeten in ieder geval kunnen 'blijven wonen'.

Om de methodiekbeschrijving goed te kunnen volgen, is het van belang eerst op hoofdlijnen zicht te hebben op de stabilisatiemethodiek. Paragraaf 1.2. beschrijft de twee cliëntgroepen op wie de methodiek zich richt. Paragraaf 1.3. benoemt de kern van het stabiliseren en paragraaf 1.4. geeft een methodiekschema dat als leidraad dient voor deze handleiding.

1.2. Twee cliëntengroepen

De stabilisatiemethodiek richt zich op twee cliëntgroepen.

Bij de eerste categorie cliënten is een reguliere schuldregeling om technische redenen voorlopig niet mogelijk. Dat kan veroorzaakt worden door de aard van de schulden. Een recente fraudevor-

dering is daar een voorbeeld van. Ook is het mogelijk dat de cliënt al een regulier schuldhulpverleningstraject achter de rug heeft en hier voorlopig niet meer voor in aanmerking komt.

De tweede categorie cliënten heeft nog geen regulier schuldhulpverleningstraject achter de rug, maar is hier ook niet aan toe. Deze cliënten zijn nog niet schuldsaneringrijp, waardoor de kans groot is dat de reguliere schuldhulpverlening mislukt. De cliënt weet bijvoorbeeld nog niet zijn inkomsten en uitgaven op elkaar af te stemmen of hij werkt niet aan de psychosociale problemen die aan de schulden ten grondslag liggen. Het zijn de zogenaamde ‘potentiële uitvallers’. Te snel starten met reguliere schuldhulpverlening terwijl de kans van mislukken groot is, kan ernstige consequenties hebben. Bij een voortijdige beëindiging in het minnelijk traject kan de cliënt meestal pas na een paar jaar weer geholpen worden. Voor de wvnp geldt zelfs een termijn van tien jaar.

1.3. De kern van stabiliseren

Wanneer het volledig saneren van schulden vooralsnog niet tot de mogelijkheden behoort, is de kans groot dat de cliënt verder ‘afzakt’, met als dieptepunt dakloosheid en onverzekerd zijn tegen ziektekosten.

De stabilisatiemethodiek is erop gericht dat de cliënt gebruik kan blijven maken van de elementaire voorzieningen:

- woonruimte;
- energie;
- water;
- ziektekostenverzekering.

Om ervoor te zorgen dat de cliënt gebruik kan blijven maken van deze elementaire voorzieningen, is het van belang om:

- de maandelijkse betaling van de primaire lasten te borgen;
- een regeling te treffen voor primaire schulden, als die er zijn.

Met de overige schulden wordt in principe niets gedaan. Schuldeisers kunnen beslag op het in-

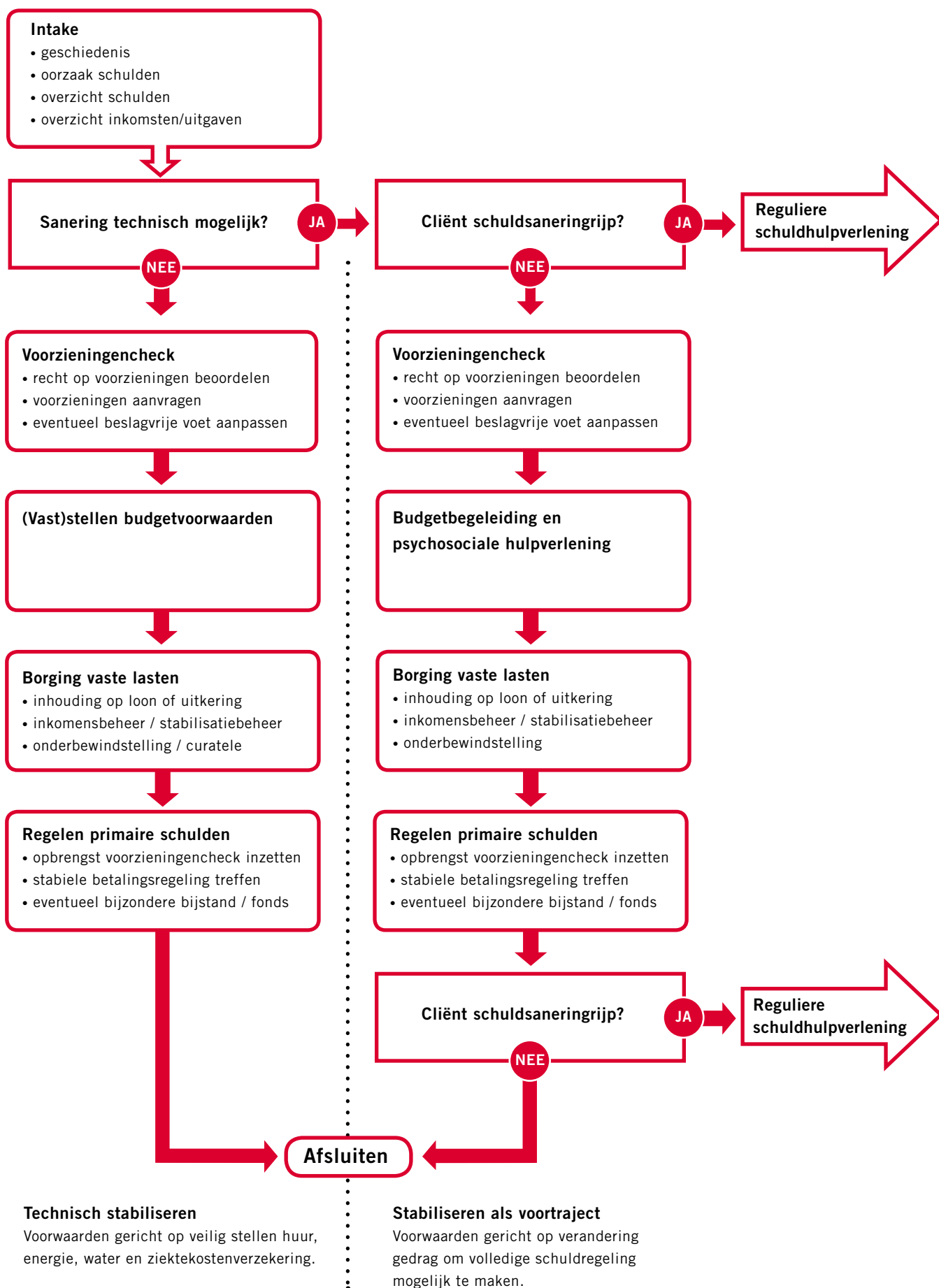
komen leggen. De beslagvrije voet - het deel van het inkomen waarop de schuldeiser geen beslag mag leggen - vormt de ondergrens: het inkomen waarvan de cliënt moet leven. Uiteraard moet de beslagvrije voet correct zijn vastgesteld.

Deze werkwijze vergt van de cliënt een bepaald gedrag. De hulpverlening stelt voorwaarden, die volgen uit de stabilisatiemethodiek, die tot dat gedrag moeten leiden en begeleidt de cliënt bij de realisatie daarvan. Voorwaarden en begeleiding zijn erop gericht dat de cliënt:

- prioriteit legt bij de primaire vaste lasten en de primaire schulden;
- bereid is om betaling van de primaire vaste lasten te borgen (via onder andere inhouding op de uitkering, inkomensbeheer, stabilisatiebeheer of onderbewindstelling);
- de eventuele opbrengst uit de voorzieningencheck inzet om de primaire schulden te regelen;
- zijn inkomsten en uitgaven bijstelt om aflossingsruimte te creëren voor de primaire schulden;
- zich weerbaar opstelt tegen schuldeisers, incassobureaus en deurwaarders door geen betalingsregelingen af te sluiten die de betaling van de primaire lasten en primaire schulden in ‘gevaar’ brengen.

Deze gedragsverandering is voor beide categorieën cliënten van belang. Dus zowel voor de cliënten voor wie een schuldregeling technisch niet mogelijk is, als voor de cliënten voor wie een schuldregeling weliswaar mogelijk is, maar bij wie de kans op uitval vanwege hun gedrag groot is. Deze laatste categorie, de ‘potentiële uitvallers’, heeft wel perspectief op het regelen van alle schulden op korte termijn via een regulier schuldsaneringstraject. Voorwaarde daarbij is dat de cliënt zijn gedrag bijstelt. In dat geval is de hulpverlening volgens de stabilisatiemethodiek ook gericht op het ‘schuldsaneringrijp’ maken van de cliënt.

1.4. De stabilisatiemethodiek in schema

Van de stabilisatiemethodiek is een schema gemaakt, dat in deze handleiding als leidraad dient voor de methodiekbeschrijving. In elk hoofdstuk staat een bepaalde stap in het schema centraal.

Het schema begint met de intake, gevolgd door een aantal stappen en het eindigt met de afsluiting. Dit is een logische volgorde, maar in de praktijk zullen de verschillende stappen uit het schema niet altijd in dezelfde volgorde plaatsvinden. Ook kan het voorkomen dat bepaalde stappen tegelijkertijd plaatsvinden. Een voorbeeld. De hulpverlener is gestart met de intake en ziet dan dat er sprake is van een huurschuld. Wanneer het mogelijk is de huur via inhouding op de uitkering te betalen, is het verstandig dit meteen te regelen en niet te wachten tot de stap 'borging vaste lasten' aan de orde is. Is de huurbetaling geregeld, dan gaat de hulpverlener verder met de intake.

Een aparte stap in het schema is 'budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening'. In de praktijk zal dit meestal gedurende het gehele traject in meer of mindere mate de aandacht hebben.

Een belangrijk beslismoment in de stabilisatiemethodiek vindt plaats na de intake. Dan bepaalt de hulpverlener welk traject hij gaat volgen. De trajecten zijn:

1. **Technisch stabiliseren.** Een volledige sanering van de schulden is technisch niet mogelijk. Het traject richt zich uitsluitend op het stabiliseren van de situatie (in het schema de linkerkolom). De begeleiding en de gestelde voorwaarden zijn beperkt tot het veilig stellen van woonruimte, energie, water en ziektekostenverzekering.
2. **Stabiliseren als voortraject.** Een volledige sanering van de schulden is wel mogelijk, maar de cliënt is hier, gezien zijn gedrag, niet aan toe. Hij is niet schuldsaneringrijp. Het traject richt zich zowel op het stabiliseren van de situatie, als op het schuldsaneringrijp maken van de cliënt (in het schema de rechterkolom). De begeleiding en de gestelde voorwaarden zijn gericht op verandering van het gedrag van de cliënt zodat op termijn een volledige schuldregeling mogelijk is.

3. **Volledige schuldregeling.** Een volledige sanering van de schulden is mogelijk en de cliënt is schuldsaneringrijp. Het traject richt zich op het regelen van alle schulden. Deze reguliere schuldhulpverlening valt buiten het bestek van deze handleiding.

De stappen in de linker- en rechterkolom zijn grotendeels dezelfde. Maar omdat het einddoel van deze trajecten verschilt, zal de hulpverlener een andere houding aannemen en andere voorwaarden stellen.

In de volgende hoofdstukken staat telkens één stap uit het schema centraal, allereerst de intakefase.

2

De intakefase

2.1. Inleiding

De eerste fase van de stabilisatiemethodiek is de intakefase. Deze begint wanneer de cliënt zich aanmeldt bij de hulpverlener.

Schema stabilisatie van schulden: fase 1

Intake

- geschiedenis
- oorzaak schulden
- overzicht schulden
- overzicht inkomsten/uitgaven

Dit hoofdstuk beschrijft de eerste fase van de methodiek. Aan de orde komen: het eerste contact tussen de hulpverlener en de cliënt (paragraaf 2.2.), het in kaart brengen van de aard en omvang van de schulden en het onderzoeken van de achtergrond van de schuldsituatie (de paragrafen 2.3. tot en met 2.5.), en het maken van een eerste overzicht van de inkomsten en uitgaven (paragraaf 2.6.).

Aan het einde van de intakefase zijn de volgende doelen behaald:

1. De schuldhelpverleningsgeschiedenis is in kaart gebracht en het is duidelijk wat de cliënt al geprobeerd heeft en waarom dit niet is gelukt.
2. De oorzaken van de schulden zijn duidelijk.
3. De schulden staan overzichtelijk op papier.
4. Er is een overzicht van de inkomsten en uitgaven opgesteld.

2.2. De aanmelding: een crisis

De intakefase begint op het moment dat een cliënt zich bij de hulpverleningsinstantie aanmeldt. Meestal bevindt de cliënt zich dan in een complexe schuldsituatie, waarbij dreigende achterstanden zijn ontstaan in de betaling van de primaire lasten. Kortom, er is een crisis. Uithuiszetting of afsluiting dreigt.

Vaak heeft de cliënt al op verschillende manieren geprobeerd zijn financiële problemen te regelen, maar is dit niet gelukt. De cliënt en zijn omgeving zullen vanuit deze crisissituatie meestal een sterk appèl doen op de hulpverlener om tot snelle oplossingen te komen, bijvoorbeeld in de vorm van het treffen van regelingen, zodat de druk wordt weggenomen.

Hoewel het belangrijk is dat de hulpverlener adequaat reageert op de dreiging, is het niet wenselijk dat hij zich laat verleiden tot het voorbarig aandragen van oplossingen. Dergelijke ad-hoc-strategieën leiden tot bevrediging op korte termijn, maar dragen niet bij tot een structurele aanpak van het probleem. Ze kunnen een aanpak op lange termijn zelfs belemmeren, doordat de cliënt daarna nauwelijks gemotiveerd zal zijn verdere hulpverlening te accepteren. Zo is het mogelijk dat de cliënt niet meer bereid is de maandelijkse betaling van de vaste lasten te borgen. Een dreigende uithuiszetting of afsluiting kan de cliënt juist motiveren zijn gedrag bij te stellen en aan bepaalde voorwaarden te voldoen.

Een mevrouw komt op het spreekuur van het algemeen maatschappelijk werk. Ze heeft een brief bij zich van het waterbedrijf. Daarin wordt haar gesommeerd de achterstallige termijnbedragen van het afgelopen half jaar ineens te voldoen. Het waterbedrijf stelt zich op het standpunt dat binnen twee dagen de volledige achterstand voldaan moet zijn. Als dit niet het geval is, gaat het tot afsluiting over. De maatschappelijk werker besluit een fonds te verzoeken de rekening te betalen om zo in een later stadium in alle rust naar de situatie te kunnen kijken. De cliënte is opgelucht en dankbaar. Ze komt echter niet op de vervolggesprekken opdagen. Twee maanden later komt mevrouw opnieuw op het spreekuur. Er dreigt een uithuiszetting.

Het meteen oplossen van de meest urgente schulden is een methodische fout. In navolging van Witte (2006) wijzen wij hier op nog een aantal methodische fouten die de hulpverlener kan maken in een dergelijke crisisfase:

1. De hulpverlener laat zich in het systeem van de cliënt zuigen. Onder druk van een cliënt die zijn afweermechanismen hanteert (bijvoorbeeld manipulatie, medelijden oproepen, agressie of dwingen), houdt de hulpverlener afstand en betrokkenheid niet in balans. Bij het voorkomen van deze fout kan de hulpverlener veel steun hebben aan cliëntbesprekingen en interventies.
2. De hulpverlener neemt de verantwoordelijkheden van de cliënt over. Dit gebeurt soms al als de cliënt bij het eerste contact de papieren van zijn schuldeisers aan de hulpverlener geeft om uit te zoeken. De cliënt dient zelf de verantwoordelijkheid te blijven dragen voor zijn problemen.
3. De hulpverlener biedt hulpverlening aan slechts één partner. Zowel voor het ontstaan en voortbestaan, als voor de oplossing van de schulden zijn beide partners (in één clientsysteem) verantwoordelijk. Beiden dienen dan ook betrokken te worden bij de hulpverlening.
4. De hulpverlener confronteert de cliënt niet met zijn gedrag. Het gedrag van de cliënt (diens levensstijl) is vaak de oorzaak van de schuldenproblematiek van de cliënt. Om de schulden op te kunnen lossen is een gedragsverandering noodzakelijk. Deze verandering kan alleen bereikt worden als de hulpverlener de cliënt confronteert met diens gedrag.
5. De hulpverlener toont geen respect voor het gedrag van de cliënt. Dat doet hij wel als hij het geven van waardeoordelen achterwege laat. Dit, samen met een professionele houding, is noodzakelijk om het respect en vertrouwen van de cliënt te winnen. Beide zijn nodig om de hulpverlening te laten slagen.
6. De hulpverlener vult de problemen van de cliënt in en neemt die over. Meestal gebeurt dit als de cliënt niet gemotiveerd is. Maar de cliënt dient de verantwoordelijkheid te blijven dragen voor zijn eigen problemen.

De hulpverlener moet eerst ruimte en rust creëren zodat hij voldoende overzicht kan krijgen van de gehele situatie. Voor het laatste is het nodig dat de cliënt allerlei gegevens verstrekt. Voor

veel cliënten is dit moeilijk. De hulpverlener kan de cliënt hierbij helpen door hem een lijst te overhandigen waarop puntsgewijs staat welke stukken de cliënt dient aan te leveren. In bijlage 1 is zo'n zogenaamde 'meeneembrief' opgenomen. Met name de bankafschriften zijn een belangrijke informatiebron.

Bij sommige cliënten is in een eerder hulpverleningstraject al een overzicht gemaakt van de schulden en dat kan nog relatief actueel zijn. Om tijd te besparen, is het daarom raadzaam de cliënt naar de eerdere hulpverlening te vragen en te zorgen voor een goede informatie-uitwisseling met eerdere hulpverleners.

2.3. De schuldhulpverleningsgeschiedenis

Regelmatig blijkt dat cliënten al een 'schuldhulpverleningsgeschiedenis' hebben. Het is belangrijk om hier in de intakefase aandacht aan te besteden. Dit verleden bepaalt immers welke hulpverlening de cliënt kan krijgen.

De eerste vraag betreft het traject dat de cliënt (al dan niet geheel) heeft doorlopen: het minnelijk of het wettelijk traject?

Het minnelijk traject is de eerste stap in de reguliere schuldhulpverlening. Hierbij probeert de schuldhulpverlener via onderhandelingen met de schuldeisers tot een oplossing te komen. De 'Gedragscode Schuldregelen' van de NVVK vormt hiervoor de leidraad.

Als het niet lukt om in het minnelijk traject tot een akkoord te komen, bijvoorbeeld omdat een of meer schuldeisers niet akkoord gaat/gaan, kan de cliënt verzoeken de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP) toe te passen. Wordt dit verzoek gehonoreerd, dan kan de rechter de schuldeisers de regeling opleggen, zodat de schuldenaar na afloop van de periode van de schulden verlost is.

Behalve het vaststellen van de schuldhulpverleningsgeschiedenis (minnelijk of wettelijk traject), is de vraag belangrijk *op welk moment* iemand is uitgevallen. Als de cliënt tijdens de aanvraag van

een schuldregeling is afgehaakt, dan is toeleiding naar de reguliere schuldhulpverlening misschien nog mogelijk. Als de cliënt echter tijdens de regeling is uitgevallen omdat hij bijvoorbeeld nieuwe schulden heeft gemaakt, kan hij doorgaans langdurig geen gebruik meer maken van de reguliere schuldhulpverlening. Voor de WSNP geldt zelfs een termijn van tien jaar. De stabilisatiemethodiek kan juist in deze situaties uitkomst bieden.

Om inzicht te krijgen in de (on)mogelijkheden van de cliënt en zijn omgeving dient de hulpverlener onderzoek te doen naar *de reden* van het afhaken in de aanvraagfase of het uitvallen tijdens de schuldregeling. Na vaststelling van de factoren die tot mislukking van de schuldregeling hebben geleid, kan de hulpverlener beoordelen in hoeverre er op korte termijn perspectief is om te komen tot een volledige sanering van de schulden.

Oorzaken van het voortijdig afhaken of uitvallen zijn bijvoorbeeld:

- Het niet beschikken over de vereiste vaardigheden of het niet effectief weten in te schakelen van hulpbronnen.
- Een onverantwoord bestedingspatroon, waardoor nieuwe schulden ontstaan.
- Een gebrek aan intrinsieke of extrinsieke motivatie. Er is bij cliënten vaak sprake van een langdurig in stand gehouden patroon van handelen, dat geleid heeft tot de schulden en dat het bestaan ervan in stand houdt. Het doorbreken van dat patroon vraagt om een verandering in het gedrag, en om te kunnen veranderen is motivatie vereist. Deze motivatie is intrinsiek als de cliënt een interne prikkel voelt om te veranderen. De motivatie is extrinsiek als de prikkel buiten de cliënt ligt (motivatie door een dreigende uithuiszetting is hiervan een voorbeeld).
- Ernstige psychosociale, psychiatrische of verslavingsproblemen waardoor de cliënt niet aan de voorwaarden voor schuldhulpverlening kan voldoen. Ook een verstandelijke handicap kan een belemmering zijn. Een schuldregeling is voor deze cliënten

misschien haalbaar, maar alleen als andere maatregelen worden getroffen, zoals een onderbewindstelling/mentorschap/ondercuratelestelling.

Inzicht in de reden van uitval is vooral van belang bij de vraag of en, zo ja, onder welke voorwaarden nog een reguliere schuldhulpverlening mogelijk is, en welke begeleiding hiervoor dan nodig is. In volgende hoofdstukken wordt hierop ingegaan.

2.4. De oorzaken van schulden

Nadat de schuldhulpverleningsgeschiedenis in kaart is gebracht, onderzoekt de hulpverlener de achterliggende oorzaken van de schulden. Het is meestal niet mogelijk om tot een blijvende structurele aanpak van de schuldenproblematiek te komen, als de oorzaken niet expliciet onderzocht, besproken en aangepakt worden.

Oorzaken van schulden zijn op verschillende manieren te categoriseren. De commissie Boorsma (1994) beschrijft drie categorieën oorzaken: het eenmalige probleem, het structurele gedragsprobleem en de structurele onbalans. Hoewel de economische ontwikkelingen de laatste jaren snel zijn gegaan en de omvang en complexiteit van schulden drastisch zijn toegenomen, zijn de categorieën nog steeds goed te hanteren:

1. **Het eenmalige probleem:** problematische schulden, ontstaan door een zeer aanzienlijke, onverwachte verandering in de inkomsten en/of uitgaven (bijvoorbeeld door een ontslag of door een scheiding).
2. **Het structurele gedragsprobleem:** de problematische schuldsituatie is ontstaan door (structureel) onverantwoord gedrag van de schuldenaar. Soms kunnen psychosociale problemen ertoe leiden dat voor de schuldenaar het verkrijgen en behouden van een financieel overzicht geen prioriteit heeft. Psychosociale problemen kunnen dusdanig de aandacht vragen dat de financiële huishouding verwaarloosd wordt. Er is bij

deze schuldenaren sprake van een sterke samenhang tussen materiële en immateriële problemen. Deze verwevenheid kan ertoe leiden dat mensen niet weten hoe ze hun problemen aan kunnen pakken, waardoor die groter worden.

3. **De structurele onbalans:** er is geen evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. De schuldenaar geeft meer geld uit dan er binnenkomt. Het niet gebruikmaken van regelingen is mede een oorzaak voor het ontstaan van een onbalans. Door onwetendheid of uit trots maakt de schuldenaar geen gebruik van regelingen (kwijtschelding van gemeentelijke belastingen, huurtoeslag en dergelijke) waar hij wél recht op heeft. Hierdoor loopt hij financiële tegemoetkomingen mis en zijn de vaste lasten onnodig hoog.

Inzicht in de oorzaken van de schulden is vooral van belang bij het stabiliseren, als voortraject op de reguliere schuldhulpverlening. Het bepaalt de aard van de budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening die nodig zijn om de cliënt uiteindelijk 'klaar' te maken voor de reguliere schuldhulpverlening.

2.5. Het overzicht van de schulden

Nadat de hulpverlener de oorzaken van de schulden in kaart heeft gebracht, gaat hij over tot het maken van een overzicht van de schulden, aan de hand van betaalbewijzen, specificaties en recente brieven van schuldeisers. Een praktisch hulpmiddel bij het opstellen van het overzicht is het aanbrenge van een ordening naar soort schulden:

1. Schulden die de primaire levensbehoeften raken (primaire schulden):
 - huur;
 - energie;
 - water;
 - premie ziektekostenverzekering.

2. Schulden die betaling van de vaste lasten belemmeren:
 - rood staan op betaalrekening.
3. Schulden die een sanering kunnen belemmeren:
 - fraudevorderingen;
 - strafrechtelijke boetes;
 - zeer recent aangegane verplichtingen (onder andere leningen).
4. Schulden die niet meegaan in een sanering:
 - studieschulden;
 - schulden bij familie en kennissen.
5. Overige schulden, zoals:
 - belastingschulden, gemeentelijke heffingen;
 - boetes verkeersovertredingen (CJIB);
 - leningen bij banken of financiers;
 - schulden bij postorderbedrijven;
 - achterstallige betaling alimentatie.

De cliënt zal in sommige gevallen betalingsregelingen hebben getroffen, of machtigingen hebben afgegeven aan schuldeisers. Het is goed om dit in het overzicht te vermelden, omdat deze regelingen in een later stadium het borgen van de primaire lasten in de weg kunnen staan.

Het is bij de vaststelling van de primaire schulden ook van belang een inschatting te maken van de mate van dreiging die van deze schulden uitgaat. Dit kan uit de papieren van de desbetreffende schuldeiser blijken (exploten en dergelijke). Wanneer de cliënt niet over alle papieren beschikt, kan het beste contact opgenomen worden met de desbetreffende schuldeisers. De volgende zaken moeten duidelijk worden:

- Wat is de hoogte van de schuld?
- Wat is de status van de vordering? Betreft het slechts een aanmaning, of is er al een vonnis? Is er al een ontruimingsdatum?
- Wat is de betaalgeschiedenis van de cliënt? Hoe en wanneer zijn de eerste betalingsproblemen ontstaan?
- Wat dient de cliënt maandelijks te betalen?
- Is er nog andere relevante informatie over de cliënt waarmee rekening gehouden dient te worden?

- Wanneer de cliënt bijvoorbeeld ernstige overlast veroorzaakt, beïnvloedt dit de houding van de woningbouwvereniging.
- Als de cliënt nooit standen heeft doorgegeven aan het energiebedrijf en deze langdurig geschat zijn, is er geen reëel beeld van het verbruik.

Tijdens het contact met de schuldeiser kan de hulpverlener hem verzoeken tijdelijk de incasso-maatregelen stop te zetten om de cliënt de mogelijkheid te geven een structurele oplossing voor de schuld te vinden.

2.6. Het overzicht inkomsten/ uitgaven

Nadat het schuldenoverzicht is opgesteld, maakt de hulpverlener samen met de cliënt een overzicht van de inkomsten en uitgaven. Het opstellen van dit overzicht heeft meerdere doelen. Zo geeft een financieel overzicht een reëel inzicht in de situatie. Bovendien biedt het de cliënt rust en is het voor hem een eerste aanzet tot inzicht in het eigen (financieel) handelen.

Een 38-jarige alleenstaande mevrouw met een verstandelijke beperking vraagt om hulp bij het regelen van een schuld bij het energiebedrijf. Hoewel de sociale dienst maandelijks de termijnbedragen overmaakt, is een nieuwe primaire schuld ontstaan. Mevrouw heeft de jaarafrekening van het energiebedrijf ontvangen. Haar verbruik bleek dusdanig hoog dat ze een bedrag van € 480,- moet bijbetalen. Mevrouw zegt maandelijks niets over te houden en de rekening niet te kunnen betalen. Ze heeft meer schulden, maar eerdere pogingen om de schulden te regelen zijn niet gelukt. Om te voorkomen dat het energiebedrijf tot afsluiting overgaat, treft de hulpverlener een regeling. Daarvoor moet financiële ruimte gevonden worden. Bij bestudering van de bankafschriften blijkt dat mevrouw vier uitvaartverzekeringen heeft afgesloten, ze neemt met zes loten van € 12,50 deel

aan een loterij, ze geeft maandelijks € 47,50 aan verschillende doelen en ze heeft een kredietmaatschappij gemachtigd maandelijks € 50,- te incasseren. Om ruimte te creëren voor een betalingsregeling moet de cliënt het bestedingspatroon aanpassen. Ook blijkt dat mevrouw dit jaar geen aangifte inkomstenbelasting gedaan heeft. Door dit alsnog te doen komt een bedrag vrij, dat ingezet kan worden ter aflossing van de schuld. Er is voldoende ruimte ontstaan om maandelijks een hoger voorschotbedrag aan het energiebedrijf te betalen en daarmee te voorkomen dat volgend jaar opnieuw een probleem ontstaat.

Het opstellen van een inkomsten- en uitgavenoverzicht maakt duidelijk hoe de inkomsten zich tot de uitgaven verhouden. Daaruit kan blijken dat de cliënt onvoldoende inkomen heeft en/of regelingen en voorzieningen niet gebruikt, maar vaak zal ook blijken dat de uitgaven te hoog zijn. Bij het bepalen of inkomsten en uitgaven met elkaar in balans zijn, kan het volgende overzicht helpen. Gebruik bij het maken van het overzicht recente specificaties en bankafschriften. Het is verleidelijk om, als de cliënt niet precies weet of hij kosten heeft en hoe hoog deze zijn, een bedrag te schatten. Hierdoor ontstaat het risico dat belangrijke gegevens onbekend blijven.

Veronderstellen dat iemand de huur- en zorgtoeslag ontvangt, is daarbij niet juist. Het moet vast komen te staan dat de cliënt ontvangt waar hij recht op heeft. De bankafschriften zijn hierbij een belangrijk hulpmiddel. Vaak zal de cliënt niet over alle afschriften beschikken. Indien nodig kan de cliënt deze bij de bank opvragen.

Soms beschikt de cliënt niet (meer) over een bankrekening. Dit bemoeilijkt het verkrijgen van een overzicht. Bovendien is het voor het vervolg van het traject wenselijk dat de cliënt over een eigen bankrekening beschikt. Het openen van een bank- of girorekening is soms moeilijk voor een cliënt. De Nederlandse Vereniging van Banken heeft samen met schuldhulpverleningsorganisaties een convenant ontwikkeld op grond waarvan de cliënt recht heeft op een basisrekening. In de praktijk blijken banken zich niet altijd aan het convenant te houden. Klagen bij de geschillencommissie voor bankzaken is een optie, maar het duurt vrij lang voordat de klacht in behandeling wordt genomen. Ook is het mogelijk om te proberen bij diverse banken een bankrekening te openen. Sommige gemeentelijke kredietbanken hebben voor deze groep cliënten de mogelijkheid gecreëerd bij hen een bankrekening te openen. Na de intakefase stelt de hulpverlener vast welk traject het meest haalbaar is: stabiliseren of saneren? Hierover gaat het volgende hoofdstuk.

Vaste lasten	Huishoudelijke uitgaven	Reserveringsuitgaven
Huur/hypotheek *	Voeding *	Kleding en schoenen *
Gas en andere brandstoffen *	Reiniging	Inventaris *
Elektriciteit *	Roken	Onderhoud huis en tuin
Water *	Persoonlijke verzorging *	Extra ziektekosten *
Heffingen *	Huishoudelijke dienstverlening	Vrijtijdsuitgaven
Telefoon, kabel, internet	Diversen	Uitgaan
Verzekeringen *	Zakgeld	Vakantie en weekenden
School- en studiekosten		Extra sparen
Contributies/abbonementen		
Vervoer		
Alimentatie		
Afbetalingen		

* Deze posten vormen het basispakket.

3

Keuzemoment: stabiliseren of saneren?

3.1. Inleiding

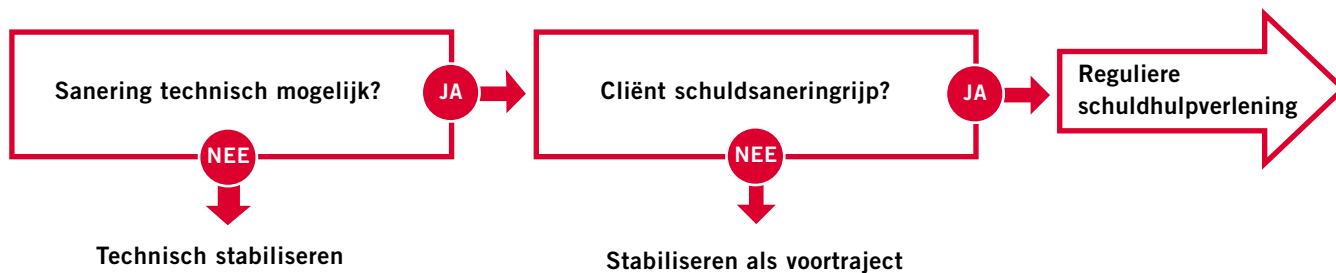
De eerste fase, de intakefase, is doorlopen. De (schuld)hulpverleningsgeschiedenis is in kaart gebracht, de oorzaak van het ontstaan en in stand houden van de schulden is vastgesteld, zicht is verkregen in de aard en de hoogte van de schulden en een overzicht is gemaakt van de inkomsten en uitgaven.

Ook is de mate van dreiging vastgesteld van de primaire schulden en, als dat nodig bleek, is de acute dreiging weggenomen doordat om uitstel van maatregelen is verzocht.

De intake komt tot een afronding. Het moment is aangebroken om vast te stellen welk traject het meest haalbaar is.

Dit hoofdstuk gaat over de keuze van het schuldsaneringstraject. Paragraaf 3.2. beschrijft de mogelijke trajecten en de betekenis ervan voor het perspectief van de cliënt. In paragraaf 3.3. worden de criteria uitgewerkt aan de hand waarvan de hulpverlener kan vaststellen of een sanering technisch mogelijk is, en 3.4. gaat in op de vraag wanneer de cliënt schuldsaneringrijp is. Tot slot behandelt paragraaf 3.5. de consequenties van de keuze van het traject voor het hulpverleningsplan.

Schema stabilisatie van schulden fase 1: keuzemomenten

3.2. Keuze uit verschillende trajecten

Tijdens de intakefase is voldoende zicht gekregen op de situatie van de cliënt. De hulpverlener gaat vervolgens na welk hulpverleningstraject het meest haalbaar is. Hiervoor zijn twee vragen van belang:

1. Is een schuldsanering technisch mogelijk?
2. Is de cliënt schuldsaneringrijp?

Het antwoord op deze vragen bepaalt de keus voor een van de volgende trajecten:

a. Reguliere schuldhulpverlening

Wanneer er geen technische belemmeringen zijn voor het minnelijk traject of de WSNP én de cliënt kan dergelijke trajecten aan, is reguliere schuldhulpverlening mogelijk. Via het minnelijk traject wordt geprobeerd een akkoord te bereiken met alle schuldeisers. Wanneer dit niet lukt, kan de cliënt een aanvraag indienen voor toelating tot de WSNP. Afhankelijk van zijn persoonlijke situatie kan het nodig zijn dat de cliënt naast de reguliere schuldhulpverlening nog extra begeleiding krijgt, bijvoorbeeld vanuit het maatschappelijk werk. De reguliere schuldhulpverlening valt buiten het bestek van deze methodiekbeschrijving.

b. Stabiliseren als voortraject

Wanneer een schuldsanering in technisch opzicht mogelijk is, maar de cliënt is nog niet schuldsaneringrijp, dan is ‘stabilisatie als voortraject’ een optie. In dit traject is de hulpverlening gericht op het rijp maken van de cliënt voor de reguliere schuldhulpverlening. Dit gebeurt door psychosociale hulpverlening en budgetbegeleiding. Om uithuiszetting en energieafsluiting te voorkomen

is de hulpverlening ook gericht op het stabiliseren van de situatie.

c. Technisch stabiliseren

Als de cliënt niet aan de voorwaarden van een schuldsanering voldoet, omdat hij bijvoorbeeld uit de WSNP is gezet, is slechts technisch stabiliseren mogelijk. De interventies zijn in dat geval vooral technisch van aard en gericht op het bereiken van een stabiele schuldensituatie, zodat de cliënt gebruik kan blijven maken van elementaire voorzieningen (wonen, water, energie en ziektekostenverzekering). De omvang van de begeleiding is in beginsel beperkt en vooral gericht op de gedragsverandering die nodig is om de elementaire voorzieningen te waarborgen.

Elk van deze trajecten biedt de cliënt een ander perspectief. Bij reguliere schuldhulpverlening zal de cliënt, na een succesvolle afronding na drie tot vijf jaar, van al zijn schulden af zijn. Bij stabilisatie als voortraject op de reguliere schuldhulpverlening is er op termijn perspectief op een regeling van alle schulden. De cliënt zal dan wel zijn gedrag moeten veranderen. Het technisch stabiliseren ten slotte, biedt voorlopig geen perspectief op een regeling van alle schulden. De cliënt zal voortdurend geconfronteerd worden met schuldeisers. Doorgaans zal de cliënt rond moeten komen van een inkomen gelijk aan de beslagvrije voet: het deel van het inkomen waarop de schuldeisers geen beslag kunnen leggen. Wel zijn, bij een succesvol afronden van dit traject, de elementaire voorzieningen (wonen, water, energie en ziektekostenverzekering) gewaarborgd.

De volgende twee paragrafen gaan dieper in op de vraag wanneer een schuldsanering technisch mogelijk en wanneer de cliënt schuldsaneringrijp is.

3.3. Wanneer is een schuldsanering technisch mogelijk?

Om voor een schuldsanering via het minnelijk of wettelijk traject in aanmerking te komen, moet de cliënt aan allerlei voorwaarden voldoen. De volgende categorieën voorwaarden zijn te onderscheiden:

Administratieve voorwaarden:

- De cliënt en alle andere leden van het huishouden staan ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie.
- De wettelijke partner heeft de aanvraag van een minnelijke regeling mee ondertekend.
- De cliënt is woonachtig in Nederland en beschikt over een Burger Servicenummer.

Voorwaarden ten aanzien van inkomsten en uitgaven:

- De cliënt kan inzage verschaffen in de aard en de hoogte van het inkomen.
- Al het beschikbare vermogen is vrij gemaakt voor de aflossing van schulden (verkoop van de woning, vrijmaken van spaarplannen en levensverzekeringen).

Voorwaarden ten aanzien van het ontstaan of onbetaald laten van de schulden:

- De cliënt is te goeder trouw voor het wettelijk traject. WSNP is niet mogelijk als de cliënt in de voorafgaande vijf jaren niet te goeder trouw is geweest bij het ontstaan of onbetaald laten van de schulden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij:
 - fraude;
 - schulden als gevolg van een veroordeling voor een misdrijf;
 - de recente afsluiting van een grote lening;
 - het plegen van veel verkeersovertredingen.

Wanneer voldoende aannemelijk is gemaakt dat de cliënt de omstandigheden die bepa-

lend zijn geweest voor het ontstaan of onbetaald laten van de schulden, onder controle heeft (hij is bijvoorbeeld afgekickt), kan toelating tot de WSNP wel binnen de periode van vijf jaar.

- De cliënt is te goeder trouw voor het minnelijk traject. Hiervoor kunnen minder strenge criteria gelden dan voor het wettelijk traject. Instellingen voor schuldhulpverlening gaan hier verschillend mee om. Neem voor de criteria contact op met de plaatselijke instelling.

Voorwaarden ten aanzien van een eventuele schuldhulpverleningsgeschiedenis:

- Voor toelating tot het wettelijk traject: de cliënt heeft in de tien voorafgaande jaren geen gebruikgemaakt van de WSNP. Hij heeft zo'n WSNP-traject noch voortijdig beëindigd noch succesvol afgerond. Wanneer een voortijdige beëindiging vanwege nieuwe schulden betrokkene niet valt aan te rekenen, is er wel binnen tien jaar opnieuw toelating tot de WSNP mogelijk (bijvoorbeeld inmiddels gescheiden van een gokverslaafde echtgenoot). Een afgewezen WSNP-aanvraag is geen beletsel voor toelating.
- Voor toelating tot het minnelijk traject: de cliënt heeft in de voorgaande jaren geen gebruikgemaakt van het minnelijk of wettelijk traject. Om hoeveel jaren het hierbij gaat, verschilt per schuldhulpverleningsinstelling. Meestal gaat het om veel minder dan tien jaar. Bovendien is er in vergelijking met het wettelijk traject meer ruimte om vanwege individuele omstandigheden af te wijken van het instellingsbeleid. Neem voor de criteria contact op met de plaatselijke instelling.

Wanneer de cliënt niet aan een of meer van bovengenoemde voorwaarden voldoet, is een schuldsanering vooralsnog niet mogelijk.

Bepaalde belemmeringen zijn eenvoudiger weg te nemen dan andere. Met name belemmeringen in de laatste twee categorieën voorwaarden (niet te goeder trouw en eerdere schuldhulp) zijn meestal niet direct te verhelpen. Het stabiliseren van de schulden is dan de enige optie. Belemmeringen

als een kleine boete en schademaatregel als gevolg van een misdrijf (schadevergoeding aan slachtoffer) zijn wel op te heffen, als de cliënt tenminste in staat is deze eerst te betalen. Gebeurt dat, dan kan hij een schuldregeling aanvragen. Een andere uitzondering is bijvoorbeeld een fraudevordering van bijna vijf jaar geleden. Deze belemmering wegnemen is een kwestie van een tijdje wachten.

Belemmeringen in de andere categorieën voorwaarden zullen in de meeste gevallen wel zijn op te heffen, maar daar gaat de nodige tijd overheen. Ook in dat geval is het noodzakelijk om tijdelijk de dreigende schuldsituatie te stabiliseren.

Het vrijmaken van vermogen, bijvoorbeeld, is voor sommige cliënten een moeilijke stap. Soms heeft de cliënt spaarplannen die hij vrij moet maken. Door met de cliënt de algemene voorwaarden daarvan door te nemen, wordt duidelijk wat mogelijk is en hoe de cliënt vrijmaken van vermogen kan aanpakken.

Soms bezit de cliënt een eigen woning. Omdat schuldeisers op het huis beslag kunnen leggen, dreigt er verlies van onderdak. De hulpverlener zal de cliënt de ernst van de situatie duidelijk moeten maken. Is de schuldsituatie van de cliënt complex, dan past maar één advies: met spoed de woning verkopen.

Een vrouw meldt zich op het spreekuur van het sociaal raadsliedenwerk. Ze vraagt hulp bij het regelen van een schuld bij het Landelijke Bureau Inning Ouderbijdrage (LBIO). Ze is moeder van twee kinderen. De kinderen zijn uit huis geplaatst. Daarom is ze een ouderbijdrage verschuldigd aan het LBIO. Behalve de schuld bij het LBIO zijn er andere schulden, waaronder een dreigende schuld bij het energiebedrijf en een fraudevordering van het UWV. Ze heeft een schuldregeling aangevraagd maar deze is vanwege de recente fraudeschuld bij het UWV afgewezen. Als ze niet ondersteund wordt in het stabiliseren van haar schulden, kan afsluiting van elektra en/of uithuiszetting het gevolg zijn. De hulpverlener kijkt eerst op welke wijze de cliënt de ouderbijdrage kan betalen. Me-

vrouw blijkt geen recht te hebben op kinderbijslag, omdat ze niet voldoet aan de onderhoudseis. Ze komt bovendien niet voor 'nihilstelling' van de ouderbijdrage in aanmerking, omdat ze geen bijstandsuitkering ontvangt maar een WAO-uitkering. Mevrouw zou wel voor kinderbijslag in aanmerking komen wanneer ze de ouderbijdrage betaalt. Worden daar de reiskosten die ze maakt om de kinderen te bezoeken, bij opgeteld, dan voldoet ze wel aan de onderhoudseis. De sociale dienst is verzocht voor één kwartaal bijzondere bijstand te verstrekken voor de ouderbijdrage, zodat mevrouw in het vervolg in aanmerking kan komen voor kinderbijslag. Met de kinderbijslag kan ze dan de ouderbijdrage betalen. De primaire schulden zijn vervolgens geregeld en geborgd en daarmee is voorkomen dat cliënte verder in de problemen komt.

3.4. Wanneer is de cliënt schuldsaneringrijp?

Wanneer is vastgesteld dat een regeling van alle schulden tot de mogelijkheden behoort, is de vraag aan de orde of de cliënt 'schuldsaneringrijp' is. Het begrip schuldsaneringrijpheid heeft betrekking op de mate waarin de cliënt en zijn systeem voorbereid zijn op de eisen die de reguliere schuldhulpverlening stelt. Een cliënt die volledig schuldsaneringrijp is, loopt het minste risico uit te vallen tijdens een schuldsaneringstraject en zal naar verwachting dus de beste kansen hebben op een schuldenvrije toekomst.

SCHULDSANERINGRIJPHEID?!

Zowel tijdens de aanvraag van de schuldhulpverlening als tijdens de duur van het schuldsaneringstraject, worden voorwaarden en eisen aan de cliënt gesteld. Om bewust te kunnen kiezen voor het doorlopen van een schuldhulpverleningstraject, dient de cliënt deze voorwaarden te kennen en dient hij ook de consequenties van deze voorwaarden te be-

grijpen. Zo zal een cliënt zich er bijvoorbeeld van bewust moeten zijn dat hij voor de duur van meerdere jaren van een zeer beperkt budget zal moeten leven, dat hij consequent alle informatie over wijzigingen in zijn financiën (als een nabetaling van zijn WAO of een urenbreiding op het werk) dient door te geven en dat het niet doorgeven van deze informatie tot een directe stopzetting van het traject kan leiden. Ook moet een cliënt weet hebben van het belang van bepaalde papieren, voordat hij in staat is een ordelijke administratie te voeren.

De cliënt moet niet alleen op de hoogte zijn van de gestelde eisen en voorwaarden, hij dient hier ook naar te handelen. Dat impliceert dat hij zowel over bepaalde vaardigheden als over een bepaalde mate van motivatie (tot verandering) moet beschikken. Zo dient de cliënt zijn inkomsten en uitgaven op elkaar af te kunnen stemmen en hiernaar te handelen. Hij zal onverantwoord handelen – als het kopen van een bankstel op afbetaling in afwachting van een verwachte belastingteruggaaf – na moeten laten. Ook dient hij te werken aan onderliggende psychosociale factoren die een schuldenregeling in de weg staan. Denk bijvoorbeeld aan relatie- of opvoedingsproblemen of een negatief zelfbeeld waardoor de cliënt in een passieve slachtofferrol vervalt.

Behalve over kennis en vaardigheden dient de cliënt over vermogens te beschikken die helpen bij het laten slagen van een schuldsaneringstraject. Zo is kennis waardeloos als de cliënt deze niet kan bevatten, en kan hij verantwoord financieel gedrag pas uitvoeren als hij bepaalde impulsen (bijvoorbeeld impulsaankopen) kan onderdrukken. Bovendien is een bepaalde mate van reflectief vermogen nodig, zodat de cliënt zijn eigen aandeel in de schuldenproblematiek kan inzien en de verantwoordelijkheid voor zijn problemen op zich kan nemen.

Schuldsaneringrijpheid hangt sterk samen met de beheersbaarheid van hoofdzakelijk psychosociale problemen. Het schuldsaneringrijp maken van de cliënt vraagt daarom vooral om psychosociaal gerichte interventies. Hieraan wordt in de hoofdstukken 5 en 6, over budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening, specifiek aandacht besteed.

Op dit moment in het stabilisatietraject is het van belang dat een hulpverlener de juiste afweging kan maken bij zijn beslissing te kiezen voor het oppakken van de ‘stabilisatie als voortraject’ of het verwijzen van de cliënt naar de reguliere schuldhulpverlening. Om de hulpverlener te helpen bij het maken van deze keuze, is hieronder een aantal criteria opgenomen aan de hand waarvan de hulpverlener systematisch kan vaststellen of de cliënt schuldsaneringrijp is:

- cliënt weet en begrijpt wat zijn eigen aandeel is in de oorzaak van de schulden;
- cliënt heeft kennis van het schuldsaneringstraject en beseft wat de impact van het traject is op bijvoorbeeld zijn nabije toekomst;
- cliënt heeft inzicht in zijn inkomsten en uitgaven en is in staat deze op elkaar af te stemmen;
- cliënt handelt naar het beschikbare budget en heeft kennis van wat financieel gezien mogelijk en onmogelijk is;
- cliënt heeft zijn administratie geordend en hierover overzicht, wat onder andere blijkt uit het feit dat hij onderscheid kan maken tussen de verschillende papieren en formulieren en deze eenvoudig terug kan vinden in een systeem;
- cliënt geeft openheid van zaken (waaronder inzicht in zijn bankafschriften), informeert de hulpverlener tijdig en vraagt op tijd hulp als hij zelf een probleem niet op kan lossen;
- cliënt komt afspraken na: hij is onder meer op tijd aanwezig op afspraken en voert afgesproken taken uit;
- cliënt werkt aan de psychosociale problemen die ten grondslag liggen aan de schuldenproblematiek en/of deze in stand houden;
- cliënt benut mogelijkheden om zijn financiële situatie te verbeteren, bijvoorbeeld

door (extra) te werken of door kostgeld te vragen aan inwonende kinderen;

- cliënt gaat geen nieuwe schulden aan en pleegt geen frauderende handelingen, aangezien deze ook tot nieuwe schulden leiden.

De hierboven genoemde criteria wegen niet allemaal even zwaar. Bovendien is het mogelijk om in bepaalde situaties maatregelen te treffen waardoor een schuldsanering, hoewel de cliënt niet schuldsaneringrijp is, toch tot de mogelijkheden behoort. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een onderbewind- of ondercuratelestelling bij ernstige psychiatrische, psychosociale of verslavingsproblematiek. Ook kan in bepaalde situaties een meer intensieve begeleiding tijdens het schuldsaneringstraject voldoende waarborgen bieden.

3.5. Het hulpverleningsplan

Na vaststelling van de technische haalbaarheid van een schuldsanering en de schuldsaneringrijpheid van de cliënt, kan de hulpverlener een hulpverleningsplan opstellen. Dit komt neer op een keuze uit een van de volgende mogelijkheden:

- reguliere schuldhulpverlening, gericht op het regelen van alle schulden;
- stabilisatie als voortraject, gericht op het schuldsaneringrijp maken van de cliënt, met als einddoel het regelen van alle schulden, en gericht op het stabiliseren van de situatie;
- technisch stabiliseren, gericht op het borgen van de elementaire voorzieningen (huur, water, energie en premie ziektekostenverzekering).

Bij het vaststellen van het hulpverleningsplan is het van groot belang dat de hulpverlener de voorwaarden bij het gekozen traject goed doorneemt met de cliënt, en bespreekt wat de cliënt wel en niet kan verwachten.

Voor zowel het technisch stabiliseren als het stabiliseren als voortraject geldt als voorwaarde dat de cliënt:

- prioriteit legt bij de primaire vaste lasten en de primaire schulden;
- bereid is om betaling van de primaire vaste lasten te borgen (via onder andere inhouding op de uitkering, inkomensbeheer, stabilisatiebeheer of onderbewindstelling);
- de eventuele opbrengst uit de voorzieningencheck inzet om de primaire schulden te regelen;
- zijn inkomsten en uitgaven bijstelt om aflossingsruimte te creëren voor de primaire schulden;
- zich weerbaar opstelt tegen schuldeisers, incassobureaus en deurwaarders door geen betalingsregeling af te sluiten die de betaling van de primaire lasten en primaire schulden in 'gevaar' brengt.

Al deze voorwaarden zijn gericht op het veilig stellen van de elementaire voorzieningen.

Voor het stabiliseren als voortraject gelden daarnaast nog strengere voorwaarden. De cliënt zal immers moeten leren aan de voorwaarden te voldoen die de reguliere schuldhulpverlening stelt. Zo zal de cliënt moeten leren geen nieuwe schulden te maken. Als dit bij het technisch stabiliseren lukt, is dat mooi meegenomen. Bij het stabiliseren als voortraject is het een harde voorwaarde omdat dit traject uiteindelijk gericht is op reguliere schuldhulpverlening.

De cliënt dient doordrongen te zijn van de ernst van deze voorwaarden. Daarnaast is het van belang dat hij weet wat hij wel, maar vooral ook wat hij niet van de hulpverlening kan verwachten. Het stabiliseren beperkt zich tot de primaire schulden. Het is goed mogelijk dat de cliënt ook een druk ervaart van andere schuldeisers. Hij zal dan proberen de hulpverlener zo ver te krijgen ook hiermee aan de slag te gaan. Dit valt echter buiten het bestek van het stabiliseren. De cliënt zal moeten leren met deze druk van schuldeisers om te gaan.

4

De voorzieningencheck

4.1. Inleiding

Wanneer de intake is afgerond en met de cliënt is afgesproken dat stabilisatie het doel is, kan de hulpverlener starten met de volgende fase: de voorzieningencheck. Het overzicht van inkomsten en uitgaven geeft al enigszins zicht op de mate waarin de cliënt gebruikmaakt van voorzieningen. Toch is in de stabilisatiemethodiek de voorzieningencheck als apart instrument opgenomen en wel om twee redenen:

- de voorzieningencheck is een meer gestructureerde wijze om het (niet-)gebruik van de voorzieningen door de cliënt te controleren;
- de hulpverlener kan de eventuele opbrengst uit de voorzieningencheck inzetten om de primaire schulden te regelen (zie hierover hoofdstuk 8). Dit is een centraal onderdeel in de stabilisatiemethodiek.

Onder het niet-gebruik van voorzieningen verstaan we het niet, of slechts gedeeltelijk, gebruiken van de financiële tegemoetkomingen waar de cliënt recht op heeft.

Schema stabilisatie van schulden: fase 2

Voorzieningencheck

- recht op voorzieningen beoordelen
- voorzieningen aanvragen

In dit hoofdstuk staat de ‘voorzieningencheck’ centraal. Paragraaf 4.2. gaat in op de oorzaken en de omvang van het niet-gebruik van voorzieningen. Paragraaf 4.3. beschrijft op welke wijze de hulpverlener de voorzieningencheck kan gebruiken. Paragraaf 4.4. gaat in op de mogelijkheid om met terugwerkende kracht bepaalde regelingen en voorzieningen aan te vragen en te herzien. Tot slot komt in paragraaf 4.5. het belang van de belastingaangifte aan de orde.

Aan het einde van de fase ‘voorzieningencheck’ zijn de volgende doelen behaald:

1. er is systematisch in kaart gebracht welke regelingen en voorzieningen de cliënt gebruikt en op welke hij nog aanspraak kan maken;
2. de voorzieningen zijn aangevraagd.

4.2. Niet-gebruik van voorzieningen

Voorals mensen met een laag inkomen zijn aange-
wezen op allerlei voorzieningen. Juist zij maken
daarvan vaak geen gebruik, bijvoorbeeld niet van
huur- en zorgtoeslag, bijzondere bijstand en toe-
slag in het kader van de Toeslagenwet (TW). Om-
dat het gebruikmaken van voorzieningen gezien
kan worden als een bron van inkomsten, is het
'niet-gebruik' een van de oorzaken van armoede
en daarmee van het ontstaan van schulden.

4.2.1. De oorzaken van niet-gebruik

In de praktijk blijkt regelmatig dat cliënten die
zich aanmelden met schulden, geen gebruikma-
ken van bepaalde voorzieningen. De redenen van
dit niet-gebruik zijn zeer divers.

Veelal ontstaat niet-gebruik in een wisselwerking
tussen (Engbersen, Vrooman en Snel, 1996):

- het aanbod van en de voorwaarden voor uit-
keringen en voorzieningen (regelgeving);
- motieven en verwachtingen van de poten-
tiële cliënten;
- het uitvoeringsproces (door instanties).

Ad a: Op het niveau van **regelgeving** wordt niet-
gebruik bevorderd als een regeling:

- onbekend is;
- vage begrippen heeft;
- een grote regeldichtheid kent;
- een middelentoets bevat (afhankelijk is van
inkomen en/of vermogen);
- aanvullend is (toeslagen, relatief geringe be-
dragen);
- eigen initiatief van de cliënt vergt;
- wordt benut door gestigmatiseerde groepen.

Ad b: Om gebruik te maken van een voorziening
moet een **cliënt** verschillende **drempels** nemen.
Hij moet:

- behoefte hebben aan de voorziening;
- de regeling kennen (langdurigheidstoeslag
is bijvoorbeeld erg onbekend);
- denken er recht op te hebben (veel mensen
denken bijvoorbeeld dat je werk moet heb-
ben om voor een belastingteruggaaf in aan-
merking te komen);

- voldoende nut verwachten van het aanvragen;
- geen belemmerende houding hebben wat
betreft de procedure (privacy, bureaucratie),
de verwachte sociale gevolgen (stigma) en
persoonlijke implicaties (niet afhankelijk
willen zijn);
- de voorziening voldoende lang nodig hebben.

Ad c: Ook kan de **behandeling** van aanvragen in
de **uitvoering** niet-gebruik in de hand werken. Be-
lemmerende factoren kunnen zijn:

- de toegankelijkheid van de instanties;
- de voorlichting over de regeling en de aan-
vraagprocedure;
- de specificatie van wettelijke bepalingen in
uitvoeringsregels;
- de houding van de beoordelende beampten;
- de interne communicatie van de uitvoe-
ringsorganisatie;
- de mogelijkheid tot verificatie van rechten;
- de omvang van administratieve fouten bij
toekenning en verstrekking;
- de uitwisseling van gegevens met andere
instanties;
- de attendering van cliënten op beroepsmo-
gelijkheden.

4.2.2. De omvang van niet-gebruik

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (2007) heeft
in 2005 en 2006 een grootschalig onderzoek ver-
richt naar de omvang en de redenen voor het ge-
bruik en niet-gebruik van inkomensafhankelijke
regelingen en voorzieningen in Nederland. Aan
de hand van bestandskoppeling en enquêtes heeft
het bureau het (niet-)gebruik van een vijftal rege-
lingen onderzocht: Huurtoeslag, Wet tegemoetko-
ming onderwijsbijdrage en schoolkosten (Wtos),
kijtschelding lokale heffingen, aanvullende bij-
stand, en langdurigheidstoeslag. 'Niet-gebruikers'
omschrijven zij als respondenten die in het jaar
van onderzoek recht hadden op (een van) de rege-
lingen, maar daarvan de afgelopen twee jaar geen
gebruik hebben gemaakt en daarvoor ook geen
aanvraag hebben ingediend.

Uit het onderzoek komt een omvangrijk niet-ge-
bruik naar voren:

Huurtoeslag	27%
Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (Wtos)	37%
Kwijtschelding lokale heffingen	45%
Aanvullende bijstand	68%
Langdurigheidstoeslag	54%

Het zijn extreem hoge percentages, waarbij het SCP wel de kanttekening maakt dat er een aantal onzekere factoren zijn in het onderzoek. Het niet-gebruik is in ieder geval hoog.

Dat het niet-gebruik hoog is, blijkt ook uit de resultaten van de Formulierenbrigade Arnhem (2007). Bij 342 huishoudens is een voorzieningencheck uitgevoerd. Bij 55% van deze huishoudens bleek sprake van niet-gebruik van een of meerdere voorzieningen. De volgende tabel geeft een overzicht van de financiële resultaten:

Tussenstand opbrengsten voorzieningencheck 1 juli 2007

Recht op ander / hoger inkomen	€ 10.917,00
Recht op heffingskorting	€ 42.964,00
Recht op (hogere) huur- en zorgtoeslagen	€ 65.913,68
Recht op kwijtschelding gem. belastingen / zuiveringslasten	€ 8.646,01
Recht op langdurigheidstoeslag	€ 46.431,00
Bijzondere bijstand	€ 8.390,00
Voorzieningen gehandicapten / ouderen	€ 10.097,00
Tegemoetkoming in kosten kinderen	€ 1.710,00
Belastingteruggaaf	€ 101.486,00
Overig	€ 6.416,85
Totaal	€ 302.971,54

Bij degenen bij wie sprake was van niet-gebruik, was de gemiddelde opbrengst € 1.577,98.

4.3. De voorzieningencheck als instrument

Binnen de context van de stabilisatiemethodiek verstaan wij onder een voorziening een aanvulling op het inkomen (toeslag o.g.v. de Toeslagenwet, aanvullende bijstandsuitkering, kinderbijslag), of een besparing op de uitgaven (kwijtschelding belastingen en zuiveringslasten). Het gaat hierbij ook om voorzieningen ter bestrijding van hoge lasten voor onder andere wonen, zorg en onderwijs (huurtoeslag, zorgtoeslag, tegemoetkoming schoolkosten). Behalve dat de voorzieningen de inkomsten kunnen vergroten en de uitgaven kunnen beperken, kunnen ze ook worden ingezet voor de aflossing van (primaire) schulden. Zie hiervoor hoofdstuk 8.

Het hieronder weergegeven schema biedt een overzicht van een aantal voorzieningen die in het kader van het tegengaan van niet-gebruik van belang zijn:

Sociale zekerheid	Belastingen / toeslagen	Minimaregelingen (voorbeelden Arnhem)	Onderwijs
Minimumloon	Huurtoeslag	Arnhem Card (stadspas)	Tegemoetkoming schoolkosten
WWB (aanvullend)	Zorgtoeslag	Collectieve ziektekosten-verzekering	Verlegging peiljaar inkomen ouders
Bijzondere bijstand	Kinderopvangtoeslag	Regeling chronisch zieken en gehandicapten	Verlegging peiljaar aflossing WSF
Garantietoeslag alleenstaande ouders	Heffingskortingen, o.a. alleenstaande ouderkorting	Vervoersvoorziening	Leerlingenvervoer
Langdurigheidstoeslag	Kwijtschelding: belasting / zuiveringslasten	Woningaanpassing	
Kinderbijslag	Belastingteruggaaf	Maaltijdvoorziening	
Tegemoetkoming Onderhoudskosten Gehandicapte kinderen			
Particulier (weduwen) pensioen	Loonheffinggroep		
Toeslagenwet			

Om systematisch te kunnen controleren of de cliënt recht heeft op een of meerdere voorzieningen hebben de sociaal raadslieden van Rijnstad een voorzieningencheck ontwikkeld (zie bijlage 2).

De voorzieningencheck bestaat uit:

- een voorblad voor de basisgegevens van de cliënt;
- een schema waarmee de hulpverlener snel en efficiënt kan bepalen welke voorzieningen hij uitgebreider moet checken;
- een overzicht van alle regelingen en voorzieningen inclusief de belangrijkste voorwaarden;
- een overzicht om de opbrengst bij te houden (voor administratieve en registratieve doeleinden).

In de voorzieningencheck zijn, behalve de landelijke regelingen, ook de minimaregelingen opgenomen die alleen voor de gemeente Arnhem gelden. Maar ook andere gemeenten kunnen de voorzieningencheck gebruiken. Daarvoor is alleen aanpassing aan de desbetreffende lokale regelingen nodig.

De regelingen en voorzieningen veranderen snel. Het is van belang de voorzieningencheck 'up to date' te houden.

Om de voorzieningencheck te kunnen gebruiken moet de hulpverlener kennis hebben van regelingen en voorzieningen. Voor de belastingaangifte is het voldoende dat de hulpverlener kan beoordelen of de cliënt voor een belastingteruggaaf in aanmerking komt. Voor het doen van aangifte kan hij de cliënt verwijzen.

Het past niet binnen een methodiekbeschrijving om uitgebreid aandacht te besteden aan alle regelingen en voorzieningen. De volgende paragrafen gaan nog wel in op het met terugwerkende kracht aanvragen en herzien van regelingen en voorzieningen, en op het belang van de belastingaangifte. Meer informatie over regelingen en voorzieningen is te vinden op de website www.rijnstad.nl/gebruikrecht. Op de website www.rijnstad.nl/berekenuwrecht is een aantal rekenprogramma's opgenomen, namelijk:

- kwijtschelding gemeentelijke belastingen, zuiveringslasten en rijksbelastingen;
- beslagvrije voet;
- Arnhemse minimaregeling (draagkracht bijzondere bijstand, Arnhem Card, regeling Chronisch Zieken en Gehandicapten).

4.4. Met terugwerkende kracht aanvragen en herzien

Een aantal voorzieningen hoeft de cliënt slechts éénmalig aan te vragen. Deze worden, mits de situatie hetzelfde is gebleven, automatisch verlengd. Dit geldt bijvoorbeeld voor kinderbijslag, toeslag (TW), de heffingskortingen en de huur- en zorgtoeslag.

Enkele voorzieningen moet de cliënt ieder jaar opnieuw aanvragen. Tot deze laatste categorie voorzieningen behoren bijvoorbeeld de bijzondere bijstand, de belastingteruggaaf en de kwijtschelding van de gemeentelijke belasting en zuiveringslasten.

Bepaalde voorzieningen kan de cliënt met terugwerkende kracht aanvragen. De volgende tabel geeft een overzicht van de periode waarover nog een aanvraag ingediend kan worden.

Aanvragen met terugwerkende kracht

Voorziening	1 jaar	max. 5 jaar	anders
Belastingteruggaaf		X	
AKW, AOW, Anw, TOG	X	X	bij bijzondere omstandigheden ¹
Toeslagenwet	X		> 1 jaar, bij bijzondere omstandigheden
Huur-, zorg- en kinderopvangtoeslag			tot 1 april volgend op het jaar
Langdurigheidstoeslag			vanaf 01-01-2004

¹ Zie svb Beleidsregels 2007, paragraaf 5.2

Een mooi voorbeeld van een voorziening die veel geld op kan leveren, is de langdurigheidstoeslag. Deze kan met terugwerkende kracht, vanaf de datum van invoering van deze regeling, aangevraagd worden. Wanneer bijvoorbeeld een echtpaar al ja-

ren een inkomen op bijstandsniveau heeft en aan alle overige voorwaarden voldoet, kan dit in 2007 het volgende opleveren:

$$462,- + 466,- + 473,- + 478,- = \text{€} 1.879,-$$

Daarnaast zijn er voorzieningen die met terugwerkende kracht herzien kunnen worden. Dit geldt voor de voorzieningen die afhankelijk zijn van het verzamelinkomen. Voor de volgende voorzieningen geldt dat ze tot vijf jaar terug nog herzien kunnen worden:

- eigen bijdrage thuiszorg;
- huur-, zorg- en kinderopvangtoeslag;
- huursubsidie.

Over de voorgaande vijf jaar kan belastingaangifte gedaan worden. Aftrekposten verlagen het zogenaamde verzamelinkomen en dit heeft weer invloed op de hoogte van de toegekende voorziening. De volgende paragraaf besteedt aandacht aan de voordelen van de belastingaangifte.

4.5. De belastingdienst als bron van inkomen

De belastingaangifte kan veel geld opleveren en kan daarom een belangrijke bron van inkomen zijn. Ter illustratie: in 2006 hebben de sociaal raadsliden van Rijnstad 2.423 mensen met een Arnhem Card geholpen bij het invullen van de belastingaangifte. Bij 2.015 aangiften is dit gedaan met het oog op een belastingteruggaaf. Dit leverde voor de cliënten in totaal € 938.033,- op (gemiddeld € 465,- per aangifte).

De aangifte inkomstenbelasting kan over een periode van **5 jaar**, voorafgaand aan het lopende jaar, gedaan worden. Voor een belastingteruggaaf kan men onder andere in aanmerking komen vanwege:

- gemaakte kosten in verband met onder andere ziekte, begrafenis, levensonderhoud van kinderen jonger dan dertig jaar, studie en giften;

- recht op heffingskortingen (onder meer kinderkorting, alleenstaande ouderkorting, heffingskorting minstverdienende partner);
- terugbetaling te veel ontvangen inkomen/uitkering (negatief inkomen);
- betaalde alimentatie, verhaal bijstand in verband met onderhoudsplicht;
- de ontvangst van inkomen gedurende slechts een deel van het jaar;
- 65 jaar worden in het desbetreffende jaar;
- het in het desbetreffende jaar alleenstaand worden van een (echt)paar van 65 jaar of ouder;
- de ontvangst van een WAJONG-uitkering gedurende slechts een deel van het jaar.

De heer R. is al jaren voor 80 tot 100% arbeidsongeschikt. Bij de aangifte inkomstenbelasting kan een vast bedrag worden afgetrokken bij een arbeidsongeschiktheid van > 45%. Hij wist niet dat dit een reden voor mogelijke belastingteruggaaf is. Er is aangifte over een periode van vijf jaar gedaan. De aangifte inkomstenbelasting over de periode 2002 t/m 2006 levert een bedrag op van € 1.882,-. De heer R. gaat ermee akkoord dat dit bedrag wordt ingezet voor de aflossing van primaire schulden: een achterstand op de premie voor ziektekostenverzekering, terugbetaling huurtoeslag en een CJIB-boete.

Aftrekposten leveren niet alleen een belastingteruggaaf op, maar verlagen ook het 'verzamelinkomen'. Omdat een aantal regelingen en voorzieningen afhankelijk is gesteld van het verzamelinkomen, heeft een lager verzamelinkomen tot gevolg dat men eerder voor deze regelingen en voorzieningen in aanmerking komt, of dat men, als al gebruikt wordt gemaakt van regelingen en voorzieningen, een hoger bedrag zal ontvangen. Dit is onder andere het geval bij de volgende regelingen en voorzieningen:

- huur-, zorg-, en kinderopvangtoeslag;
- eigen bijdrage thuiszorg.

Ad. a De huur-, zorg-, en kinderopvang-toeslag

De hoogte van de huur-, zorg- en kinderopvang-toeslag is afhankelijk van het verzamelinkomen in het jaar waarop de toeslagen betrekking hebben. Dus de huurtoeslag over 2007 is afhankelijk van het inkomen over 2007. De hoogte van de toeslag is in eerste instantie gebaseerd op een geschat inkomen. Na het kalenderjaar stelt de Belastingdienst Toeslagen aan de hand van het verzamelinkomen de definitieve toeslag vast. Wanneer voorafgaand aan deze vaststelling al belastingaangifte is gedaan, wordt hiermee direct rekening gehouden. Bij het doen van belastingaangifte nadat de hoogte van de toeslag al is vastgesteld, zal de Belastingdienst Toeslagen de toeslag (als alles goed gaat) automatisch herzien.

Hieronder staat een voorbeeld, waarbij de aangifte inkomstenbelasting direct leidt tot een belastingteruggaaf en indirect tot een verhoging van huur- en zorgtoeslag.

Voorbeeld

In een gezin is de wao-uitkering van de man het enige inkomen. Het verzamelinkomen over 2006 zou, indien er geen aftrekposten zijn, € 20.000,- bedragen. (Ter vergelijking: bij een wao uitkering op bijstandsniveau bedraagt dit inkomen ongeveer € 17.000,-). Een aftrekpost van € 1.000,- levert in dit geval, naast een belastingteruggaaf van € 415,-, op jaarbasis € 226,- aan extra huurtoeslag en € 50,- aan extra zorgtoeslag op, waarmee het totaal aan extra inkomsten op € 691,- uit komt. De volgende tabel schetst een beeld van mogelijkheden.

Aftrekpost 2006	Belasting teruggaaf	Extra huurtoeslag	Extra zorgtoeslag	Totaal
500,-	207,-	114,-	25,-	346,-
1000,-	415,-	226,-	50,-	691,-
1500,-	622,-	336,-	75,-	1.033,-

Wanneer de hoogte van het inkomen gelijk is aan bijstandsniveau, leidt een verlaging van het verzamelinkomen als gevolg van aftrekposten, niet tot een hogere huur- en zorgtoeslag. Men ontvangt dan immers al de maximale huur- en zorgtoeslag.

Is er sprake van verlaging van het verzamelinkomen in de jaren tot en met 2004, dan is het mogelijk herziening van de huursubsidie, de voorganger van de huurtoeslag, aan te vragen. Het verzoek om herziening moet worden ingediend bij het Ministerie van vrom. De volgende tabel geeft weer welk belastingjaar van invloed is op welk huursubsidietijdvak.

Belastingjaar	Huursubsidietijdvak
2003	1 juli 2004 tot 1 juli 2005
2004	1 juli 2005 tot 1 januari 2006

Een belastingaangifte over 2003 kan dus van invloed zijn op de hoogte van de subsidie in het subsidietijdvak 1 juli 2004 tot 1 juli 2005.

Ad. b Herziening van de eigen bijdrage thuiszorg

Blijkt uit een belastingaangifte dat er sprake is van een verlaging van het verzamelinkomen, dan kan dit effect hebben op de hoogte van de eigen bijdrage voor thuiszorg. Het Centraal Administratie Kantoor Bijzondere Zorgkosten (CAK) stelt de eigen bijdrage per periode van vier weken vast aan de hand van het verzamelinkomen. Bepalend is het inkomen in het tweede jaar voorafgaand aan het zorgjaar (peiljaar). Het peiljaar voor 2007 is dus 2005.

Wanneer het inkomen naar verwachting *minimaal* € 1.816,- *lager* zal zijn dan het inkomen in het peiljaar, is op verzoek verlegging van het peiljaar mogelijk. De cliënt moet daarvoor zelf actie ondernemen. Hij moet een inkomensformulier opvragen, waarin hij kan aangeven wat het te verwachten verzamelinkomen in het huidige jaar is.

Het CAK stelt een voorlopige eigen bijdrage vast. Nadat het CAK de definitieve inkomensgegevens van de Belastingdienst heeft ontvangen, wordt de definitieve eigen bijdrage vastgesteld.

De cliënt kan ook een verzoek om herziening vragen als *na belastingaangifte* het verzamelinkomen lager is dan het inkomen dat bij de berekening van de eigen bijdrage is gehanteerd.

Voorbeeld

Een echtpaar, beiden 65 jaar of ouder, heeft in 2007 belastingaangifte gedaan over de jaren 2002 tot en met 2006. Het inkomen van de man is in de loop van een paar jaar gedaald en in één jaar had men aanzienlijke aftrekposten. Over de zorgjaren 2004 tot en met 2006 leverde de belastingaangifte, behalve de belastingteruggaaf, een aanzienlijke verlaging van de eigen bijdrage op.

Jaar	Inkomen oud	Inkomen na aangifte	Zorgjaar	Eigen bijdrage per 4 weken oud	Eigen bijdrage per 4 weken nieuw	Vershil op jaarbasis
2002	€ 19.890,--	€ 17.652,--	2004	€ 89,50	€ 63,68	346,--
2003	€ 20.302,--	€ 16.836,--	2005	€ 92,05	€ 52,06	691,--
2004	€ 18.760,--	€ 15.397,--	2006	€ 72,26	€ 33,46	1033,--

5

Budgetbegeleiding

5.1. Inleiding

Nadat de voorzieningencheck is uitgevoerd, kan de hulpverlener doorgaan met budgetbegeleiding.

Schema stabilisatie van schulden: fase 3

(Vast)stellen budgetvoorwaarden

Budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening

Dit hoofdstuk beschrijft een budgetbegeleidingsmodel (paragraaf 5.2.) waarbij na een aantal aanvankelijk identieke beginstappen een onderscheid gemaakt wordt tussen een traject waarbij het (vast)stellen van budgetvoorwaarden het uitgangspunt vormt en een traject waarbij budgetbegeleiding centraal staat. In paragraaf 5.3. staat een aantal knelpunten bij de budgetbegeleiding.

De psychosociale hulpverlening, die een onderdeel vormt van de meer uitgebreide budgetbegeleiding, komt in het volgende hoofdstuk aan bod. Hoewel deze beide onderdelen van de stabilisatiemethodiek in de dagelijkse praktijk niet gescheiden plaatsvinden, is het bij de beschrijving van deze methodiek duidelijker om hen apart te behandelen.

Na het doorlopen van de fasen ‘(vast)stellen voorwaarden’ en ‘budgetbegeleiding’ zijn de volgende doelen behaald:

1. de cliënt heeft zicht op zijn inkomsten en uitgaven;
2. hij weet wat het verschil is tussen zijn inkomsten en uitgaven en wat zijn afloscapaciteit is;
3. hij is op de hoogte van zijn beslagvrije voet en weet wat de praktische betekenis hiervan is;
4. hij heeft een overzicht van zijn basisuitgaven en zijn overige uitgaven en weet waarop hij kan besparen bij beide soorten uitgaven;
5. hij is in staat een overzichtelijke administratie te voeren;

6. hij heeft een overzicht van het gewenste uitgavenpatroon;
7. hij voldoet aan de gestelde voorwaarden voor het borgen van de vaste lasten;
8. zijn primaire vaste lasten zijn veilig gesteld.

Voor de fase ‘budgetbegeleiding’ gelden bovendien nog de volgende doelen:

9. de cliënt is schuldsaneringrijp;
10. hij is toegeleid tot een regulier schuldhulpverleningstraject.

5.2. Een budgetbegeleidingsmodel

Het Project Integrale Schuldhulpverlening (2002) definieert budgetbegeleiding als:

“Het initiëren, stimuleren, motiveren en ondersteunen van een leerproces van één of meer (samenlevende) personen in:

- *het verkrijgen van inzicht in de inkomsten en uitgaven;*
- *het voeren van een overzichtelijke administratie;*
- *het afstemmen van de uitgaven op het beschikbare budget dankzij beheersing van het bestedingsgedrag, zodanig dat de schulden kunnen worden afgelost en in de toekomst geen nieuwe schulden ontstaan.”*

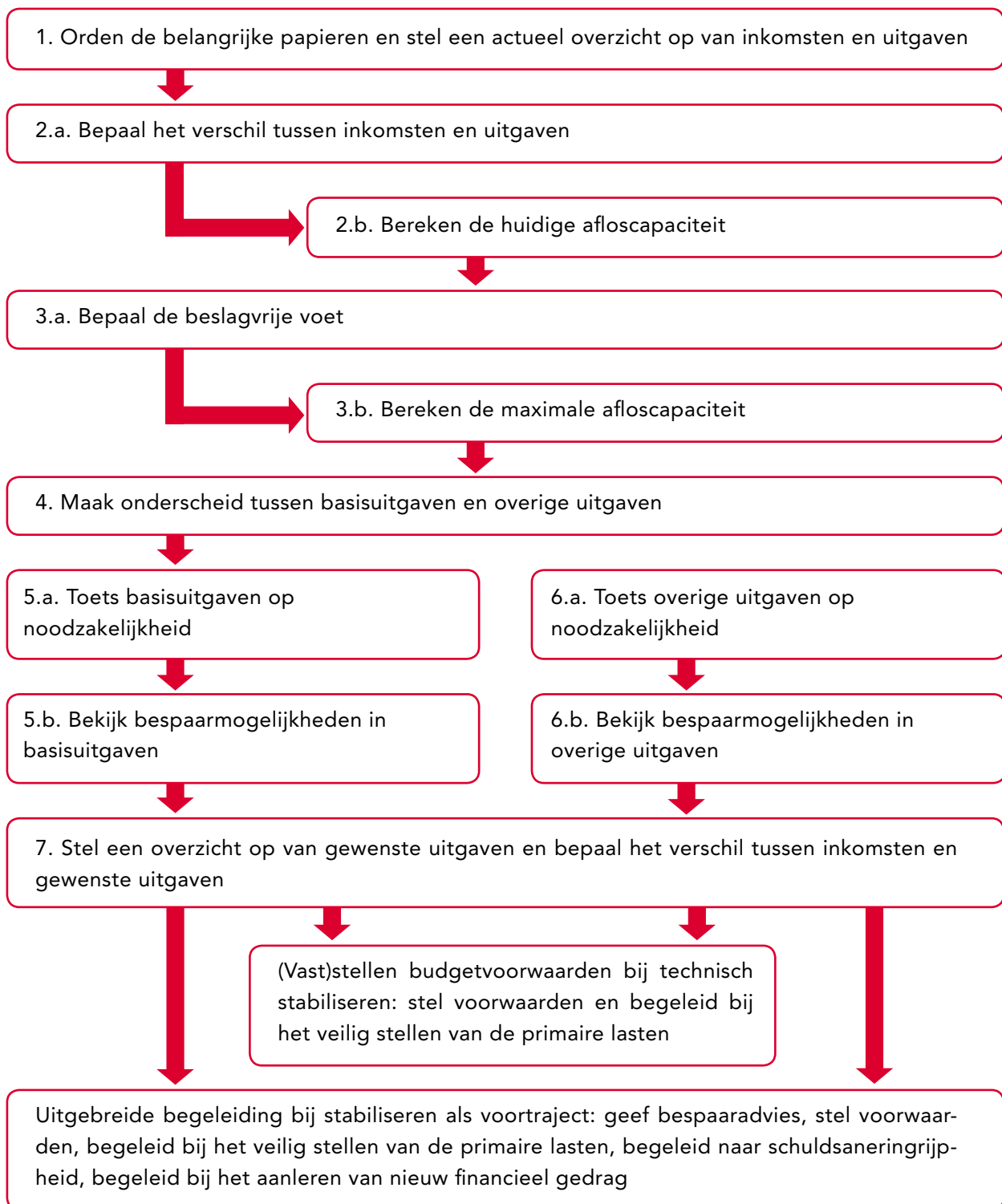
Het gekozen stabilisatietraject bepaalt de mate waarin en de wijze waarop budgetbegeleiding plaatsvindt. Bij ‘technisch stabiliseren’ is er voorlopig geen zicht op een volledige schuldregeling. De hulpverlening beperkt zich tot het borgen van de primaire lasten en het regelen van de primaire schulden. Dit traject is dan ook uitsluitend gericht op het zorgdragen voor een minimale bestaansbasis voor de cliënt. Om dit te kunnen realiseren zal de cliënt in de meeste gevallen het een en ander in zijn budget moeten aanpassen. Dit gebeurt door het stellen van budgetvoorwaarden.

Bij ‘stabiliseren als voortraject’ is de hulpverlening ook gericht op het schuldsaneringrijp maken van de cliënt. Uitgebreide budgetbegeleiding is dan een vereiste. Deze hulpverlening gaat verder dan het stellen van budgetvoorwaarden. Ze is

ook gericht op ondersteuning bij het aanleren van nieuw gedrag, zodat de cliënt in de toekomst in staat is gebruik te maken van de reguliere schuldhulpverlening.

Het budgetbegeleidingsmodel is hieronder schematisch weergegeven. De eerste stappen zijn gericht op het verkrijgen van inzicht in de inkomsten en uitgaven, het voeren van een overzichtelijke administratie en het afstemmen van de uitgaven op het beschikbare budget, op zo’n manier dat de primaire lasten (huur of hypotheek, energie, water en premie ziektekostenverzekering) veilig gesteld, c.q. geborgd worden. Deze stappen gelden zowel voor het ‘technisch stabiliseren’ als voor het ‘stabiliseren als voortraject’. De laatste stappen uit het model maken het onderscheid in de stabilisatietrajecten duidelijk:

- het (vast)stellen van budgetvoorwaarden bij ‘technisch stabiliseren’;
- het bieden van budgetbegeleiding bij ‘stabiliseren als voortraject’.

5.2.1. Orden de belangrijke papieren en stel een overzicht op van inkomsten en uitgaven

Een van de eerste doelen van budgetbegeleiding is het samen met de cliënt komen tot een overzicht van de inkomsten en uitgaven. Daarvoor is het nodig dat de cliënt eerst de belangrijke papieren met betrekking tot de huishoudfinanciën ordent. Het verdient sterk de voorkeur cliënten te leren om zelf de belangrijke papieren te ordenen. Maar voor bepaalde cliënten is dit te hoog gegrepen. Soms kunnen mensen uit de directe omgeving van de cliënt worden ingeschakeld die hierbij kunnen ondersteunen. In veel plaatsen zijn ook zogenaamde klapperprojecten ontwikkeld waarbij mensen geholpen worden bij het ordenen van papieren.

Het opstellen van een overzicht van inkomsten en uitgaven vindt ook plaats in de intakefase (zie ook paragraaf 2.6.), maar dan met een ander doel. Tijdens de intakefase is de hulpverlener gericht op het krijgen van zicht op de mogelijkheden om de schulden te regelen en op de mate waarin de schulden problematisch zijn. Bij budgetbegeleiding ligt de nadruk op het verkrijgen van inzicht bij de cliënt zelf. De cliënt dient vaardigheden te ontwikkelen in het opstellen van een inkomsten- en uitgavenoverzicht en inzicht te krijgen in zijn inkomsten- en uitgavenpatroon.

Bij het opstellen van de begroting is het handig om, voor het verkrijgen van een beter inzicht, de uitgaven te verdelen in drie groepen: vaste lasten, huishoudelijke uitgaven en reserveringsuitgaven. Zie de volgende tabel.

Vaste lasten	Huishoudelijke uitgaven	Reserveringsuitgaven
Huur/hypotheek *	Voeding *	Kleding en schoenen *
Gas en andere brandstoffen *	Reiniging	Inventaris *
Elektriciteit *	Roken	Onderhoud huis en tuin
Water *	Persoonlijke verzorging *	Extra ziektekosten *
Heffingen *	Huishoudelijke dienstverlening	Vrijtijdsuitgaven
Telefoon, kabel, internet	Diversen	Uitgaan
Verzekeringen *	Zakgeld	Vakantie en weekenden
School- en studiekosten		Extra sparen
Contributies/abbonementen		
Vervoer		
Alimentatie		
Afbetalingen		

* Deze posten gezamenlijk worden ook wel het basispakket genoemd.

5.2.2. Bepaal het verschil tussen inkomsten en uitgaven en bereken de huidige afloscapaciteit

Wanneer een goed en compleet overzicht van inkomsten en uitgaven is opgesteld, kan de hulpverlener samen met de cliënt het verschil tussen beide berekenen. Het resultaat is de huidige afloscapaciteit, die zowel negatief, positief als nihil kan zijn. Voor veel cliënten betekent dit een eerste confrontatie met een zeer problematisch financieel plaatje. Bij cliënten met schulden is immers vaak sprake van een negatieve afloscapaciteit, wat betekent dat het regelen van schulden onmogelijk is als er niet echt iets verandert. De hulpverlener dient hierbij de confrontatie niet te vermijden en moet expliciet bespreekbaar maken dat de cliënt op dit moment meer uitgeeft dan, gezien zijn inkomsten, mogelijk is. Het aangaan van deze eerste confrontatie is belangrijk, omdat het vaak de eerste aanzet vormt tot het motiveren van de cliënt tot verandering en tot bewustwording van het feit dat 'het zo niet verder kan'. De optelsom en de vergelijking maken het probleem voor de cliënt zeer concreet en begrijpelijk.

5.2.3. Bepaal de beslagvrije voet en bereken de maximale afloscapaciteit

Nadat het verschil tussen inkomsten en uitgaven, en daarmee de huidige afloscapaciteit, bepaald is, dient de hulpverlener de beslagvrije voet te berekenen. Het berekenen van de beslagvrije voet is om een aantal redenen van belang.

Wanneer een schuldeiser beslag op het inkomen van de cliënt legt, moet hij rekening houden met de beslagvrije voet. Dat is het deel van het inkomen waarover de cliënt blijft beschikken. De rest van het inkomen gaat naar de schuldeiser. Vaak wordt de beslagvrije voet onjuist berekend, bijvoorbeeld omdat geen rekening is gehouden met de huur en de premie ziektekostenverzekering. Het is dus van belang bij beslag op inkomen de beslagvrije voet te controleren.

Wanneer er nog geen beslag op het inkomen ligt, is de kans groot dat dit alsnog gaat gebeuren, zeker wanneer een minnelijke regeling of WSNP niet mogelijk is. De hulpverlener moet de cliënt over de hoogte van de beslagvrije voet informeren, zodat de cliënt aan de bel kan trekken wanneer in de toekomst door beslaglegging te veel aan de schuldeiser afgedragen wordt.

De beslagvrije voet is ook van belang bij de vaststelling van de maximale afloscapaciteit. Deze is gelijk aan het verschil tussen het inkomen en de beslagvrije voet. Wanneer er nog geen beslag op het inkomen is gelegd, kan dit bedrag ingezet worden om een regeling voor de primaire schulden (huur, energie e.d) te treffen. Zie hiervoor hoofdstuk 8.

Het uitrekenen van de beslagvrije voet is een secuur en belangrijk stukje rekenwerk. Wanneer de hulpverlener zichzelf hierin niet zeker voelt, kan hij een ‘aangrenzende’ discipline als het sociaal raadsliedenwerk om hulp verzoeken. Meer informatie over de beslagvrije voet is te vinden in paragraaf 10.5., en een voorbeeld van een berekening staat in bijlage 7.

Hoewel de cliënt niet precies hoeft te weten hoe de beslagvrije voet en de maximale afloscapaciteit berekend moeten worden, dient hij er wel het een en ander vanaf te weten. De hulpverlener moet de cliënt bijvoorbeeld uitleggen dat:

- de beslagvrije voet een wettelijk bepaald deel van het inkomen is, waarop schuldeisers geen beslag mogen leggen en dat hij, wanneer dit toch gebeurt, direct contact moet opnemen met de hulpverlener;

- als er nog geen beslag gelegd is, de kans groot is dat dit gaat gebeuren en dat hij hierop voorbereid moet zijn;
- er binnen de budgetbegeleiding gestreefd wordt naar besparingen op het uitgavenpatroon die ertoe leiden dat de maximale afloscapaciteit (als berekend volgens de beslagvrije voet) bereikt wordt.

Deze materie is voor veel cliënten erg abstract en daarom moeilijk te begrijpen. Met de volgende figuur kan de hulpverlener de cliënt een concreet visueel beeld van zijn situatie geven.

Figuur als visueel voorbeeld van de beslagvrije voet (met gefingeerde getallen).

Totaal inkomen	€ 1000,-
Beslagvrije voet	€ 850,-
<hr/>	
Maximale afloscapaciteit	€ 150,-

Maximale beslag/afloscapaciteit

(€ 150,-)

Beslagvrije voet (€ 850,-)

Bij beslag op het inkomen moet de cliënt van dit bedrag leren leven.

5.2.4. Maak onderscheid tussen basisuitgaven en overige uitgaven

Na het opstellen van de begroting maakt de hulpverlener samen met de cliënt een onderscheid tussen de noodzakelijke en minder noodzakelijke uitgaven. Dit kan door een indeling te maken in drie typen uitgaven: de uitgaven in het zogenoemde basispakket, de persoonlijk moeilijk vermijdbare uitgaven en de vrije bestedingen.

- **Het basispakket.** Dit zijn de uitgaven die noodzakelijk zijn om in de kosten van voeding, wonen, kleding, gezondheid, verzekeringen en dergelijke te voorzien. De uitgaven die onder het basispakket vallen, zijn gemarkeerd in de hiervoor opgenomen tabel (5.2.1.).

- **De persoonlijk** moeilijk vermijdbare uitgaven. Deze uitgaven hebben betrekking op kosten van bijvoorbeeld woon-werkverkeer, een dieet of ziektekosten die niet vergoed worden.
- **De vrije bestedingen.** Als het inkomen hoger is dan het bedrag voor de noodzakelijke uitgaven, is er sprake van financiële ruimte. Deze ruimte kan men zowel besteden aan de posten opgenomen in het basispakket (iemand kan bijvoorbeeld meer kleding kopen of duurder wonen), als aan andere posten (vakantie en dergelijke). Dit zijn de ‘vrije bestedingen’, ook wel het restpakket genoemd.

In de volgende paragrafen wordt beschreven hoe deze uitgaven getoetst kunnen worden op noodzakelijkheid en wat de bespaarmogelijkheden zijn. Daarbij is het belangrijk stil te staan bij de weerstand van veel cliënten als de al dan niet noodzakelijkheid van uitgaven aan de orde komt. Vaak ervaart de cliënt een groter aantal uitgaven als noodzakelijk dan de hulpverlener. Maar de kans op daadwerkelijke besparingen is groter, als de cliënt hier zelf voor kiest.

Bij het bespreekbaar maken van de bespaarmogelijkheden verdient het dan ook de voorkeur dat de hulpverlener eerst aan de cliënt vraagt welke bespaarmogelijkheden hij ziet. Voor de uitvoering van deze mogelijkheden zal de cliënt het meest gemotiveerd zijn, omdat deze het beste aansluiten bij zijn normen en waarden.

Als de voorstellen van de cliënt niet toereikend zijn om tot een sluitende begroting te komen, of wanneer ze onrealistisch zijn, maakt de hulpverlener dit inzichtelijk en komt hij met z'n eigen ideeën. Deze moet hij goed motiveren en hij moet erop letten dat ze zo veel mogelijk aansluiten bij de belevingswereld van de cliënt. Als de cliënt vindt dat de mogelijkheden bij hem als persoon passen, zal dat zijn motivatie in belangrijke mate vergroten.

Het bespreken van de door cliënt ervaren weerstand kan hierbij veel inzicht geven over de achtergronden van waaruit cliënt denkt en handelt. Dit kan extra mogelijkheden bieden om motieven te vinden die passen bij de persoon van de cliënt. Bovendien kan inzicht in de achtergrond van de

cliënt de hulpverlener op ideeën brengen voor kostenbesparende alternatieven of gedragingen.

5.2.5. Toets basisuitgaven op noodzakelijkheid en bekijk bespaarmogelijkheden

Nadat de verschillende typen uitgaven van elkaar onderscheiden zijn, bespreekt de hulpverlener met de cliënt de noodzakelijkheid van de basisuitgaven en de bespaarmogelijkheden hierin. Onder de basisuitgaven vallen de kosten die noodzakelijk zijn om in het eigen levensonderhoud te voorzien, maar waarop de cliënt qua hoogte zou kunnen besparen.

Een aantal bespaarmogelijkheden komt in deze paragraaf aan de orde. Uitgebreide informatie, waaronder handvatten en normcriteria, is te vinden in het Budget Handboek van het Nibud (2007).

Woonlasten

De verhouding tussen het inkomen en de huurprijs kan uit balans zijn. Daarbij gaat het om de hoogte van de netto huur, de huur vermindert met de huurtoeslag. De hoogte van de huurtoeslag stijgt niet evenredig met de hoogte van de huur. Met andere woorden, is de huur hoog, dan is de netto huur ook hoog. Dat kan een ongunstige verhouding tussen de huur en het inkomen opleveren. Is dat het geval, dan is het raadzaam dat de cliënt uitkijkt naar een goedkopere woning.

Net als huurlasten kunnen ook de hypotheeklasten en de bijkomende kosten een zware last vormen. Onder bepaalde voorwaarden is hiervoor woonkostentoeslag mogelijk. In veel gevallen is het bezitten van een eigen woning echter een belemmering voor het treffen van een schuldregeling, en zal de cliënt de woning moeten verkopen.

Energie en water

Veel gezinnen hebben een hoog gas-, water- en energieverbruik. Hoe dat komt, zullen hulpverlener en cliënt samen moeten onderzoeken. De cliënt zal vervolgens maatregelen moeten treffen om het verbruik te verminderen. Is het verbruik erg hoog, dan is het aan te raden een huisbezoek

af te leggen. Dit kan waardevolle informatie opleveren.

Alle grote energiebedrijven geven tips en adviezen om het verbruik te verminderen.

Heffingen

De cliënt moet gewezen worden op de mogelijkheid van kwijtschelding (onder bepaalde voorwaarden) van heffingen (gemeentelijke belastingen, zuiveringslasten). Kwijtschelding is ook opgenomen in de voorzieningencheck.

Verzekeringen

Het aanbod aan verzekeringen is groot. Cliënten dienen in ieder geval te beschikken over een ziektekostenverzekering, een inboedelverzekering en een aansprakelijkheidsverzekering. De noodzaak van het aangaan van andere verzekeringen moet kritisch bekeken worden. Een rechtsbijstandsverzekering bijvoorbeeld, is voor iemand met een laag inkomen onzinnig. Doorgaans is tegen een beperkte eigen bijdrage rechtsbijstand op basis van een toevoeging mogelijk.

5.2.6. Toets overige uitgaven op noodzakelijkheid en bekijk bespaarmogelijkheden

Ook de overige uitgaven moeten op noodzakelijkheid en bespaarmogelijkheden beoordeeld worden. Bij deze uitgaven gaat het om de ‘persoonlijk moeilijk vermijdbare uitgaven’ en de ‘vrije bestedingen’. De ‘persoonlijk moeilijk vermijdbare uitgaven’, hebben - na de uitgaven in het basispakket - voorrang boven uitgaven in de categorie ‘vrije bestedingen’. Deze laatste groep behelst de minst noodzakelijke uitgaven; uitgaven waarop de cliënt potentieel het meest kan bezuinigen. De volgende punten verdienen aandacht bij de bepaling van de noodzakelijkheid van en bespaarmogelijkheden bij deze uitgaven:

Telefoon, kabel en internet

Het aanbod op het gebied van mobiele telefonie, thuistelefonie, internet en kabel is groot. Soms gaan mensen verplichtingen aan die ze niet kunnen overzien en die ook niet passen binnen het budget. Het is van belang om de cliënt te leren

verantwoorde overeenkomsten aan te gaan. Het is mogelijk dat de cliënt bepaalde overeenkomsten, met inachtneming van de geldende opzegtermijn, moet beëindigen om op korte termijn de begroting passend te kunnen maken.

Een aantal tips om hoge telefoonrekeningen te voorkomen:

- de cliënt kan de persoon die hij wil spreken, telefonisch vragen hem terug te bellen;
- de cliënt kan een maximale belduur afspreken;
- de cliënt kan een slot op de telefoon plaatsen zodat onbeperkt gebruik van huisgenoten wordt voorkomen;
- de cliënt kan bellen met een prepaid-telefoon, zodat de kosten van het bellen beheersbaar blijven.

School- en studiekosten

De hulpverlener kan ouders wijzen op de tegemoetkoming school- en studiekosten (opgenomen in de voorzieningencheck) en op het feit dat de onderwijsbijdrage een vrijwillige bijdrage is. Ouders zijn dus niet verplicht die te betalen.

Bovendien zijn er verschillende particuliere initiatieven ontwikkeld (bijvoorbeeld fondsen) die gezinnen met kinderen ondersteunen in de kosten. Op verschillende manieren kunnen gezinnen hier een beroep op doen.

Contributies en abonnementen

Veel cliënten betalen contributies en abonnementen die ze zich niet kunnen veroorloven. Onderhandelen over deze uitgaven is noodzakelijk en wellicht ook het stellen van voorwaarden bij dit soort uitgaven. Maar veel cliënten zullen weerstand bieden bij de suggestie deze uitgaven te beperken. Daarom is het zaak goed geïnformeerd te zijn over mogelijke tegemoetkomingen in de contributies van overheids- en particuliere instellingen.

Vervoer

Het bezit van een auto brengt grote uitgaven met zich mee. Voor het regelen van schulden zal het vaak nodig zijn dat de auto de deur uit gaat. Het volgende moet daarbij in het oog worden gehouden:

- een auto die noodzakelijk is om inkomen te verwerven (grote afstand tussen wonen en werk, ploegendienst) maar duur, kan de cliënt inruilen voor een goedkoper exemplaar;
- een auto die om medische redenen noodzakelijk is en waarvoor een vergoeding wordt verstrekt, kan de cliënt behouden;
- een auto die niet noodzakelijk is, moet de cliënt verkopen. Dit geldt ook voor heel oude auto's. Het gebruik van een auto kost immers altijd veel meer dan alleen benzine.

De opbrengst van de inruil of verkoop is inzetbaar voor het aflossen van de primaire schulden.

Ook de kosten van het gebruik van openbaar vervoer kunnen flink oplopen. De fiets is in veel situaties een goed alternatief. Soms kan, onder voorwaarden, de gemeente of een fonds ingeschakeld worden voor financiële ondersteuning bij de aanschaf van een fiets, of (wanneer openbaar vervoer echt noodzakelijk is) om bij te springen in de kosten van het openbaar vervoer.

5.2.7. Stel een overzicht op van gewenste uitgaven en bepaal het verschil tussen inkomsten en gewenste uitgaven

Bij het opstellen van een overzicht van de inkomsten en uitgaven van de cliënt, zijn ook de daarbij behorende en de (wettelijk) maximale afloscapaciteit bepaald. Nu ook de bespaarmogelijkheden zijn onderzocht, kan de hulpverlener met de cliënt een lijst van gewenste uitgaven opstellen en aan de hand hiervan het verschil met de inkomsten berekenen. Dit nieuwe overzicht biedt de cliënt een concreter beeld van de posten waarop, en de omvang waarin hij dient te bezuinigen.

In deze fase is het belangrijk om, behalve de cliënt, ook de andere leden van het gezin, zoals de kinderen, te betrekken bij de besparingsmaatregelen. Als niet het gehele gezin bij de maatregelen wordt betrokken, is de kans groter dat het budgetplan mislukt. Een voorbeeld kan het belang hiervan verduidelijken.

Mevrouw E. heeft vijf kinderen en leeft duurzaam gescheiden van haar man. Ze ontvangt een WWB-uitkering. Een aantal kinderen heeft een ontwikkelingsachterstand en volgt speciaal onderwijs op scholen buiten hun woonwijk. Het jongste kind heeft het syndroom van Down. Tijdens het huwelijk van mevrouw zijn schulden ontstaan. Doordat ze geen gebruikmaakt van alle regelingen en voorzieningen, neemt de financiële druk toe. Een minnelijke regeling voor de schulden blijkt vooralsnog niet mogelijk. De hulpverlener verwijst de cliënte naar de gemeentelijke sociale dienst, zodat ervoor wordt gezorgd dat de betaling van de primaire lasten via inhouding op de uitkering plaatsvindt. Samen met cliënte vraagt hij de regelingen en voorzieningen aan. Tijdens de budgetbegeleiding blijkt dat de cliënte grote bedragen pint zonder hier een verklaring voor te geven. Na goed doorvragen blijkt dat ze zogenaamde 'handschulden' heeft betaald. Dat waren schulden aan familieleden die ze onder druk van de familie ineens moest voldoen. Hierdoor ontstonden nieuwe betalingsachterstanden. Bovendien blijkt moeder niet bijzonder weerbaar te zijn wat betreft het opvoeden. Ze is bang de kinderen op materieel vlak te kort te doen. Daardoor vindt ze het moeilijk grenzen te bepalen. Regelmatig geeft ze extra geld aan de kinderen om de merkkleding te kopen die hun klasgenoten ook dragen. De kinderen gaan er dan ook vanuit dat er continu geld beschikbaar is voor de door hen gewenste spullen. Dat maakt het voor moeder moeilijk een passende begroting te maken. Na het voeren van individuele gesprekken en gezinsgesprekken is de weerbaarheid van moeder gegroeid en heeft ze leren rondkomen van haar inkomen. Bij haar kinderen is het besef ontstaan dat zij zich anders op dienen te stellen tegenover hun moeder, zodat ze met z'n allen het probleem op kunnen lossen.

5.2.8. (Vast)stellen budgetvoorwaarden bij technisch stabiliseren

Als uit de intake blijkt dat een schuldsanering vanuit technisch oogpunt (nog) niet mogelijk is, is de hulpverlening alleen gericht op het stabiliseren van de situatie. Dit heet technisch stabiliseren. De begeleiding en de gestelde voorwaarden blijven daarbij beperkt tot het veiligstellen van huur, energie, water en ziektekostenverzekering. Omdat er op dit moment geen structurele oplossing voor de schulden mogelijk is, heeft het ook geen enkele zin om zelf te proberen regelingen te treffen met alle schuldeisers. De geboden constructies zijn vrijwel altijd zeer instabiel en de cliënt kan de aflossing meestal niet (lang) betalen. Ook het werken aan schuldsaneringrijpheid is niet aan de orde, omdat er op korte termijn geen perspectief is op een volledige schuldregeling. Het bieden van een beperkte begeleiding in de vorm van het stellen van budgetvoorwaarden is het meest efficiënt voor zowel de hulpverlener als de cliënt.

Bij het begin van de begeleiding moet het voor de cliënt concreet en duidelijk zijn wat de hulpverlener hem wel en niet kan en wil bieden. Voor deze afbakening geldt het volgende uitgangspunt:

“De hulpverlening is uitsluitend gericht op het veiligstellen van de elementaire voorzieningen (woonruimte, energie, water en premie ziektekostenverzekering.)”

Praktisch gezien vloeit daar de volgende werkwijze uit voort:

1. De hulpverlener bespreekt met de cliënt wat hij wel en niet voor hem kan doen en wanneer hij bij de hulpverlener aan kan kloppen. Een door de hulpverlener gemaakte toekomstschematische maakt de cliënt duidelijk wat hem op financieel gebied waarschijnlijk staat te wachten. Denk hierbij onder andere aan wat er gaat gebeuren met de vaste lasten (borging) en de schulden in de primaire lasten, en aan wat in de toekomst de mogelijkheden zijn voor een volledige schuldregeling. Ook kan de hulpverlener de cliënt informeren over deurwaarders, incassobureaus en beslagleggingen. Hij kan toetsen of de cliënt heeft begrepen hoe het met de beslagvrije voet zit en afspraken maken over het opnemen van contact bij het overschrijven van de beslagvrije voet. Ook wordt de cliënt geïnformeerd over welke zaken de hulpverlener niets voor de cliënt kan betekenen. Loonbeslag met toepassing van een correcte beslagvrije voet, waarbij de doorbetaling van de primaire lasten niet in gevaar komt, is daar een voorbeeld van.
2. De hulpverlener stelt samen met de cliënt vast op welke posten de cliënt dient te bezuinigen. Met het wegdoen van drie grote honden bijvoorbeeld, bespaart de cliënt op hondenbelasting, voeding, dierenartskosten et cetera.
3. Wanneer de cliënt zelf niet op een reële bespaarmogelijkheid komt en op een bepaalde kostenpost niet wenst te bezuinigen, zal de hulpverlener voorwaarden stellen. In feite heeft de cliënt weinig keuzevrijheid bij deze vorm van hulpverlening.
4. Belemmeringen bij het veiligstellen van de primaire lasten bespreekt de hulpverlener met de cliënt en hij probeert ze weg te nemen. In de praktijk betekent dit onder andere de cliënt belonen voor gewenst gedrag, hem duidelijk informeren over de gevolgen van ongewenst gedrag, en hem motiveren zijn gedrag te veranderen. Wanneer bijvoorbeeld de eigenaar van de drie honden niet bereid is zijn honden weg te doen, moet hem worden duidelijk gemaakt dat dan het vinden van een oplossing voor de primaire schulden onmogelijk is, en dat de hulpverlening beëindigd moet worden. De hulpverlener geeft daarbij duidelijk aan dat dit waarschijnlijk tot gevolg heeft dat de cliënt binnen afzienbare tijd samen met zijn honden op straat wordt gezet, waardoor hij helemaal niet meer in staat is voor zijn honden te zorgen. Met een goed, vervangend gezin voor de honden zijn de cliënt en zijn honden waarschijnlijk het beste af, hoe pijnlijk dat op dat moment ook is voor de cliënt.

5.2.9. Uitgebreide budgetbegeleiding bij stabiliseren als voortraject

Als een volledige schuldsanering wel mogelijk is, maar de cliënt is daar gezien zijn gedrag nog niet aan toe, dan is de hulpverlening zowel gericht op het stabiliseren van de situatie als op het schuldsaneringrijp maken van de cliënt (stabiliseren als voortraject). De begeleiding en de gestelde voorwaarden zijn gericht op verandering van het gedrag zodat op termijn een volledige schuldregeling mogelijk wordt. Uitgebreide budgetbegeleiding is hiervoor de aangewezen weg. Deze begeleiding is een mengvorm van twee verschillende vormen van hulpverlening:

1. Reguliere budgetbegeleiding, gericht op het aanleren van verantwoord financieel gedrag, opdat de cliënt in de toekomst zijn schulden af kan lossen, beter om kan gaan met zijn financiën en geen schulden meer maakt.
2. Psychosociale hulpverlening, gericht op de oorzaken van het niet schuldsaneringrijp zijn, waardoor de cliënt op dit moment nog geen gebruik kan maken van de reguliere schuldhulpverlening.

Een uitgebreide beschrijving van reguliere budgetbegeleiding valt buiten het bestek van deze handleiding. Psychosociale hulpverlening komt aan de orde in het volgende hoofdstuk.

5.3. Omgaan met knelpunten

Tijdens het budgetteren kunnen verschillende valkuilen en knelpunten het proces bemoeilijken. Deze paragraaf beschrijft een aantal van de meest voorkomende knelpunten.

Gebrek aan motivatie

Cliënten die zich aanmelden voor het stabiliseren van schulden, hebben vaak last van motivatieproblemen. Meestal hebben ze al pogingen gedaan om de schulden te regelen, maar ze zijn afgehaakt of hebben nieuwe schulden gemaakt. Ook het zich inzetten voor ander gedrag kan gevoelens van weerstand oproepen. Het komt dan ook voor dat de cliënt (goede) adviezen in het kader van de

budgetbegeleiding naast zich neerlegt.

De hulpverlener zal zich steeds opnieuw moeten afvragen of het gedrag van de cliënt het borgen en regelen van de primaire schulden belemmert. Zolang dit niet het geval is, kan de cliënt binnen de beperkte budgetbegeleiding kiezen voor zijn eigen oplossing. Binnen de uitgebreide budgetbegeleiding, bij stabiliseren als voortraject, nemen motivatieproblemen een grotere en meer belangrijke plaats in de hulpverlening in: ze worden tot een expliciet werkpunt gemaakt om succes van de reguliere schuldregeling op termijn veilig te stellen. In het volgende hoofdstuk over psychosociale hulpverlening wordt daar uitgebreider op ingegaan.

Te hoge (vrijwillige) aflossingen van schulden via uitkering en beslaglegging

Cliënten maken met schuldeisers, vaak onder druk, afspraken die niet passen binnen het budgetplan. Deze druk ontstaat doordat deurwaarders en incassobureaus dreigen met beslaglegging op het inkomen of de inboedel als de cliënt niet een bepaald bedrag betaalt. Zwichten cliënten voor deze druk en doen ze betalingen, dan leidt dat vaak tot nieuwe schulden. Binnen de stabilisatiemethodiek is het uitgangspunt dat de cliënt de primaire lasten borgt en de primaire schulden aflost. De hulpverlener zal de cliënt ervan moeten overtuigen dat het noodzakelijk is andere betalingen stop te zetten en geen nieuwe betalingsregelingen af te sluiten.

Deze cliënten moeten zich er niet alleen van bewust worden dat extra betalingen op andere schulden de primaire lasten bedreigen, ze moeten ook weerbaarder worden tegen de druk van deurwaarders en incassobureaus. Dit kan door cliënten goed te informeren over hun rechten en plichten, over incasso- en deurwaardersprocedures en over beslaglegging.

Omdat veel (schuld)hulpverleners te maken krijgen met deurwaarders en incassobureaus, is hier een apart hoofdstuk aan gewijd (zie hoofdstuk 10). Op de website www.rijnstad.nl/schulden is veel juridische informatie over schulden te vinden.

Een wisselend inkomen

Cliënten die werken via uitzendbureaus en wekelijks loon ontvangen, zijn vaak in hoge mate onze-

ker over hun inkomen. Er is niet altijd garantie op werk. Als het reëel is te denken dat het maandinkomen voldoende is om het stabiliseringplan uit te voeren, hoeft dit geen belemmering te zijn. Inkomensbeheer of stabilisatiebeheer kan dan uitkomst bieden.

Ook de vierwekelijkse uitbetaling van een WW-uitkering kan het de cliënt moeilijk maken een goed overzicht te houden. In dat geval kan het helpen het bedrag voor huishoudelijke uitgaven op maandbasis om te rekenen naar weekbasis, en vervolgens met de cliënt af te spreken dat hij dit bedrag eenmaal per week opneemt en de rest op de bankrekening laat staan.

Geen inkomen door de lange duur van de afwikkeling van een aangevraagde uitkering

Wanneer de cliënt niet over inkomen beschikt, kan geen enkel plan concreet vorm krijgen. Het regelen van schulden of borgen van vaste lasten is zonder inkomen niet mogelijk. Het bieden van hulp bij het aanvragen van een uitkering kan de aanvraag bespoedigen. Voor de periode dat hij geen inkomen heeft, kan de cliënt een voorschot op de uitkering aanvragen bij sociale dienst of UWV.² De hulpverlener kan naar deze instellingen verwijzen en tussen hen en de cliënt bemiddelen. Ook kan de cliënt familie en vrienden vragen bij te springen met financiële of praktische ondersteuning, bijvoorbeeld door de cliënt mee te laten eten. Daarnaast kan een aanvraag bij een kleding- of voedselbank uitkomst bieden.

Reserveringen voor kleding, vervanging inventaris en onvoorziene uitgaven

De post reserveringen staat vaak als eerste onder druk. Reserveren is voor veel mensen moeilijk. Door de cliënt te leren anticiperen op toekomstige uitgaven, kan er veel rust ontstaan. Soms werkt het als de cliënt een extra rekening opent, waarop hij het besteedbare huishoudgeld stort.

Sancties op uitkering

Het gebeurt nogal eens dat als het budgetplan rond is, de cliënt een sanctie op z'n bijstandsuitkering krijgt, bijvoorbeeld vanwege het niet tijdig verstrekken van informatie of het onvoldoende vaak solliciteren. Een sanctie kan eruit bestaan dat de uitkering gedurende twee maanden met 20% wordt verlaagd. Hierdoor loopt de uitvoering van het opgestelde budgetplan en de gemaakte afspraken met de primaire schuldeisers gevaar. Misschien is de sociale dienst bereid de maatregel over een langere periode uit te smeren.

Ligt er ook beslag op de uitkering, dan komt het nogal eens voor dat de uitkering veel lager is, omdat naast de verlaging vanwege de maatregel, een maandelijks vast bedrag aan de beslaglegger wordt afgedragen. Dit is echter niet juist. Bij het toepassen van de maatregel kan er niets meer afgedragen worden aan de beslaglegger.

Is een sanctie op de WW-uitkering toegepast en komt het inkomen hierdoor onder bijstandsniveau, dan kan de cliënt een aanvullende bijstandsuitkering aanvragen. De sociale dienst zal dan ongetwijfeld ook een sanctie opleggen. Deze is echter doorgaans lager en geldt meestal voor een kortere periode.

Onoverkomelijk gebrek aan capaciteit bij de cliënt

Een belangrijk doel bij het budgetteren is cliënten leren overzicht te krijgen van hun financiën en hiernaar te handelen. In sommige situaties is dit doel te hoog gegrepen, bijvoorbeeld omdat het de cliënt (al dan niet tijdelijk) aan de vereiste capaciteiten ontbreekt. De cliënt zal dan hulp moeten zoeken in zijn sociaal netwerk, of hulpverlener en cliënt onderzoeken of instanties deze begeleiding kunnen bieden.

² Uiterlijk binnen vier weken na het indienen van een aanvraag voor een bijstandsuitkering dient de sociale dienst uit eigen beweging een voorschot te verstrekken. Dit geldt niet wanneer de aanvrager de gevraagde gegevens niet, niet tijdig of onvolledig verstrekt en hem dit valt te verwijten (art. 52 WWB). Vier weken na het indienen van een aanvraag van een WW-uitkering kan de aanvrager bij het UWV om een voorschot verzoeken (art. 31 WW).

6

Psychosociale hulpverlening tijdens het stabiliseren van schulden

6.1. Inleiding

Bij stabilisatie als voortraject op de reguliere schuldhulpverlening is budgetbegeleiding in combinatie met psychosociale hulpverlening nodig om de cliënt schuldsaneringrijp te maken. Zoals in het vorige hoofdstuk al is aangegeven, is het niet onze bedoeling om de budgetbegeleiding en de psychosociale hulpverlening als twee afzonderlijke onderdelen te beschouwen, maar is er vanuit didactisch oogpunt voor gekozen om aan beide een apart hoofdstuk te wijden.

Schema stabilisatie van schulden: fase 3

Budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening

Aan het einde van de fase ‘psychosociale hulpverlening’ is het volgende doel bereikt:

De cliënt is schuldsaneringrijp en kan daarom gebruikmaken van de reguliere schuldhulpverlening om een regeling te treffen voor alle schulden.

6.2. Psychosociale hulpverlening en schuldsaneringrijpheid

“De psychosociale hulpverlening richt zich op problemen die voorkomen in de interactie tussen de persoon en diens omgeving [...] welke berusten op factoren in de persoon zelf (cognities, gevoelens, gedrag, competenties), tussen personen onderling (communicatie, relatie) en in de omgeving (materieel, immaterieel) [...] waarbij interventies betrekking hebben op een combinatie van deze factoren met als oogmerk het versterken van het persoonlijk en sociaal functioneren van de cliënt en het verbeteren van diens sociale participatie.” (NVMW, 2006)

Deze omschrijving uit het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker is een korte definitie van het begrip psychosociale hulpverlening. Ze geeft aan waarop deze hulpverlening zich richt en welk doel ze in het algemeen beoogt. Ook binnen de stabilisatiemethodiek neemt psychosociale hulp-

verlening een belangrijke plaats in. Het hoofddoel van deze hulpverlening is het bevorderen van de schuldsaneringrijpheid van de cliënt.

Psychosociale hulpverlening bevordert de schuldsaneringrijpheid, wanneer deze gericht is op de problemen die ten grondslag liggen aan, of samenhangen met de problematische schulden, waardoor deze in stand blijven. Denk hierbij aan een breed spectrum van problematieken, zoals:

- Relatieproblemen die maken dat partners alleen nog maar met elkaar in conflict leven, niet meer naar elkaar luisteren en niet met elkaar overleggen. Daardoor kunnen ze de schulden niet meer zelfstandig oplossen.
- Klachten van depressieve aard waardoor een cliënt geen toekomstperspectief meer ziet en zijn hele administratie laat liggen.
- Gebrek aan sociale vaardigheden en een groot gevoel van onzekerheid, waardoor een cliënt geen weerstand kan bieden aan schuldeisers en bij de minste bedreiging nieuwe betalingsregelingen treft. Hierdoor wordt de borging van vaste lasten belemmerd.
- Opvoedingsproblemen waarvan ouders moedeloos worden. In een poging rust te creëren kopen ze dure cadeaus voor de kinderen.
- Problemen bij het stellen van grenzen aan inwonende volwassen kinderen die geen werk hebben en op kosten van de ouders leven.

Psychosociale hulpverlening bestrijkt, net als de doelen ervan, een zeer breed gebied. Ze kent dan ook verschillende methodieken, zoals het taakgericht casework, de systeemgerichte benadering en de cognitieve gedragsbenadering.

Dit hoofdstuk geeft geen uitgebreide uitwerking van de verschillende methodieken en hun mogelijke toepassingen binnen de stabilisatiemethodiek. We veronderstellen dat de hulpverlener minimaal enige basiskennis heeft van de psychosociale hulpverlening en het methodisch handelen daarbinnen. Centraal in dit hoofdstuk staat een gedragsveranderingmodel met bijpassende psychosociale interventies. Doordat in dit model de motivatie van de cliënt uitgangspunt is, sluit het aan bij de stabilisatiemethodiek.

6.3. Gedragsverandering en motivatie

Gedragsverandering en motivatie zijn concepten die nauw met elkaar samenhangen. Om een blijvende gedragsverandering te realiseren, is een minimum aan motivatie nodig. Omgekeerd kan een gedragsverandering met positieve gevolgen, leiden tot een grotere motivatie tot verdere verandering.

Veel cliënten voor wie de stabilisatiemethodiek geschikt is, lijden aan een gebrek aan motivatie. Dit gebrek is vaak een hoofdoorzaak voor het niet-schuldsaneringrijp zijn. Veel van deze cliënten leven al lange tijd met schulden en hebben al eerder een of enkele mislukte schuldhulpverleningstrajecten doorlopen. Hierdoor hebben ze vaak weinig vertrouwen in hun eigen capaciteiten en in de mogelijkheden van de hulpverlening om een schuldenvrije toekomst te realiseren. Voor de hulpverlener betekent dit dat hij op het juiste moment de juiste interventies dient te plegen, zodat de motivatie wordt vergroot en de gewenste, blijvende gedragsverandering tot stand kan worden gebracht.

6.3.1. Het 'stages of change-model'

Het 'stages of change-model' (Brug et al., 2001) is een heel praktisch model. Het biedt de hulpverlener ondersteuning bij het kiezen van de meest efficiënte interventie die aansluit bij de beleving van de cliënt op dat moment. Volgens dit model bestaat het gedragsveranderingsproces uit vijf stadia: precontemplatie, contemplatie, voorbereiding, actie en gedragsbehoud.

In de eerste fase, *precontemplatie*, wordt gedragsverandering nog niet overwogen. De cliënten in deze fase zijn zich meestal nog niet bewust van de risico's van hun gedrag, of ze beseffen niet dat ze het gedrag vertonen. Ze zijn zich er nog niet van bewust dat ze bijvoorbeeld per maand meer geld uitgeven dan ze aan inkomsten binnen krijgen, dat ze frauderen als ze een huurverlaging niet doorgeven aan de afdeling huurtoeslag van de belastingdienst, of dat de relatieproblemen bijdragen aan de instandhouding van de financiële problemen. Ook is deze groep cliënten er vaak nog niet van overtuigd dat de voordelen van gedragsverandering opwegen tegen de nadelen. Het niet opgeven van extra inkomsten uit overuren aan de casemanager van de sociale dienst, lijkt in deze fase direct beloond te worden met de mogelijkheid extra luxe boodschappen te doen, terwijl de sanctie (die ongetwijfeld over een tijd volgt) nog ver weg of niet bestaand lijkt.

In de tweede fase, *contemplatie*, wordt verandering van het risicogedrag overwogen, maar zijn er nog geen plannen om op de korte termijn het gedrag te veranderen.

Zijn er concrete plannen om binnen dertig dagen te veranderen, dan begint de fase van *voorbereiding*. De cliënt in de contemplatiefase overweegt bijvoorbeeld wel zuiniger te gaan leven, maar pas over enkele maanden, omdat er in deze maand nog veel jarigen zijn voor wie hij cadeaus moet kopen en moet reizen. Of deze cliënt denkt er

over om een gesprek aan te gaan met zijn zoon over het betalen van kostgeld, maar pas over twee maanden, want nu zit die arme jongen even zonder werk.

De cliënt in de *voorbereidingsfase* maakt al concrete bezuinigingsplannen. Hij denkt bijvoorbeeld na over alternatieven voor (dure) geschenken, en over alternatieve manieren van reizen om ver weg wonende jarigen te kunnen bezoeken. Of hij heeft al een overzicht gemaakt van de kosten waarin de inwonende zoon dient bij te dragen met kostgeld. In zowel de contemplatie- als de voorbereidingsfase is de cliënt zich meestal bewust van de risico's van zijn huidige gedrag en van de voordelen van gedragsverandering. Hij heeft er echter nog te weinig vertrouwen in dat het hem zal lukken om te veranderen. Met andere woorden: hij wil wel veranderen, maar weet nog niet hoe. Factoren in de omgeving, invloeden vanuit het sociale netwerk of een gebrek aan vaardigheden kunnen de gedragsverandering in de weg staan.

In de *actiefase* veranderen de cliënten hun risicogedrag. Zij zien de noodzaak van het aanpassen van hun uitgavenpatroon in, zien de mogelijkheden daarvoor, en passen daadwerkelijk hun uitgavenpatroon aan. Of ze zien dat het noodzakelijk is om anders met hun kinderen te communiceren over hun gedrag, en ze doen dit ook. Daardoor stellen ze op een gezonde wijze grenzen in het gezin.

De cliënten die hun gedrag al langer dan zes maanden veranderd hebben en het veranderde gedrag volhouden, bevinden zich in de fase van het *gedragsbehoud*. Deze cliënten, en soms ook cliënten in de actiefase, zijn schuldsaneringrijp.

Het 'stages of change-model' gaat er niet per definitie van uit dat de cliënt de gedragsverandering van begin tot eind in één keer doorloopt. Vaak vindt er terugval plaats naar een eerdere fase en dient de cliënt de fasen van contemplatie, voorbereiding en actie meerdere malen te doorlopen, voordat van een daadwerkelijk behoud van verandering van risicogedrag sprake is. Sommige cliënten vallen bijvoorbeeld een paar keer terug in het patroon van overbesteding, voordat ze hun leven echt hebben ingericht volgens het gewenste uitgavenpatroon.

6.3.2. Psychosociale interventies vanuit het 'stages of change-model'

Uit onderzoek blijkt dat een aantal factoren bepaalt of er sprake is van een overstap naar de volgende fase van gedragsverandering. Dit betekent dat het 'stages of change-model' in praktische zin ondersteunend kan zijn bij het toespitsen van psychosociale interventies op de motivatie van de cliënt en het stadium van gedragsverandering waarin hij zich bevindt.

Mensen in de *precontemplatiefase* moeten gestimuleerd worden gedragsverandering te overwegen. Daarvoor moeten ze bewust worden van de noodzaak van verandering en dienen ze ervan overtuigd te raken dat de voordelen van de verandering opwegen tegen de nadelen. Daarvoor is het nodig dat de cliënt een meer realistische kijk krijgt op de risico's van zijn huidige gedrag. De hulpverlener die werkt met een cliënt in deze fase, richt zich dan ook op:

- Het vergroten van kennis van de cliënt. Hij licht hem voor over de risicovolle gevolgen van zijn huidige financiële gedrag. Daarbij kan hij zowel voorlichting geven over financiën in het algemeen, als over schulden, deurwaarders en incassobureaus en de mogelijke dwangmaatregelen van schuldeisers.

- Het verkleinen van het risico van het gedrag en van het onrealistische optimisme van de cliënt. De cliënt met behulp van cognitieve strategieën (als bijvoorbeeld RET-principes, zie tekstkader)³ uitdagen zijn irrationele gedachten toe te lichten, kan hierbij een mogelijke interventie zijn. De hulpverlener kan bijvoorbeeld kritische vragen stellen over de gedachten 'dat het zo'n vaart niet zal lopen met die afsluiting' en 'dat ze hem niet zullen afsluiten omdat er inwonende kinderen zijn'.

RET

De RET (Rationeel Emotieve Therapie) is ontwikkeld door Albert Ellis en gaat uit van het principe dat gevoelens en gedrag ontstaan door de gedachten van iemand over een bepaalde gebeurtenis of situatie. Zo kan iemand die niet zelfstandig zijn problemen aanpakt, geleid worden door de gedachte dat alle leed en ellende worden veroorzaakt door factoren buiten hemzelf, zodat hij niets kan doen om de problemen op te lossen. Hij pakt zijn schulden niet aan, omdat bijvoorbeeld alles sinds de invoering van de euro zo veel duurder is geworden en hij zijn uitgavenpatroon niet kan aanpassen. Dus vindt hij dat hij zijn energie beter kan stoppen in klagen en het oprichten van een website voor de herinvoering van de gulden.

Het hoofddoel van de RET is een verandering van gedrag en gevoelens te bewerkstelligen, door cliënten te leren irrationele gedachten (die zorgen voor ongewenste gevoelens en inefficiënt gedrag) uit te dagen en te vervangen door rationele gedachten. Irrationele gedachten zijn denkbeelden die leiden tot gedragingen of emoties die het bereiken van gewenste doelen in de weg staan en ongelukkig maken. Rationele gedachten zijn ideeën gebaseerd op de objectieve werkelijkheid, die helpen het fysieke bestaan in stand te houden. Ze leiden tot het bereiken van doelen, helpen nare en ongewenste gevoelens te vermijden en maken het

³ Meer informatie over deze methode is onder andere te vinden in 'RET: Gezond verstand als therapie', van Verhulst (1995).

mogelijk om ongewenste conflicten met de omgeving te vermijden. Zo is de gedachte dat externe (onbeïnvloedbare) gebeurtenissen onze ellende veroorzaken irrationeel, doordat het leidt tot passief gedrag, gevoelens van hulpeloosheid en beschuldiging van anderen. Deze gedachten en gevoelens maken het onmogelijk om zelfstandig problemen op te lossen. Ratio-neler is het om de controle naar je toe te trekken, in te zien dat je interpretatie van de gebeurtenis je machteloos maakt en dat je zelf kunt bepalen hoe je reageert. Niet de verandering van gulden naar euro veroorzaakt schulden, maar het feit dat je je uitgavenpatroon niet hebt aangepast aan de nieuwe munteenheid.

Binnen de RET worden ideeën onder andere openlijk benoemd, kritisch (op irrationaliteit) besproken en bevraagd op logica en gewenstheid door ze te toetsen. Zo kan de hulpverlener met de cliënt die zich in de slachtofferrol manoeuvreert, bespreken dat het niet de overgang naar de euro is waardoor hij zijn budget niet aanpast, maar zijn verlamme interpretatie. Hij kan de cliënt bijvoorbeeld vragen in welke mate zijn gedachte over de invoering van de euro hem helpt bij het oplossen van de schuldenproblematiek. Is het bijvoorbeeld niet zinvoller om te kijken of het fout is gelopen met het aanpassen van het budget. Op die manier tegen het probleem aankijken geeft meer (gevoel van) controle dan als de schuld wordt gegeven aan de invoering van de euro. Ook kan de cliënt experimenteren met leven volgens een ander budget, zodat hij ontdekt of hij anders met geld om kan gaan en dus invloed kan hebben op zijn situatie.

Hulpverleners die cliënten willen ondersteunen bij de overgang van de contemplatiefase naar de voorbereidings- en actiefase, dienen hun cliënten te helpen bij het overtuigd raken van hun mogelijkheden om te veranderen en bij het stellen van concrete doelen. De hulpverlener kan in deze fase dan ook gebruikmaken van interventies als:

- Het informeren over de verschillende schuldsaneringstrajecten en de realistische (on)mogelijkheden van de cliënt deze te volgen.
- Het trainen van vaardigheden in bijvoorbeeld het communiceren met instanties en deurwaarders (bijvoorbeeld middels rollenspelen) of in het bijhouden van een agenda zodat afspraken worden nagekomen.
- Het verhogen van de verwachting van de cliënt dat hij in staat zal zijn om zijn eigen gedrag te veranderen. Dit kan bijvoorbeeld door het uitdagen van irrationele gedachten zoals hiervoor al is benoemd. Ook kunnen grote doelen en opdrachten worden opgedeeld in kleine, concrete en haalbare doelen en enkelvoudige opdrachten, waardoor de cliënt merkt dat hij in staat is taken goed te volbrengen. Na de taakuitvoering kan hij zichzelf hiervoor belonen.
- Het (leren) mobiliseren van sociale steun uit de omgeving zodat dit netwerk de cliënt kan ondersteunen en stimuleren bij het uitvoeren van het gewenste financieel gedrag.
- Het wegnemen van barrières die het voor cliënt moeilijk maken om de gewenste gedragsverandering tot stand te brengen. Een echtbaar kan bijvoorbeeld ondersteund worden bij het op één lijn komen ten aanzien van de financiële huishouding.

Een jonge vrouw meldt zich bij het algemeen maatschappelijk werk. Sinds ze een jaar geleden ontslagen is, zijn er problemen ontstaan. Ondanks de vele sollicitaties lukt het haar niet om een baan te vinden. Omdat ze geen recht bleek te hebben op een WW-uitkering, heeft ze uiteindelijk een WWB-uitkering aangevraagd. Kort voor haar ontslag is ook haar relatie verbroken. Door de hele situatie heeft cliënte een negatief zelfbeeld ontwikkeld en lijdt ze onder gevoelens van frustratie en ontevredenheid. Toen het haar tijdens de eerdere schuldregelingsaanvraag niet lukte de aanvraagformulieren in te vullen, is ze uit schaamte en moedeloosheid afgehaakt. De eerste stap na de hernieuwde aanmelding bij het AMW is stabilisatie van de schuldsituatie. Hierdoor ontstaat rust. Via psychosociale

hulpverlening en budgetbegeleiding leert ze ander gedrag te ontwikkelen. Hulpverlener en cliënt doen rollenspelen, waardoor cliënte beter leert communiceren met instellingen. Ze werken aan het zelfbeeld van de cliënte middels de RET-principes, en ze stellen kleine concrete doelen die voor cliënte haalbaar zijn. Doordat cliënte zich sociaal vaardiger voelt, haar negatieve zelfideeën kan beïnvloeden en doordat ze merkt dat het haar lukt taken goed te volbrengen, waarvoor ze beloond wordt, ontstaat een algeheel positiever zelfbeeld. De hulpverlener dient samen met de cliënte een nieuwe schuldsaneringaanvraag in en dit loopt vooralsnog als gewenst.

Als cliënten zich in de *actiefase* bevinden en streven naar *gedragsbehoud*, dan dient de hulpverlener het veranderde gedrag te bekrachtigen en de cliënt te stimuleren tot het vasthouden van de motivatie. Dit kan als volgt:

- Het gewenste gedrag van de cliënt kan de hulpverlener bekrachtigen door de succesvolle verandering van het gedrag met behulp van feedback zichtbaar te maken en met complimenten te belonen.
- Bij een tijdelijke terugval in risicogedrag is het van belang goed met de cliënt uit te zoeken wat de oorzaak hiervan is. Hierbij dient de hulpverlener als aandachtspunt in het achterhoofd te houden dat wanneer een cliënt de oorzaak van een terugval toeschrijft aan een eenmalige (toevallige) gebeurtenis, deze eerder weer zal overgaan tot actie dan wanneer deze de terugval toeschrijft aan een oorzaak die hij als stabiel ervaart. Hoewel het voor veel hulpverleners misschien vreemd klinkt (het kijken naar de oorzaken in de persoon biedt veelal meer aanknopingspunten om controle uit te oefenen en situaties aan te pakken), kan deze benadering, mits strategisch gehanteerd, wel bevestigend en motivatieverhogend werken. Zo zal een cliënt die te veel geld heeft uitgegeven aan boodschappen en dit toeschrijft aan een tijdelijk moment van zwakte door een nacht slecht slapen of een gedeprimeer-

de stemming eerder weer de bezuinigingsplannen uitvoeren, dan een cliënt die zichzelf als een incapabele zwakkeling ziet en in de mislukte bespaaractie een bevestiging daarvan vindt.

- Ook sociale steun bij het volhouden van het gewenste gedrag kan stimulerend zijn bij het behoud van dit gedrag, zeker wanneer de normen van de steunbronnen aansluiten bij dit gedrag. Een alleenstaande cliënt met kinderen die zijn best doet om zuinig te leven, kan veel steun vinden bij mensen die in dezelfde sociale situatie verkeren en die grote waarde hechten aan een schuldenvrij en zuinig leven en het als een 'sport' ervaren om op creatieve wijze uit te komen met een beperkt inkomen.

6.4. Afsluiting van de psychosociale hulpverlening

De psychosociale hulpverlening is, samen met de uitgebreide budgetbegeleiding, gericht op het schuldsaneringrijp maken van de cliënt. De hulpverlener zal samen met de cliënt moeten nagaan of dit doel behaald is. Hierbij kunnen de in paragraaf 3.4. besproken criteria nogmaals doorgenomen worden. Wanneer uit de evaluatie blijkt dat de cliënt inmiddels schuldsaneringrijp is, kan de hulpverlener de cliënt verwijzen naar de reguliere schuldhulpverlening. Indien nodig kan tijdens dit schuldhulpverleningstraject extra begeleiding plaatsvinden.

Wanneer blijkt dat de gestelde doelen niet gehaald zijn en de cliënt nog niet schuldsaneringrijp is, zal de hulpverlener moeten kiezen uit voortzetting of afsluiting van de budgetbegeleiding en psychosociale hulpverlening. Een voortzetting van de hulpverlening heeft alleen zin wanneer de hulpverlener en de cliënt nog duidelijke werkpunten en mogelijkheden zien. Als dit niet het geval is, ligt een afsluiting meer voor de hand en zullen hulpverlener en cliënt tevreden moeten zijn met een stabilisatie van de schulden.

7

Borging vaste lasten

7.1. Inleiding

Om te voorkomen dat er nieuwe schulden ontstaan of dat de schulden groter worden, is het van belang de primaire lasten te borgen (huur, energie, water en premie ziektekostenverzekering). Het doel van het borgen van de vaste lasten is het voorkomen van onder andere energieafsluiting en dakloosheid.

Met borging van de primaire lasten hebben de schuldeisers de garantie dat de cliënt de lopende termijnen betaalt. Ze zijn dan misschien ook eerder bereid om de schuld voorlopig op te schorten, of genoeg te nemen met een minimale aflossing.

Schema stabilisatie van schulden: fase 4

Borging vaste lasten

- inhouding op loon of uitkering
- inkomensbeheer / stabilisatiebeheer
- onderbewindstelling

Dit hoofdstuk behandelt de borging van de vaste lasten. Paragraaf 7.2. beschrijft de borging via inhouding van de vaste lasten op loon of uitkering. Paragraaf 7.3. gaat over het vrijwillig inkomensbeheer of stabilisatiebeheer. In paragraaf 7.4. staan onderbewindstelling en ondercuratelestelling centraal. Paragraaf 7.5. behandelt de mogelijkheden van bijzondere bijstand voor de kosten van borging en paragraaf 7.6. beschrijft, tot slot, enkele aandachtspunten bij de borging van vaste lasten.

Als de fase 'borging van de vaste lasten' doorlopen is, dan is één van de volgende doelen behaald:

1. de vaste lasten van de cliënt worden betaald via de uitkeringsinstantie of de werkgever, door inhouding op de uitkering of het loon;
2. de cliënt staat onder vrijwillig inkomensbeheer of stabilisatiebeheer;
3. de cliënt is onder bewind of onder curatele gesteld.

7.2. Inhouding op loon of uitkering

Voor cliënten met een WWB-uitkering bestaat meestal de mogelijkheid om de betalingen van de vaste lasten via inhouding op de uitkering te regelen. Sociale diensten gaan hier echter verschillend mee om.

Als de cliënt niet wil meewerken en er ontstaan schulden, kan de sociale dienst de verplichting opleggen dat de vaste lasten via inhouding op de uitkering betaald worden. In artikel 57 van de WWB staat namelijk:

“Indien en zolang er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat de belanghebbende zonder hulp niet in staat is tot een verantwoorde besteding van zijn bestaansmiddelen, kan het college:

- a. aan de bijstand de verplichting verbinden dat de belanghebbende eraan meewerkt dat het college in naam van de belanghebbende noodzakelijke betalingen uit de toegekende bijstand verricht;*
- b. de bijstand in natura verstrekken.”*

Voor wie geen WWB-uitkering heeft, is borging van vaste lasten een probleem.

Niet elke werkgever wil betalingen van de primaire vaste lasten van zijn werknemer regelen, omdat dit extra werk en tijd met zich meebrengt. Met het UWV en de SVB zijn hierover in ieder geval geen afspraken te maken.

Bij cliënten met een wisselend inkomen of meerdere (aanvullende) inkomens, bijvoorbeeld van diverse uitzendbureaus, of werk met een aanvullende WW- of WWB-uitkering, is sprake van een ander probleem. Vaak is de hoogte van de inkomens afzonderlijk te laag om de vaste lasten van te betalen.

In al deze situaties kan inkomensbeheer, stabilisatiebeheer, onderbewindstelling of ondercuratelestelling uitkomst bieden. Sommige cliënten kunnen een beroep doen op hun omgeving, familie of vrienden.

Mevrouw S. heeft een WAO-uitkering. Ze is gokverslaafd geweest en heeft hiervoor drie jaar therapie gehad bij Iriszorg, een instelling

voor opvang- en verslavingszorg. Momenteel gaat het psychisch gezien goed met haar. Maar de WSNP is voortijdig beëindigd, omdat tijdens de sanering nieuwe schulden zijn ontstaan. Het gaat om een huurschuld en een schuld bij NUON. Beide schulden betreffen haar oude woning. De nieuwe woning is op naam van haar ex-man gezet, zodat ze toch aangesloten kon worden op het energienet. Hij betaalt de maandelijkse termijnen keurig op tijd. De andere vaste lasten heeft zij per automatisch incasso geregeld. Dat verloopt goed.

7.3. Vrijwillig inkomensbeheer

Inkomensbeheer of budgetbeheer is bedoeld voor mensen die, al dan niet tijdelijk, niet in staat zijn verstandig met geld om te gaan en geld te beheeren. Denk hierbij aan bijvoorbeeld mensen met het spreekwoordelijke ‘gat in de hand’ of aan mensen met een bepaalde verslaving.

Bij inkomensbeheer machtigt de cliënt zijn werkgever of uitkeringsinstantie om zijn inkomen op de rekening van de beheerder te storten. De cliënt zelf kan niet bij dit geld komen. De instantie die het inkomensbeheer uitvoert, zorgt voor betaling van de vaste lasten, andere rekeningen en een maandelijkse reservering voor de jaarlijks terugkomende uitgaven. De cliënt ontvangt een afgesproken bedrag aan leefgeld.

Het inkomensbeheer heeft geen juridische consequenties. De cliënt kan altijd de machtiging intrekken. Ook blijft hij bevoegd om overeenkomsten te sluiten. Het enige wat de cliënt niet meer kan, is direct over zijn eigen geld beschikken.

7.3.1. Stabilisatiebeheer

Inkomensbeheer is niet voor iedereen toegankelijk. Dat is bijvoorbeeld het geval als de cliënt de kosten niet kan opbrengen, of als hij niet in aanmerking komt voor inkomensbeheer omdat de schulden niet geregeld zijn.

Het ontbreken van gratis inkomensbeheer voor deze groep cliënten is een groot probleem als het gaat om het voorkomen van energieafsluitingen en uithuiszettingen. Als oplossing voor dit probleem experimenteert het Budget Advies Centrum (BAC) in Arnhem met stabilisatiebeheer. Dit stabilisatiebeheer houdt in dat de cliënt zijn werkgever of uitkeringsinstantie machtigt zijn inkomen over te maken naar het BAC. Het BAC betaalt de primaire vaste lasten en maakt de rest van het inkomen over naar de cliënt. De kosten van de overige vaste lasten dient de cliënt zelf te betalen. Aan deze beperkte vorm van inkomensbeheer zijn voor de cliënt geen kosten verbonden.

Stabilisatiebeheer is bedoeld voor mensen bij wie de betaling van de vaste lasten mis is gegaan en die:

- nog niet in aanmerking komen voor een minnelijke schuldenregeling, omdat ze niet 'schuldsaneringrijp' zijn;
- (voorlopig) vanwege technische redenen geen gebruik kunnen maken van het minnelijk traject of de WSNP.

Aangezien de sociale dienst de mogelijkheid biedt de primaire lasten van cliënten in te houden op de WWB-uitkering, behoren cliënten met een bijstandsuitkering niet tot de doelgroep van het stabilisatiebeheer. Uitzondering hierop zijn de cliënten met een aanvullende bijstandsuitkering die te laag is om alle primaire lasten van te betalen.

Stabilisatiebeheer is vooral voor cliënten met bijvoorbeeld een WAO- of AOW-uitkering een uitkomst. Het biedt hun rust, overzicht en de zekerheid dat de primaire lasten betaald worden. Ook de schuldeiser (van de primaire lasten) heeft de zekerheid dat de cliënt in ieder geval de lopende termijnen betaalt. Dat kan een reden zijn om niet over te gaan tot ontruiming of afsluiting.

Omdat de overeenkomst tot stabilisatiebeheer op vrijwillige basis tot stand komt, kan de cliënt ook hiervan de machtiging altijd intrekken.

7.4. Onderbewindstelling en ondercuratelestelling

Onderbewind- en ondercuratelestelling zijn maatregelen voor meerderjarige personen die niet (helemaal) voor zichzelf kunnen zorgen. Het aanvragen van een van deze maatregelen is mogelijk als de hulpverlener denkt dat een cliënt in de problemen komt als hijzelf zijn financiën moet beheren. Denk hierbij aan verstandelijk gehandicapten, psychiatrische patiënten, Alzheimerpatiënten of mensen die verslaafd zijn (aan alcohol, drugs of kopen). Als de cliënt de maatregel zelf aanvraagt (en niet de familie of de officier van justitie), worden er minder zware eisen aan gesteld.

Deze maatregelen zijn vooral bedoeld als bescherming tegen mensen die misbruik van de situatie kunnen maken. Een groot verschil met vrijwillig inkomensbeheer is dat de cliënt de maatregel niet zomaar kan intrekken. Alleen de rechter kan de maatregel beëindigen. Hierdoor biedt onderbewind- en ondercuratelestelling meer waarborgen en dat kan het treffen van een regeling in verband met primaire schulden vergemakkelijken.

7.4.1. Onderbewindstelling

Onderbewindstelling van goederen is bedoeld voor mensen die door hun lichamelijke of geestelijke toestand tijdelijk of blijvend niet in staat zijn hun financiële belangen te behartigen. Als iemands goederen geheel of gedeeltelijk onderbewind staan, mag hij daar niet meer zelfstandig over beschikken.

Een verzoek tot onderbewindstelling moet worden ingediend bij de kantonrechter van de rechtbank in het arrondissement waar de persoon woont voor wie de onderbewindstelling is bedoeld. In dit verzoek kan een voorstel worden gedaan over de te benoemen persoon of organisatie als bewindvoerder. Een advocaat inschakelen is bij deze procedure niet verplicht.

7.4.2. Ondercuratelestelling

De ondercuratelestelling is bedoeld voor mensen die zowel hun financiële als hun andere persoonlijke belangen niet meer kunnen behartigen. De wet noemt drie gronden waarop ondercuratelestelling mogelijk is:

- een geestelijke stoornis, waardoor de gestoorde, al dan niet met tussenpozen, niet in staat is of bemoeilijkt wordt zijn belangen behoorlijk waar te nemen;
- verkwisting;
- gewoonte van drankmisbruik.

Iemand die onder curatele is gesteld, verliest zijn handelingsbekwaamheid en mag niet meer, zonder toestemming van de curator, zelfstandig rechtshandelingen verrichten. Eventueel gesloten overeenkomsten kan de curator ongedaan maken. Ondercuratelestelling is daarmee een zeer ingrijpende maatregel.

Een verzoek tot ondercuratelestelling moet worden ingediend bij de kantonrechter van de rechtbank in het arrondissement waar de persoon woont voor wie de ondercuratelestelling is bedoeld. Voor dit verzoek is geen advocaat nodig.

De heer A kan niet goed met geld omgaan. Tijdens de intakefase blijkt dat hij zijn maandelijkse primaire lasten niet betaalt. Hij heeft een vaag verhaal als hem gevraagd wordt wat hij met zijn geld gedaan heeft. Hem wordt duidelijk gemaakt dat hij niet geholpen kan worden als hij zijn betalingen niet goed regelt en hij zijn geld aan andere zaken opmaakt. De heer A. geeft aan dat hij zijn primaire lasten wel wil betalen, maar dat hij niet weet hoe. Voorheen werd dit gedaan via inhouding op zijn WWB-uitkering. Nu werkt hij bij diverse uitzendbureaus en ontvangt naast zijn loon een aanvullende WWB-uitkering. Deze aanvulling is onvoldoende om de primaire lasten van te betalen. De heer A. gaat akkoord met stabilisatiebeheer door BAC/Stadsbank. Dit wordt geregeld. Nu wil het geval dat een uitzendbureau zijn loon van drie weken niet op rekening

van de Stadsbank stort, maar op de bankrekening van cliënt. Hij haalt dit er vervolgens af en koopt een tweedehands scooter. Kosten € 300,- + € 150,- reparatiekosten. De heer A. wordt geconfronteerd met het feit dat er nu geen primaire lasten betaald kunnen worden. Dit dringt niet goed tot hem door. Wat hij wel begrijpt is dat hij ontruimd c.q. afgesloten kan worden als hij niets betaalt. Dit wil hij absoluut niet. Tijdens de eerste rit met de scooter naar zijn werk, begeeft het voertuig het. Hij brengt hem meteen naar een rijwielhandel. Tijdens een huisbezoek van de hulpverlener vertelt hij dat hij de scooter op kan halen, mits hij € 400,- betaalt. Een dure scooter dus. Hem wordt dringend geadviseerd de scooter te verkopen. Er is geen geld voor reparatiekosten, de huur moet betaald worden! Hij geeft aarzelend toe. Tijdens een telefoongesprek met de hulpverlener over de dreigende afsluiting van water, vertelt cliënt dat hij de scooter heeft opgehaald. De hulpverlener is te verbouwereerd om nog te vragen waar hij het geld vandaan heeft. Wel zegt ze hem dat dit niet volgens afspraak is en dat ze zich zal beraden op de vraag of verdere hulpverlening zin heeft. Is dat het geval en wil ook hij nog hulp, dan zal hij akkoord moeten gaan met een verzoek om onderbewindstelling of ondercuratelestelling.

7.4.3. Wie vraagt de maatregel aan?

Verschillende personen kunnen onderbewindstelling of ondercuratelestelling aanvragen: de betrokkene zelf, zijn of haar partner en familieleden tot in de vierde graad (ouders, grootouders, kinderen, kleinkinderen, broers, zusters, ooms, tantes, neven en nichten). In hoogst uitzonderlijke situaties kan de officier van justitie een verzoek tot onderbewind- of ondercuratelestelling indienen. Dat kan als er geen familie meer is die het verzoek kan doen of als de familie goede redenen heeft niet zelf om zo'n maatregel te verzoeken, bijvoor-

beeld omdat dit de verhoudingen binnen de familie te zeer zou belasten.

De curator kan een verzoek om onderbewindstelling indienen, als de desbetreffende persoon al onder curatele is gesteld en de curator vindt dat deze maatregel niet voldoende is.

7.4.4. Wie kan tot curator, bewindvoerder of mentor worden benoemd?

In principe kan de rechter iedereen die meerderjarig is tot curator of bewindvoerder benoemen. In alle gevallen geldt dat hij de uitdrukkelijke voorkeur van degene voor wie de maatregel is bedoeld, moet volgen, tenzij er gegronde redenen zijn om die persoon niet te benoemen. Voor de benoeming tot curator of bewindvoerder komt in de eerste plaats de partner van de betrokkene in aanmerking. Andere mogelijkheden zijn een van de ouders, kinderen, broers of zussen. Besluit de rechter een andere persoon te benoemen dan de voorgestelde, dan geeft hij in de beslissing aan wat daar de reden voor is.

7.4.5. Einde van de maatregel

De maatregel eindigt als de persoon om wie het gaat, zelf weer in staat is zijn belangen te behartigen, al dan niet met hulp van anderen. De kantonrechter zal dan de onderbewindstelling of ondercuratelestelling opheffen.

7.5. Bijzondere bijstand voor kosten van borging

De kosten van bewindvoering en curatele zijn voor rekening van cliënt. De Centrale Raad van Beroep stelt dat het zowel bij bewindvoering⁴ als bij curatele⁵ gaat om uit bijzondere omstandigheden voortvloeiende noodzakelijke kosten van bestaan. Dit betekent dat de sociale dienst, als de cliënt over onvoldoende inkomen en vermogen beschikt, hiervoor bijzondere bijstand moet verlenen. De manier waarop de sociale dienst reke-

ning houdt met het inkomen en vermogen (de draagkrachtberekening), verschilt per gemeente.⁶ Gaat het om vrijwillig inkomensbeheer, dan moet de cliënt aannemelijk maken dat er sprake is van 'noodzakelijke kosten die uit bijzondere omstandigheden voortvloeien'. Alleen als dat lukt, is bijzondere bijstand mogelijk.

7.6. Borging vaste lasten als harde voorwaarde

Het borgen van de vaste lasten is in de stabilisatiemethodiek van groot belang. Als de primaire schulden zijn geregeld maar de vaste lasten niet geborgd, is de kans groot dat het in de toekomst weer misgaat. Bovendien zal de schuldeiser eerder met een betalingsvoorstel akkoord gaan als de betaling van de lopende termijnen gewaarborgd is.

Meestal zal de hulpverlener borging van de vaste lasten als harde voorwaarde stellen. Dat betekent dat hij met het regelen van de primaire schulden, waaronder bijvoorbeeld het voorkomen van uithuiszetting, pas begint als de cliënt bereid is de vaste lasten te borgen.

Als de hulpverlener onderbewindstelling de beste oplossing vindt maar de cliënt wil daaraan niet meewerken, bijvoorbeeld omdat hij iedereen wantrouwt, kan het indienen van een aanvraag lastig zijn. Bijvoorbeeld omdat er gegevens nodig zijn die de cliënt zelf moet aanvragen (een uittreksel uit de Gemeentelijke BasisAdministratie) en omdat de cliënt dient te verschijnen voor de rechter. Soms helpt het een andere partij (een schuldeiser) in te schakelen om de cliënt te motiveren mee te werken. Zo kan een woningstichting de voorwaarde stellen dat de huurbetaling gewaarborgd wordt.

Mevrouw Z. is alcoholiste, schizofreen en erg wantrouwig. Omdat zij graag andere mensen tot hulp en steun is, leent ze hun geld. Veel mensen maken misbruik van haar, waardoor ze zelf in de financiële problemen komt. In het

⁴ CrvB 21 augustus 2001, LJN: AD3836.

⁵ CrvB 27 november 2001, LJN: AD7103.

⁶ In de gemeente Arnhem geldt vanaf 01-01-2007 dat bij een inkomen tot 120% van de toepasselijke bijstandsnorm er geen draagkracht is. Het inkomen boven 120% van de bijstandsnorm wordt voor 25% in aanmerking genomen en vervolgens omgerekend naar een draagkracht op jaarbasis.

verleden is mevrouw in inkomensbeheer geweest bij het BAC. Na drie jaar is dit gestopt, omdat de schuldhulpverlening was afgerond. Voor mevrouw is onderbewindstelling een uitkomst. Als zij slechts een beperkt bedrag per week aan leefgeld krijgt, kan zij moeilijk aan anderen geld lenen. Omdat ze de hulpverlener erg wantrouwt en deze geen pressiemogelijkheden heeft, is de woningbouwvereniging ingeschakeld. Deze heeft de cliënt zover gekregen een aanvraagprocedure te starten.

8

Regelen primaire schulden

8.1. Inleiding

Een belangrijk, en ook lastig, onderdeel van de stabilisatiemethodiek is het treffen van een regeling voor de schulden die de elementaire voorzieningen bedreigen (huur, energie, water en ziektekostenverzekering). Door de ernst van de dreiging bij deze schulden moeten er vaak snel afspraken gemaakt en betalingen geregeld worden. Dit is extra moeilijk als kwesties als een beslag op het inkomen door een andere schuldeiser spelen.

Schema stabilisatie van schulden: fase 5

Regelen primaire schulden

- opbrengst voorzieningencheck inzetten
- stabiele betalingsregeling treffen
- eventueel bijzondere bijstand / fonds

In dit hoofdstuk staat het regelen van de primaire schulden centraal. De paragrafen 8.2. en 8.3. beschrijven de mogelijkheden om de opbrengst van de voorzieningencheck in te zetten bij het betalen van de primaire schulden. Daarbij kan een zogenaamde ‘smeergeldrekening’ gebruikt worden. Paragraaf 8.4. gaat over de stabiele betalingsregeling en paragraaf 8.5. en 8.6. beschrijven de mogelijkheden van bijzondere bijstand en fondsen. Tot slot behandelt paragraaf 8.7. het toekennen van prioriteiten aan schulden.

Als de fase ‘regelen primaire schulden’ doorlopen is, zijn de volgende doelen behaald:

1. de opbrengst van de voorzieningencheck is ingezet voor de aflossing van de belangrijkste schulden, en/of;
2. er is een stabiele betalingsregeling getroffen voor de primaire schulden, en/of;
3. de primaire schulden zijn betaald met bijzondere bijstand of een bijdrage van een fonds.

8.2. De opbrengst van de voorzieningencheck

Als er enige betalingscapaciteit is, of als hij uitzicht heeft op een bedrag uit de opbrengst van de voorzieningencheck (bijvoorbeeld een belastingteruggaaf of langdurigheidstoeslag), kan de cliënt (een deel van) een schuld aflossen. Afhankelijk van de hoogte van de vordering en de hoogte van de opbrengst uit de voorzieningencheck kan dit gaan om:

- gehele betaling;
- gedeeltelijke betaling met een aanvullende betalingsregeling;
- gedeeltelijke betaling tegen finale kwijting.

Als duidelijk is wat de verwachte opbrengst van de voorzieningencheck is, kan de hulpverlener aan de schuldeiser een betalingsvoorstel doen. Daarbij moet hij ook vragen uitstel te verlenen totdat het bedrag van de aangevraagde voorziening ontvangen is. Zie bijlage 4 voor een voorbeeldbrief.

8.3. De Arnhemse smeergeldrekening

Het inzetten van de opbrengst van de voorzieningencheck kan bij het stabiliseren van de financiële situatie een waardevolle actie zijn. In de praktijk verloopt dit echter niet altijd eenvoudig. Vaak verdwijnt de opbrengst van de voorziening direct in de roodstand op de bankrekening of de cliënt geeft het geld aan andere zaken uit. Als oplossing hiervoor experimenteert Rijnstad met de zogenaamde ‘smeergeldrekening’.

De smeergeldrekening is ontstaan in samenwerking met het Budget Advies Centrum en bedoeld voor cliënten met primaire schulden voor wie de reguliere schuldhulpverlening (nog) geen optie is. Met het Budget Advies Centrum is afgesproken dat het geld van de opbrengst van de voorzieningencheck naar een speciale cliëntrekening van de Stadsbank gaat. Zodra het geld bij de Stadsbank binnen is en de schuldeiser met het voorstel akkoord is, geeft de hulpverlener opdracht aan de Stadsbank om de schuldeiser te betalen.

Om dit goed te laten verlopen moet de cliënt een overeenkomst tekenen (zie bijlage 3), waarin hij verklaart ermee akkoord te gaan dat:

- de hulpverlener op de aanvraagformulieren van de voorzieningen het bankrekeningnummer van de cliëntrekening van de Stadsbank vermeldt;
- de hulpverlener aan de schuldeiser(s) een voorstel zal doen om de schuld te betalen met de ‘opbrengst’ van de voorzieningencheck;
- de hulpverlener tegelijkertijd uitstel vraagt en het bedrag aan de schuldeisers betaalt, zodra het geld op de cliëntrekening is gestort;
- de cliënt alleen als de schuldeiser niet akkoord gaat, de opbrengst van de voorzieningencheck op zijn bankrekening ontvangt;
- de cliënt de lopende maandtermijnen en de eventueel overeengekomen termijnen van een extra betalingsregeling tijdig, via de overeengekomen wijze van borging, zal voldoen.

8.4. Stabiele betalingsregeling

Als de opbrengst van de voorzieningencheck onvoldoende is voor betaling van de primaire schulden, kan de hulpverlener een betalingsregeling ter aanvulling treffen. Groot knelpunt hierbij is dat een andere schuldeiser de betalingsregeling kan doorkruisen door beslag op het inkomen te leggen. De cliënt kan de regeling dan niet meer nakomen, met alle gevolgen van dien. Het is van belang om bij het treffen van de betalingsregeling hierover aan de schuldeiser van tevoren duidelijkheid te verschaffen. Dit kan met de zogenaamde stabiele betalingsregeling. Als nog geen beslag op het inkomen ligt, ontvangt de schuldeiser een betalingsvoorstel met twee aflosbedragen:

- een af te lossen bedrag per maand, voor de periode dat geen beslag op het inkomen ligt (het maximum);
- een af te lossen bedrag per maand, voor het geval een schuldeiser beslag op het inkomen legt (het minimum).

Zie bijlage 5 voor een voorbeeldbrief.

Het maximumbedrag is in beginsel gelijk aan het inkomen na aftrek van de beslagvrije voet. Het minimumbedrag is het bedrag dat de cliënt zou kunnen missen als beslag op het inkomen is gelegd (misschien € 10,- of € 20,-). Bij een goede berekening van de beslagvrije voet (rekening houdend met de woonkosten en de premie ziektekosten) is er mogelijk nog ruimte over om een reëel bedrag voor te stellen. In het minst gunstige geval blijft er niets over en kan de hulpverlener slechts om uitstel verzoeken, dan wel proberen om bijzondere bijstand of een bijdrage van een fonds te krijgen. Het voordeel van deze werkwijze is dat de schuldeiser een betrouwbaar voorstel ontvangt, dat waarschijnlijk bestendig is voor toekomstige veranderingen.

In een enkele situatie kan een gezin nog iets missen van de kinderbijslag.

Het gezin van mevrouw M. bestaat uit vijf personen: man, vrouw en drie kinderen. Er zijn diverse schulden waaronder een fraudeschuld. Daardoor is de WSNP afgewezen. De Belastingdienst en de Dienst Inwonerszaken hebben beslag gelegd op respectievelijk de kinderkorting, de WW- en de WWB-uitkering. Voor de schuld aan de ziektekostenverzekeraar werd € 25,- per maand afgelost via de deurwaarder, die meerdere malen dreigde met een beslag op de inboedel. Voor de huurschuld werd ook € 25,- per maand afgelost. Aan de woningstichting en de deurwaarder is voorgesteld akkoord te gaan met een betaling per kwartaal, op het moment van binnenkomst van de kinderbijslag. De woningstichting ging hiermee akkoord.

8.5. Bijzondere bijstand

Bijzondere bijstand voor de aflossing van een schuld is slechts in uitzonderlijke gevallen mogelijk. Volgens de wet is namelijk het recht op bijstand uitgesloten, als men tijdens het ontstaan van de schuld, of nadien, beschikte over voldoende middelen van bestaan. Bovendien dient borgstelling voor een geldlening geen oplossing te zijn, en er dient sprake te zijn van een zeer dringende reden om de schuld te betalen.⁷

Voorbeeld 1. Betrokkene heeft een bijstandsuitkering. Door omstandigheden betaalt hij de huur een paar maanden niet. Betaling van de huurschuld met bijzondere bijstand is dan niet mogelijk omdat op het moment dat de schuld ontstond, er voldoende inkomen was. Er zijn overigens gemeenten die daar wat ruimhartiger mee omgaan, maar er is dan geen sprake van een recht op bijzondere bijstand.

Voorbeeld 2. Betrokkene heeft door persoonlijke omstandigheden (bijvoorbeeld door psychisch in de war zijn) een tijdje geen inkomen. Er is daardoor een huurachterstand ontstaan. Bijzondere bijstand is in deze situatie wel mogelijk.

Bij het ontstaan van een schuld zal doorgaans sprake zijn van een tekortschietend besef van verantwoordelijkheid. De sociale dienst kan in dat geval de bijstand voor de aflossing van een schuld in de vorm van een geldlening verstrekken. Als betrokkene psychisch behoorlijk in de war is, zal dit anders zijn.

Behalve de reguliere bijzondere bijstand hebben sommige gemeenten ook andere ‘potjes’ waarmee een schuld betaald wordt, zoals een ‘noodfonds’. Indien sprake is van woonlastenschulden die niet via een sanering of bemiddeling of op een andere manier zijn op te lossen, kan men hier een beroep op doen.

8.6. Fondsen

Als er geen andere mogelijkheden zijn om de primaire schulden te regelen, zal de hulpverlener moeten nagaan of het indienen van een aanvraag bij een fonds zinvol is. Fondsen hebben uiteenlopende doelen en kunnen zowel een particuliere als kerkelijke inslag hebben. De meest bekende particuliere fondsen zijn terug te vinden in het fondsenboek. Daarin staan ook de toekenningscriteria, de aanvraagprocedure en het adres. Voor de doelen en de criteria van de plaatselijke kerkelijke fondsen of charitatieve instellingen zal de hulpverlener in de eigen gemeente te rade moeten gaan.

⁷ Zie art. 13 lid 1 onder f, 35, 48 en 49 WWB.

Om een beroep op een fonds succesvol te laten verlopen, moet de hulpverlener volgens Witte (2006) de volgende handelingen uitvoeren:

1. Hij dient te informeren naar criteria en aanvraagprocedure; voor het doen van een aanvraag bij een voorziening of een fonds is voorkennis vereist van criteria, doeleinden, contactpersoon en aanvraagprocedure.
2. Hij dient de situatie van de cliënt zorgvuldig te presenteren: wat er aan de hand is en wat de achtergronden van de financiële problematiek zijn. Daarbij hoort ook een overzicht van inkomsten en uitgaven. Ook moet hij aangeven of andere fondsen benaderd zijn en (indien van toepassing) waarom die het verzoek hebben afgewezen.
3. Hij dient te letten op de vorm van het verzoek. Op brieven horen het logo van de (hulpverlenings)organisatie te staan, het telefoonnummer, de naam van de verwijzer en de manier waarop hij bereikbaar is.
4. Hij dient de hulpverlenende instantie te profileren, bijvoorbeeld door zijn rol duidelijk te maken, oplossingen voor te stellen, argumentatie goed te formuleren en de kostenbesparingen te benoemen die de bijdrage van het fonds mogelijk maken.
5. Hij dient blijk te geven van betrouwbaarheid. In de omgang met andere organisaties is de factor betrouwbaarheid op lange termijn cruciaal. Een hulpverlener die betrouwbaar blijkt, zal op den duur goodwill kweken voor zichzelf en zijn organisatie. Daarbij gaat het onder andere om het verschaffen van juiste en correcte informatie, 'fair play' in onderhandelingen, het nakomen van afspraken, het afleggen van verantwoording van de besteding van de fondsen, het sturen van een bedankbriefje, het bevestigen van mondelinge en telefonische afspraken, zich onthouden van 'trucs' en het betrachten van zorgvuldigheid. Betrouwbaar zijn betekent ook dat de hulpverlener geen zinloze aanvragen stelt, omdat de cliënt dat graag wil. Dit heeft namelijk een negatief effect op de beoordeling van op zichzelf zinvolle aanvragen.

6. Tot slot dient hij het doel van de aanvraag nauwkeurig te omschrijven: de diensten of goederen waarom het gaat en welke bijdrage van het fonds hiervoor nodig is.

Voor met name geringe primaire schulden waarbij sprake is van een dreigende uithuiszetting of afsluiting van gas, energie of water, kan men in bepaalde omstandigheden een beroep doen op een fonds. Fondsen verstrekken soms een bijdrage 'om niet', of een bijdrage in de vorm van een renteloze lening.

De heer Van A. is gehuwd en heeft vijf kinderen van wie er twee uitwonend zijn. Door een misverstand zijn twee kwartaalvoorschotnota's voor water niet betaald, waardoor de achterstand, inclusief aanmaningskosten, € 298,-- bedraagt. Waterbedrijf Vitens wil geen betalingsregeling treffen, omdat het hier gaat om nota's van vóór de jaarafrekening. De cliënt moet binnen zeven dagen betalen, anders wordt hij afgesloten. Omdat op het inkomen al beslag is gelegd, is er geen enkele afloscapaciteit meer. Een fonds in Arnhem is bereid het volledige bedrag te vergoeden.

Veel fondsen verstrekken geen bijdrage voor het aflossen van schulden. Wel is het mogelijk bij deze fondsen een bijdrage voor bijzondere kosten te vragen, bijvoorbeeld voor niet-vergoede ziektekosten of kosten voor de kinderen. Als cliënten de gehele financiële ruimte gebruiken voor de aflossing van schulden, hebben zij immers geen enkele reserve meer om bijzondere kosten te betalen.

Mevrouw S. heeft diverse schulden. Doordat er beslag is gelegd op haar WAO-uitkering, heeft zij geen enkele reserve meer. Ook lichamelijk gezien gaat het niet goed met haar. Mevrouw heeft een huidziekte. Om infecties te voorkomen gebruikt zij dermatologische middelen die de ziektekostenverzekeraar niet vergoedt. Door haar gebrek aan reserves kan zij de voor haar noodzakelijke medicijnen niet meer bekostigen. Na een verzoek om een bijdrage voor

dermatologische middelen heeft een particulier Arnheems fonds € 80,- per maand beschikbaar gesteld. Familie A. heeft twee kinderen die allebei speciaal onderwijs volgen. Voor het jongste kind heeft een particulier Arnheems fonds voor één schooljaar de openbaarvervoerskosten vergoed, omdat de ouders geen mogelijkheden hadden dit kind naar school te brengen. Voor het oudste kind zijn schoolmiddelen vergoed. Deze kon het gezin zelf met geen mogelijkheid betalen, vanwege beslaglegging op het inkomen en extra aflossingen op onder andere een huurschuld.

8.7. Toekennen van prioriteiten aan schulden

In de voorgaande paragrafen zijn verschillende mogelijkheden genoemd om de primaire schulden te regelen. Aan het slot van dit hoofdstuk besteden we aandacht aan het toekennen van prioriteit wanneer er meerdere schulden zijn.

Uitgangspunt in de reguliere schuldhulpverlening is dat alle schuldeisers gelijke rechten hebben. Schuldeisers ontvangen, afhankelijk van de hoogte van hun vordering ten opzichte van de totale schulden, een percentage van de afloscapaciteit, een pondsgewijze verdeling genoemd.⁷ De stabilisatiemethodiek doorbreekt dit uitgangspunt van gelijke rechten. Er is immers voorlopig geen regeling voor alle schulden mogelijk. Er gelden dan mogelijk andere prioriteiten.

Bij het toekennen van prioriteiten onderscheiden we de volgende typen schulden:

- primaire schulden;
- schulden die een minnelijke of wettelijke schuldsanering belemmeren;
- overige schulden.

Primaire schulden

De primaire schulden (kosten huur, energie, water en premie ziektekostenverzekering) hebben binnen de stabilisatiemethodiek in beginsel de hoogste prioriteit.

Afhankelijk van de urgentie van de situatie (bijvoorbeeld een dreigende uithuiszetting of afsluiting van energie en water) heeft de aflossing van een bepaalde schuld voorrang. Wanneer de dreiging vanuit alle primaire schulden min of meer gelijk is, kan gekozen worden voor een pondsgewijze verdeling. Indien een keuze binnen de primaire schulden noodzakelijk is, hanteer dan de volgende volgorde, startend bij de meest belangrijke schuld:

1. huurschuld;
2. schuld bij het waterbedrijf;
3. schuld bij het energiebedrijf;
4. schuld wat betreft de premie ziektekostenverzekering.

De huurschuld gaat voor alle andere schulden. Aan een water- of energieaansluiting heeft de cliënt immers niets na een uithuiszetting. De ziektekostenverzekering heeft de laagste prioriteit. Direct nadat de zorgverzekeraar de ziektekostenverzekering vanwege schulden ontbindt, kan de cliënt zich verzekeren bij een andere verzekeraar. Er geldt immers een acceptatieplicht. Dit geldt overigens alleen voor de basisverzekering en niet voor een aanvullende verzekering.

Schulden die een minnelijke of wettelijke schuldsanering belemmeren

Bepaalde schulden kunnen een minnelijke of wettelijke schuldsanering belemmeren. Denk bijvoorbeeld aan de volgende schulden (als ze korter dan vijf jaar geleden zijn ontstaan):

- een fraudevordering;
- een strafrechtelijke boete als gevolg van een misdrijf;
- een schadevergoedingsmaatregel als gevolg van een misdrijf.

Een recent afgesloten lening kan ook een belemmering zijn.

Aangezien deze vorderingen een volledige schuldregeling in de weg staan, kunnen ze een hogere prioriteit hebben dan de primaire schulden. Wanneer het haalbaar is om zo'n schuld op korte termijn te betalen, bijvoorbeeld een strafrechtelijke boete van € 200,-, dan is het uiteraard verstandig om hier prioriteit aan te geven. Als de belemmering is 'weggewerkt', kunnen vervolgens de primaire schulden meegenomen worden in een volledige schuldregeling.

⁷ Preferente schuldeisers (belastingsschulden e.d.) ontvangen een hoger percentage.

Overige schulden

Alle overige schulden (bijvoorbeeld aan postorderbedrijven of telefoonmaatschappijen) hebben de laagste prioriteit. Volgens de stabilisatiemethodiek gaat de hulpverlener in beginsel niet met deze schulden aan de slag. Pas wanneer een minnelijke of wettelijke schuldregeling tot de mogelijkheden behoort, komen deze schulden weer in beeld. Natuurlijk krijgt de cliënt wel het advies om, indien er geen schulden zijn met een hogere prioriteit, op deze schulden af te lossen.

Juridische achtergrondinformatie

In het vorige deel stond de stabilisatiemethodiek centraal. Wil de hulpverlener deze methodiek goed toepassen, dan dient hij over enige juridische kennis te beschikken: de minimale kennis nodig voor het vaststellen of een bepaalde vordering juist is of niet, en of de handelwijze van een deurwaarder correct is of niet. Als dat nodig is, kan de cliënt verwezen worden naar het sociaal raadsliedenwerk en, als het om een juridische procedure gaat, naar de advocatuur.

In dit deel aandacht voor de juridische achtergrondinformatie. Drie onderwerpen komen globaal aan bod:

- verlaging van schulden, met name kwijtschelding, colportage en verjaring
- deurwaarders en incassobureaus: wat wel en wat niet mag
- bijzondere regels primaire schulden.

Meer informatie is te vinden op de website www.rijnstad.nl/schulden.

9

Verlaging van schulden

9.1. Inleiding

Bij een regeling van alle schulden via een minnelijk traject of de WSNP wordt het restant van de schulden kwijtgescholden. De schuldenlast verlagen is dan van minder belang.

De stabilisatiemethodiek richt zich op de situatie waarin een schuldregeling nog niet tot de mogelijkheden behoort. Verlaging van de schuldenlast is dan zeker interessant.

Dit hoofdstuk is gewijd aan de beperking en verlaging van schulden. Paragraaf 9.2. gaat over kwijtschelding van belastingschulden. In paragraaf 9.3. staat de kwijtschelding van schulden in sociale verzekeringswetten centraal. Paragraaf 9.4. bevat informatie over de ontbinding of nietigverklaring van overeenkomsten die bij colportage zijn aangegaan. In paragraaf 9.5. worden de regels beschreven die gelden voor verjaring van schulden.

9.2. Kwijtschelding belastingen en zuiveringslasten

Cliënten met een laag inkomen kunnen in bepaalde gevallen in aanmerking komen voor kwijtschelding van Rijksbelastingen, gemeentelijke belastingen en zuiveringslasten. De regels hiervoor zijn opgenomen in de ‘Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990’. Voor de belastingdienst zijn bovendien beleidsregels opgenomen in de ‘Leidraad Invordering 1990’.

Als iemand geen vermogen en betalingscapaciteit heeft, wordt kwijtschelding verleend voor het gehele op de belastingaanslag openstaande bedrag. Dit geldt ook voor het bedrag dat overblijft nadat:

- het aanwezige vermogen is gebruikt ter voldoening van de openstaande belastingaanslag (er geldt een beperkte vrijlating);
- ten minste 80% van de aanwezige betalingscapaciteit is gebruikt voor de voldoening van de belastingaanslag.

Bereken de betalingscapaciteit op de website www.rijnstad.nl/berekenuwrecht. Gemeenten en waterschappen kunnen bij verordening regelen

of ze kwijtschelding verlenen en, zo ja, hoe hoog de kwijtscheldingsnorm is, bijvoorbeeld 100% of 90% van de bijstandsnorm. Dit percentage kan in het rekenprogramma ingevuld worden.

Niet verder bemoeilijken

In bepaalde gevallen is kwijtschelding van een belastingaanslag uitgesloten. Dit is onder andere het geval als de belastingaanslag het gevolg is van:

- een onjuiste loonbelastingverklaring;
- een onjuist verzoek om een voorlopige teruggaaf;
- een onjuist ingevulde belastingaangifte.

Als kwijtschelding niet mogelijk is, kan de ontvanger van de belastingdienst concluderen dat voortzetting van de invordering ongewenst is, en besluiten de belastingschuldige niet verder lastig te vallen. In de beschikking staat dan: “het niet meer treffen van invorderingsmaatregelen”.

Aan het niet verder lastig vallen (bemoeilijken) kan de belastingdienst ook de voorwaarde verbinden dat eventueel uit te betalen bedragen (over een periode van maximaal drie jaar) verrekend worden met de buiten invordering gelaten schuld.

De ontvanger van de belastingdienst heeft veel beleidsruimte om het de belastingschuldige al dan niet verder moeilijk te maken. De kans van slagen is van tevoren moeilijk in te schatten, maar het kan zinvol zijn om een goed onderbouwd verzoek in te dienen.

9.3. Kwijtschelding schulden in sociale verzekeringswetten

Als een vordering, veroorzaakt door te veel ontvangen uitkering, in een bepaalde periode is afgelost, kan de uitkeringsinstantie onder voorwaarden het resterende bedrag kwijtschelden. De voorwaarden verschillen naar soort vordering.

UWV-vorderingen

In de wet is geregeld binnen welke grenzen het UWV bevoegd is om van verdere terugvordering af te zien (zie bijvoorbeeld art. 36 WW). Over de hoogte en de duur van de aflossing heeft het UWV regels opgenomen in het ‘Besluit inzake

betaling, terugvordering en tenuitvoerlegging van boeten en onverschuldigd betaalde uitkering’. Het afzien van verdere terugvordering is geregeld in de ‘Beleidsregel terug- en invordering’.

Bij vorderingen die niet het gevolg zijn van overtreding van de inlichtingenplicht, ziet het UWV ambtshalve af van verdere terugvordering als betrokkene:

- gedurende drie jaar volledig aan zijn betalingsverplichtingen heeft voldaan, gebaseerd op een volledige afloscapaciteit, of;
- gedurende vijf jaar volledig aan zijn betalingsverplichtingen heeft voldaan, gebaseerd op een lager vastgestelde afloscapaciteit.

Bij vorderingen die wel het gevolg zijn van overtreding van de inlichtingenplicht, ziet het UWV ambtshalve af van verdere terugvordering als betrokkene:

- gedurende vijf jaar volledig aan zijn betalingsverplichtingen heeft voldaan, én;
- ten minste de helft van de vordering is voldaan.

Wanneer binnen drie of vijf jaar niet volledig aan de aflossingsverplichting is voldaan, ziet het UWV alsnog van verdere terugvordering af als de debiteur de achterstand inclusief kosten alsnog betaalt, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden:

- de achterstand bedraagt niet meer dan zes maanden, én;
- de debiteur dient het verzoek in binnen zes maanden nadat hij voor het eerst niet meer aan zijn betalingsverplichting heeft voldaan, én;
- hij betaalt de achterstand met rente en kosten binnen drie maanden nadat het UWV heeft opgegeven hoeveel hij moet betalen.

Het UWV zal ook afzien van verdere terugvordering als de debiteur minstens 50% van de resterende vordering in één keer betaalt, mits dit bedrag niet lager is dan de som van drie of vijf jaar aflossen.

Het afzien van verdere terugvordering volgens bovengenoemde regels vindt niet plaats wanneer het inkomen van de partner niet bij de vaststelling van de afloscapaciteit is betrokken.

SVB-vorderingen

In de wet is geregeld binnen welke grenzen de Sociale Verzekerings Bank (SVB) bevoegd is om van verdere terugvordering af te zien (zie bijvoorbeeld art. 24 AOW). De SVB heeft hierover regels opgenomen in het ‘Besluit invordering boeten en onverschuldigd betaalde bedragen AOW, ANW en AKW’.

Het SVB ziet van verdere terugvordering af wanneer betrokkene:

- gedurende vijf jaar volledig zijn betalingsverplichtingen heeft voldaan;
- gedurende vijf jaar niet volledig zijn betalingsverplichtingen heeft voldaan, maar het achterstallige bedrag over die periode, vermeerderd met de daarover verschuldigde wettelijke rente en de op de invordering betrekking hebbende kosten, alsnog heeft betaald.

De hierboven genoemde termijn is drie jaar wanneer:

- de terugvordering niet het gevolg is van het niet nakomen van de inlichtingenplicht (geen verwijtbaarheid), en;
- het gemiddelde inkomen van betrokkene in die drie jaar de beslagvrije voet niet te boven is gegaan.

De SVB ziet ook van verdere terugvordering af als ze de invordering niet langer kan effectueren én betrokkene ten minste 50% van de restsom in één keer aflost.

Sociale-dienstvorderingen

De terugvordering van bijstand is voor de sociale dienst geen verplichting maar een bevoegdheid. Veel gemeenten hebben een beleid waarbij de sociale dienst van verdere invordering afziet als de debiteur aan bepaalde voorwaarden voldoet. De gemeente Arnhem kent het volgende beleid:

De sociale dienst maakt een onderscheid tussen drie soorten vorderingen (pakketten):

- Niet verwijtbaar pakket. De vordering is niet verwijtbaar. Als uitgangspunt dient de debi-

teur in totaal drie jaar, ofwel 36 termijnen, terug te betalen.

- Verwijtbaar pakket. Als een van de vorderingen een verwijtbare vordering is, dan is het uitgangspunt dat de debiteur vijf jaar, ofwel zestig termijnen, dient terug te betalen.
- Recidive pakket. Als er binnen het pakket sprake is van twee verwijtbare vorderingen, dient de debiteur zeven jaar, ofwel 84 termijnen, terug te betalen.

De aflossingen tellen mee vanaf 1 januari 2004.

Er gelden specifieke regels wanneer tijdens de aflossing binnen een bepaald ‘pakket’ een nieuwe vordering ontstaat. Informeer bij de sociale dienst.

9.4. Colportage: ontbinding of nietigverklaring van overeenkomsten

Colportage-overeenkomsten helpen bepaald niet bij het stabiliseren van de financiële situatie van cliënten. Bekijk deze overeenkomsten kritisch op de mogelijkheden van ontbinding of nietigverklaring.

Van colportage is sprake wanneer een verkoper een particulier via een persoonlijk bezoek thuis, of via aanprijzing in een groep beweegt tot het sluiten van een overeenkomst met betrekking tot een goed, een dienst of een goederenkrediet. Een bekend voorbeeld van colportage via aanprijzing in een groep, zijn de busreisjes naar Duitsland waar de deelnemers allerlei verkoopdemonstraties te zien krijgen.

Wil er sprake zijn van colportage, dan moet het gaan om een aankoop van minimaal € 34,-. Bovendien dient het initiatief van dit persoonlijke bezoek van de verkoper te komen. Vloeit dit bezoek in overwegende mate voort uit een initiatief van degene die wordt bezocht, dan is er geen sprake van colportage.

Een mevrouw vraagt telefonisch informatie op over een cursus. Hiervoor moet een afspraak worden gemaakt en mevrouw vraagt of dit bij haar thuis kan. Tijdens de afspraak thuis sluit ze een overeenkomst voor deelname aan de cursus en ondertekent ze ook een overeenkomst waarbij ze het geld leent van een financieringsmaatschappij zodat ze de cursus kan betalen. De overeenkomst met betrekking tot deelname aan de cursus valt niet onder de Colportage-wet, maar de lening, een goederenkrediet, wel.

Voor colportage gelden de volgende voorwaarden:

- de colporteur moet de overeenkomst in tweevoud vaststellen in een schriftelijke akte;
- de colporteur en de koper ondertekenen beide exemplaren;
- de koper moet een exemplaar van de akte ontvangen;
- de colporteur moet zijn exemplaar laten dagtekenen door de Kamer van Koophandel.

In de akte moeten de volgende punten zijn opgenomen:

- het recht van de koper om de overeenkomst zonder opgaaft van redenen te ontbinden binnen acht dagen na aanmelding van de koopakte bij de Kamer van Koophandel;
- het totaalbedrag van de zaken die men wil kopen;
- het adres van het bedrijf waarbij de colporteur in dienst is;
- de naam en het adres van de colporteur;
- de handtekeningen van koper en colporteur.

De mogelijkheid een overeenkomst nietig te laten verklaren

In twee situaties is de bij colportage afgesloten overeenkomst nietig. Ten eerste als de koper geen exemplaar van de akte ontvangt. Dat in heel kleine lettertjes op de akte staat dat de koper een exemplaar van de akte heeft ontvangen en de koper de akte heeft ondertekend, is niet voldoende bewijs dat de koper de akte heeft ontvangen.

Ten tweede als niet in de akte staat dat de koper het recht heeft om de overeenkomst zonder op-

gaaf van redenen binnen acht dagen te ontbinden, na aanmelding van de koopakte bij de Kamer van Koophandel.

Het gevolg van een nietig verklaarde overeenkomst is dat eventueel verrichte prestaties onverschuldigd hebben plaatsgevonden en voor zover mogelijk moeten worden teruggedraaid.

De mogelijkheid een overeenkomst te ontbinden

Ook wanneer aan alle voorwaarden is voldaan, kan de koper de overeenkomst ontbinden. Dit kan, bij voorkeur met aangetekende brief, binnen acht dagen na aanmelding van de koopakte door de colporteur bij de Kamer van Koophandel. De brief moet uiterlijk op de achtste dag aan het bedrijf zijn aangeboden. Op de termijn van acht dagen is de 'Algemene termijnwet' van toepassing. Hierin staat dat de termijn van acht dagen wordt verlengd tot de eerstvolgende werkdag, als deze termijn eindigt op een zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag. Het komt regelmatig voor dat de colporteur de akte niet heeft laten dagtekenen door de Kamer van Koophandel. Neem hiervoor contact op met de Kamer van Koophandel in het gebied waar het bedrijf gevestigd is. Wanneer de akte nog niet gedagtekend is, kan de cliënt de overeenkomst met een aangetekende brief ontbinden.

9.5. Verjaring

Als de schuldeiser lange tijd niets doet om de vordering te innen, zal na een bepaalde termijn de vordering verjaren. Verjaring heeft tot gevolg dat de schuldeiser de vordering niet meer kan afdwingen. Wel blijft er een soort van morele verplichting over, ook wel een 'natuurlijke verbintenis' genoemd. Een natuurlijke verbintenis is een juridisch niet-afdwingbare verbintenis.

Als de debiteur ondanks verjaring toch betaalt, heeft hij niet onverschuldigd betaald en kan hij het bedrag niet terugvorderen. Verjaring staat het recht om te verrekenen niet in de weg. Wanneer de schuldeiser ook iets verschuldigd is aan de debiteur, mag hij de vordering ondanks verjaring verrekenen.

De debiteur zal zelf een beroep op verjaring moeten doen. De rechter mag niet uit zichzelf onderzoeken of de vordering verjaard is.

De verjaringstermijnen

Wanneer de vordering al bij vonnis is toegewezen, geldt een lange verjaringstermijn, namelijk twintig jaar. Als er nog geen vonnis is, gelden er meestal kortere termijnen. Voor de volgende vorderingen geldt een verjaringstermijn van vijf jaar:

- Een vordering tot nakoming van een overeenkomst tot een geven of een doen (bijvoorbeeld geldlening). De termijn gaat in vanaf het moment dat de vordering opeisbaar is.
- Een vordering tot periodieke betaling, zoals rente, huur en pacht en voor alles wat bij het jaar of een kortere termijn moet worden betaald. De verjaringstermijn gaat in vanaf het moment dat de vordering opeisbaar is. Elke betalingstermijn afzonderlijk verjaart na verloop van vijf jaar.
- Een vordering uit onverschuldigde betaling (bijvoorbeeld te veel verstrekte uitkering, of geld overgemaakt op een verkeerde bankrekening). De termijn van vijf jaar gaat in vanaf het moment dat de schuldeiser zowel bekend is met het bestaan van zijn vordering, als met de persoon van de ontvanger. De vordering verjaart in ieder geval twintig jaar nadat de vordering is ontstaan.
- Een vordering tot betaling van schade of een bedongen boete. De termijn van vijf jaar begint de dag nadat zowel de schade als de dader bekend zijn, met een maximumtermijn van twintig jaar na de schadegebeurtenis. Bij schade als gevolg van bepaalde misdrijven gelden langere termijnen.

Bij consumentenkoop geldt een verjaringstermijn van twee jaar. Dit betekent dat de verkoper na twee jaar geen betaling meer kan afdwingen. Van consumentenkoop is sprake wanneer een particulier een koopovereenkomst sluit met een professionele verkoper. Deze kortere verjaringstermijn geldt ook voor energieschulden.

De schuldeiser moet binnen de verjaringstermijn actie ondernemen, anders zal de vordering verjaren en niet meer afdwingbaar zijn. Zodra de schuld-

eiser actie onderneemt, gaat de verjaringstermijn opnieuw lopen. Dit wordt 'stuiting' genoemd. De nieuwe termijn is dan dezelfde als de oorspronkelijke termijn, maar met een maximum van vijf jaar. In de volgende situaties zal de verjaringstermijnen door stuiting opnieuw starten:

- door een schriftelijke aanmaning of mededeling waarin het recht tot nakoming onduidelijk wordt voorbehouden;
- door het indienen van een dagvaarding;
- wanneer de debiteur de vordering erkent.

Wanneer er al een vonnis is waarin de vordering is vastgesteld (bij een verjaringstermijn van twintig jaar), leiden vergelijkbare situaties tot stuiting van de verjaringstermijn.

Als de schuldeiser aangeeft een aanmaning te hebben gestuurd en de debiteur betwist dit, zal de schuldeiser moeten aantonen dat de aanmaning de debiteur heeft bereikt. Dit kan bijvoorbeeld wanneer de aanmaning aangetekend is verstuurd of wanneer de debiteur schriftelijk op de aanmaning heeft gereageerd.

Als de debiteur de vordering erkent, zal de verjaringstermijn 'stuiten' en opnieuw gaan lopen. Erkenning hoeft niet woordelijk te gebeuren, ze kan ook uit de handelingen van de debiteur blijken. De volgende handelingen worden gezien als erkenning van de vordering:

- het verzoeken om uitstel;
- het doen van een betalingsvoorstel;
- het betalen van een termijn.

Voordat de cliënt, of de hulpverlener, een verzoek om uitstel of een betalingsvoorstel doet, is het van belang na te gaan of de vordering al bijna verjaard is.

Een cliënt ontvangt, na lang niets gehoord te hebben, bericht van een deurwaarder dat hij nog € 1.556,- moet betalen aan een postorderbedrijf. Hij kan dit niet betalen en vraagt om hulp bij het sociaal raadsliedenwerk. Daar wordt bekeken of de vordering verjaard is. Het betreft consumentenkoop en er is geen vonnis. De verjaringstermijn is dan twee jaar. De vordering is ontstaan op 1 juni 2004. De cliënt heeft destijds een deel betaald en vervol-

gens een betalingsvoorstel gedaan. Hij kon echter niet betalen. Het postorderbedrijf heeft vervolgens diverse aanmaningen gestuurd. De laatste aanmaning dateert van 12 augustus 2005. Een gedeeltelijke betaling, het doen van een betalingsvoorstel en het sturen van aanmaningen zijn allemaal handelingen die de verjaringstermijn 'stuiten'. De laatste 'stuiting' vindt plaats op 12 augustus 2005, zodat dan opnieuw de termijn van twee jaar gaat lopen. Daarna is niets meer vernomen. Dit betekent dat de vordering sinds 12 augustus 2007 verjaard is.

- spraak niet (meer) geldend zal maken;
- de positie van de debiteur onredelijk zou worden benadeeld of verzwaaard als de schuldeiser zijn aanspraak alsnog geldend maakt.

Afstand van verjaring

De debiteur kan van zijn recht op verjaring afstand doen. Dit kan alleen wanneer de vordering al verjaard is en dus niet meer afdwingbaar is. Het gevolg van afstand van verjaring is dat de vordering opnieuw afdwingbaar wordt. Er gaat dan opnieuw een verjaringstermijn lopen.

Ook hier geldt dat de verklaring van afstand van verjaring zowel expliciet tot stand kan komen, als kan blijken uit de gedragingen van de debiteur. Het is hierbij de vraag in hoeverre de debiteur zich ervan bewust moet zijn dat hij een niet afdwingbare vordering omzet in een afdwingbare vordering. Moet het doen van een betalingsvoorstel door de debiteur gezien worden als een verklaring van afstand van verjaring? Hierover oordeelt de rechter verschillend. Zijn oordeel zal afhangen van de omstandigheden waaronder dit gebeurt. Ook hier is dus voorzichtigheid geboden. Ga eerst na of een vordering eventueel verjaard is.

Rechtsverwerking

In bepaalde situaties kan een schuldeiser de vordering niet innen, hoewel deze nog niet verjaard is. Dit is het geval als het innen van de vordering, vanwege de voorafgaande houding en gedragingen van de schuldeiser, in strijd is met de redelijkheid en billijkheid. Dit wordt 'rechtsverwerking' genoemd. Alleen 'stilzitten' van de schuldeiser levert geen rechtsverwerking op. Er moet sprake zijn van bijzondere omstandigheden als gevolg waarvan:

- bij de debiteur het gerechtvaardigd vertrouwen is gewekt dat de schuldeiser zijn aan-

10

Van incasso tot beslag

10.1. Inleiding

Veel cliënten met schulden zijn bang voor deurwaarders en incassobureaus. Dit is niet vreemd, want sommige deurwaarders en incassobureaus komen nogal intimiderend over. Ze dreigen met beslag op het inkomen, de inboedel of de bankrekening. Cliënten krijgen daardoor de indruk dat ze niks meer over houden van hun maandinkomen of van hun inboedel. Deurwaarders zijn zich hiervan bewust en gebruiken beslag op de inboedel dan ook nogal eens als een oneigenlijk drukmiddel. Zelfs als er al beslag op het inkomen ligt, verzoeken sommige deurwaarders om een aanvullende betalingsregeling, onder dreiging van verdere executiemaatregelen.

Vaak leggen deurwaarders een te hoog beslag op het loon of de uitkering van cliënten. Ze houden dan geen rekening met woonkosten en/of premie ziektekostenverzekering, en passen de beslagvrije voet niet aan als de bijstandsnorm wijzigt. Naderhand weigeren veel deurwaarders de beslagvrije voet met terugwerkende kracht aan te passen. Ook omzeilen deurwaarders soms de beslagvrije voet, door beslag te leggen op het banksaldo van de cliënt, vlak nadat het maandinkomen is bijgeschreven. Allemaal handelwijzen en knelpunten waarvoor het sociaal raadsliedenwerk ook landelijk de aandacht vraagt. Zie bijlage 6.

Zowel de afbetalingsregelingen die cliënten uit eigen beweging treffen om de druk van de deurwaarder te verminderen, als de onjuiste toepassing van de beslagvrije voet, verergeren de problematische schulden onnodig en maken die moeilijker oplosbaar. Dit probleem kan worden verkleind door de cliënt weerbaarder te maken tegen de druk van deurwaarders en incassobureaus. Om dit voor elkaar te krijgen zal de hulpverlener voldoende moeten weten over deurwaarders en incassobureaus en hun manier van werken. Dan kan hij de cliënt goed informeren. Een cliënt die weet wat deurwaarders wel en niet mogen doen, kan zich weerbaarder opstellen.

Dit hoofdstuk is gewijd aan incasso en beslag. Paragraaf 10.2. beschrijft de incassoprocedures en de paragrafen 10.3. en 10.4. gaan nader in op de rol van incassobureaus en deurwaarders. Tot slot behandelt paragraaf 10.5. enigszins globaal het onderwerp 'beslag en executie'.

10.2. Incassoprocedure

Als een cliënt niet aan de betalingsverplichting voldoet, zal de schuldeiser alsnog proberen betaling af te dwingen middels een incassoprocedure. Dat kan via een buitengerechtelijke incassoprocedure (via het incassobureau of de deurwaarder) of via een gerechtelijke incassoprocedure (via de deurwaarder met een dagvaarding). Hoewel het begrip ‘buitengerechtelijk’ de indruk wekt dat er geen sprake is van een gerechtelijke gebondenheid, is deze procedure wel degelijk voor een deel juridisch geregeld. Zo zijn de buitengerechtelijke kosten vastgesteld die de schuldeiser maximaal in rekening mag brengen. Voor een deel kan de schuldeiser de procedure zelf vaststellen. Hij kan bijvoorbeeld zelf bepalen op welk moment hij een deurwaarder inschakelt, bijvoorbeeld na twee, drie of na vier aanmaningen.

Veel schuldeisers hanteren een vast incassotraject. Over het algemeen ziet dat er als volgt uit:

1. **Herinnering.** De schuldeiser stuurt een herinnering naar de debiteur met een redelijke termijn waarbinnen de debiteur moet betalen. Hiervoor mag hij geen kosten in rekening brengen.
2. **Aanmaning (één of meerdere).** Als de debiteur na de herinneringsbrief niet betaalt, verstuurt de schuldeiser een aanmaning met het dringende verzoek binnen een bepaalde periode te betalen. De schuldeiser bepaalt zelf hoeveel aanmaningen hij verstuurt. Hiervoor mag hij kosten in rekening brengen.
3. **Aanmaning door incassobureau of deurwaarder.** De schuldeiser schakelt een incassobureau of deurwaarder in en deze stuurt vervolgens weer één of meerdere aanmaningen.
4. **Dagvaarding.** De cliënt krijgt een dagvaarding. Dit is een mededeling waarin staat dat iemand op een bepaald tijdstip voor de rechter moet verschijnen en wat de reden van de dagvaarding (de grondslag van de eis) is. In de dagvaarding vraagt de schuldeiser de

debiteur te veroordelen tot betaling van de schuld. De debiteur heeft de mogelijkheid om verweer te voeren tegen de vordering van de schuldeiser. Een dagvaarding wordt door de deurwaarder betekend. Dit houdt in dat hij die persoonlijk overhandigt of, wanneer dat niet mogelijk is, in een gesloten envelop achterlaat.

5. **Vonnis.** Als de rechter oordeelt dat de vordering terecht is, zal hij deze bij vonnis toewijzen. De deurwaarder betekent het vonnis aan de debiteur en geeft een betalingstermijn.
6. **Executie.** Wanneer de debiteur ook dan nog niet betaalt, gaat de deurwaarder namens de schuldeiser over tot executie. Dit kan via beslaglegging op loon of uitkering, op de bankrekening, of op roerende zaken (inboedel of de auto).

10.3. Incassobureaus

Een incassobureau is een kantoor of een bedrijf dat voor derden vorderingen int. In principe doet een incassobureau hetzelfde als de schuldeiser: schriftelijk verzoeken de vordering zo snel mogelijk te betalen. Een incassobureau heeft geen machtsmiddelen, kan niemand dwingen de vordering te voldoen en kan dus ook geen beslag leggen. Maar vaak dreigen incassobureaus wel met rechtsmaatregelen. Voor een gerechtelijke procedure moet de schuldeiser echter eerst een deurwaarder inschakelen.

Incassokosten

Als de schuldeiser kosten moet maken om een vordering te innen, mag hij deze onder bepaalde voorwaarden in rekening brengen. Het gaat dan om de kosten die hij voorafgaand aan de gerechtelijke procedure maakt. Zowel incassobureaus als deurwaarders brengen incassokosten onder verschillende benamingen in rekening, onder andere:

- administratiekosten
- bureaunkosten

- aanmaningskosten
- buitengerechtelijke kosten.

In de wet staat dat de schuldeiser ‘redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte’ in rekening mag brengen. Het betreft een zogenaamde ‘dubbele redelijkheidstoets’: zowel het maken van de kosten als de hoogte van de kosten moet redelijk zijn. De rechter kan deze kosten ambtshalve matigen.

In het ‘Rapport Voorwerk II’ zijn over incassokosten allerlei regels opgenomen. Rechters passen deze regels meestal toe. Voor procedures bij de kantonrechter gelden volgens dit rapport maximum tarieven. Zie volgende tabel.

belang van de zaak hoofdsom+rente t/m	tarief buiten- gerechtelijke kosten	inclusief BTW 19%
250	37	44,03
500	75	89,25
1.250	150	178,50
2.500	300	357,00
3.750	450	535,50
5.000	600	714,00
10.000	700	833,00
etc.	etc	etc.

De deurwaarder of het incassobureau mag alleen BTW over de incassokosten doorberekenen, als de schuldeiser niet BTW-plichtig is (anders kan de schuldeiser de BTW verrekenen). Onder meer de volgende schuldeisers zijn niet BTW-plichtig; zij mogen dus BTW in rekening brengen:

- verhuurders;
- onderwijsinstellingen;
- banken;
- verzekeringsmaatschappijen;
- medische beroepen.

Het komt regelmatig voor dat de incassokosten veel te hoog zijn. Het is van belang hier op te letten. Ter illustratie het volgende praktijkvoorbeeld.

Een aantal cliënten is geconfronteerd met kleine rekeningen van het ziekenhuis (bijvoorbeeld in verband met gebruik telefoon). Het ziekenhuis schakelt een incassobureau in, dat veel

kosten in rekening brengt. Deze kosten zien er bijvoorbeeld als volgt uit:

Hoofdsom	€ 40,70
Rente tot en met heden	€ 0,56
Incassokosten	€ 100,-
BTW 19%	€ 19,-
Leges	€ 12,25
Administratiekosten	€ 25,-
Totaal te vorderen	€ 197,51

Deze kostenberekening gaat werkelijk alle perken te buiten en wel om de volgende redenen:

- Leges kunnen in de incassofase niet verschuldigd zijn, want het inwinnen van informatie bij het bevolkingsregister is alleen toegestaan om bijvoorbeeld een dagvaarding op het juiste adres te betekenen.
- Volgens ‘Rapport Voorwerk II’ mag de schuldeiser bij een vordering tot € 250,- slechts € 37,- aan buitengerechtelijke kosten (inclusief de administratiekosten) in rekening brengen.

Het ziekenhuis is niet BTW-plichtig, dus BTW bereken over de incassokosten is wel juist.

De schuldeiser mag in dit voorbeeld slechts het volgende in rekening brengen:

Hoofdsom	€ 40,70
Rente tot en met heden	€ 0,56
Incassokosten	€ 37,00
BTW 19%	€ 7,03
Totaal te vorderen	€ 85,29

10.4. Deurwaarders

Een deurwaarder is een door de regering benoemd openbaar ambtenaar die een eigen rechtspraktijk heeft. Hij moet zich kunnen legitimeren met een door de overheid verstrekt bewijs. Binnen zijn rechtspraktijk kent de deurwaarder zowel ambtelijke als niet-ambtelijke werkzaamheden.

Ambtelijke werkzaamheden zijn onder andere:

- uitbrengen van dagvaardingen;

- uitbrengen van exploitatie, akten waarin vermeld staat dat de deurwaarder een bepaalde mededeling heeft gedaan aan de geadresseerde, zoals de oproep om voor de rechter te verschijnen;
- leggen van beslag;
- ontruimen (van bijvoorbeeld woningen);
- openbare verkoop.

Niet-ambtelijke werkzaamheden zijn onder andere:

- innen van vorderingen bij derden (net als een incassobureau);
- opstellen van akten en contracten;
- optreden in zaken voor de kantonrechter als proces- en rolgemachtigde. Een deurwaarder kan dus ook raadsman zijn bij een procedure voor de kantonrechter.

Deurwaarderskosten

Deurwaarders brengen in de fase voorafgaand aan de dagvaarding vaak incassokosten in rekening. Vanaf het moment van dagvaarden komen daar andere kosten bij, namelijk voor het verrichten van ambtshandelingen: werkzaamheden die de deurwaarder volgens de wet als enige mag verrichten, bijvoorbeeld dagvaarden, betekenen van een vonnis, beslag leggen en ontruimen.

Welke kosten de deurwaarder voor ambtshandelingen in rekening mag brengen, is geregeld in het 'Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders'.

10.5. Beslag en executie

Met een vonnis van de rechter heeft de deurwaarder de mogelijkheid beslag te leggen. In de praktijk gaat het meestal om beslag op loon of uitkering (derdenbeslag), beslag op inboedel en een enkele keer beslag op de bankrekening (derdenbeslag).

Beslagverboden

Voor een aantal regelingen en voorzieningen gelden beslagverboden, waardoor er geen of slechts door bijzondere schuldeisers beslag gelegd kan worden. Dit geldt onder andere voor:

- bijzondere bijstand;
- huurtoeslag (alleen de verhuurder kan in verband met een huurschuld beslag leggen)
- kinderbijslag (hierop kan alleen voor verhaal van uitkering voor levensonderhoud van het kind beslag gelegd worden);
- zorgtoeslag (alleen de zorgverzekeraar kan in verband met een achterstand in de premie zorgverzekering beslag leggen);
- onkostenvergoeding ambtenaren;
- studiefinanciering;
- tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten;
- overlijdensuitkering ANW, AOW, TW, Wajong, WAO, WIA, ZW;
- extra verhoging vanwege hulpbehoefte, Wajong, WAO, WIA;
- WMO-voorzieningen (roerende zaken).

Beslagvrije voet

De beslagvrije voet is het deel van het inkomen dat niet onder het beslag valt. Over het algemeen bedraagt deze 90% van de bijstandsnorm, inclusief vakantiegeld.

De beslagvrije voet geldt voor de volgende periodieke inkomsten:

- loon;
- uitkeringen op grond van sociale zekerheidswetten (uitgezonderd kinderbijslag);
- pensioen en lijfrente;
- levens-, invaliditeits-, ongevallen- of ziekengeldverzekering;
- alimentatie;
- bezoldiging voor ambtenaren;
- voorlopige teruggaaf inkomstenbelasting.

De hoogte van de beslagvrije voet is afhankelijk van een aantal omstandigheden:

- leeftijd;
- samenlevingsvorm;
- inkomsten van de schuldenaar waarop geen beslag ligt;
- inkomsten van de partner;
- premie ziektekostenverzekering;
- de woonlasten.

In bijlage 7 is een voorbeeld van een berekening van de beslagvrije voet opgenomen.

De deurwaarder dient de hoogte van de beslagvrije voet vast te stellen. Het komt regelmatig voor dat de deurwaarder niet informeert naar de hoogte van de huur en de premie ziektekostenverzekering (de gegevens die de beslagvrije voet verhogen). Doet hij dat wel, dan gebeurt dat vaak op een manier die voor de cliënt niet duidelijk is. Het formulier is bijvoorbeeld aan het exploot gehecht, een ambtelijk stuk dat voor de gemiddelde burger niet is te begrijpen.

Wanneer de deurwaarder voor de vaststelling van de beslagvrije voet om gegevens vraagt, is het van groot belang deze te verstrekken. Allereerst vanwege de verhoging van de beslagvrije voet met woonlasten en de premie ziektekostenverzekering. Maar ook omdat de deurwaarder bij het niet verstrekken van informatie de beslagvrije voet lager mag vaststellen (bij echt-paren zelfs halveren).

Controleer altijd de beslagvrije voet. Maak de berekening van de beslagvrije voet op de website www.rijnstad.nl/berekenuwrecht. Een voorbeeldbrief waarmee correctie van de beslagvrije voet met terugwerkende kracht kan worden gevraagd, is opgenomen in bijlage 8.

Beslag op inboedel

Behalve beslag op het inkomen, kan de deurwaarder beslag leggen op de inboedel. De deurwaarder dient bij dit beslag een nauwkeurige beschrijving van de goederen te geven (procesverbaal). Hiervoor moet hij doorgaans in de woning zijn. Wanneer betrokkene niet meewerkt, kan de deurwaarder met de sterke arm (politie die ook hulpofficier van justitie is) alsnog naar binnen. Hier komt dan een slotenmaker aan te pas, wat de nodige kosten met zich meebrengt. Het is dus raadzaam ervoor te zorgen dat er iemand thuis is.

Op een aantal zaken mag de deurwaarder geen beslag leggen, namelijk op:

- bed, beddengoed en de kleren die men draagt;
- voor een maand eten en drinken;
- gereedschap van ambachts- en werklieden, nodig voor de uitoefening van hun eigen bedrijf.

De deurwaarder mag dus wel op de koelkast beslag leggen, maar niet op de inhoud. Deze zeer ouderwetse beslagverboden dateren van 1837 en moeten nodig worden herzien. Bij een schuldsanering en in de praktijk ook bij een faillissement, is de niet bovenmatige inboedel ‘vrijgesteld’ en dit zou ook voor beslag op de inboedel moeten gelden. Voordeel hiervan is dat de deurwaarder beslag op de inboedel minder snel als oneigenlijk drukmiddel kan gebruiken. Het komt nu regelmatig voor dat de deurwaarder, terwijl er al beslag op het inkomen ligt, een aanvullende betalingsregeling probeert af te dwingen door te dreigen met andere executiemaatregelen, waaronder beslag op de inboedel. Het oneigenlijk gebruik blijkt ook wanneer de deurwaarder aankondigt om op een bepaalde datum beslag te leggen, of tot openbare verkoop over te gaan, maar niet komt opdagen. De Kamer voor Gerechtsdeurwaarders heeft deze handelwijze al diverse keren als tuchtrechtelijk laakbaar aangemerkt.

De laatste stap bij beslag op de inboedel is de verkoop van de in beslag genomen zaken. In de praktijk komt dit echter weinig voor, omdat de waarde, en daarmee de opbrengst, van de goederen niet in verhouding staat tot de hoogte van de schuld en de kosten van de verkoop.

Beslag op bankrekening

De deurwaarder kan ook beslag leggen op de bankrekening. Het saldo op het moment van beslaglegging valt dan onder het beslag, niet eventuele latere stortingen. De kosten van deze procedure zijn hoog: ongeveer € 300,-, inclusief de kosten die de bank in rekening brengt. De deurwaarder weet van tevoren niet hoeveel er op de rekening staat. Het komt dan ook nogal eens voor dat deze procedure alleen maar geld kost en niets oplevert. Wanneer beslag gelegd wordt vlak na bijschrijving van het maandinkomen, zijn de problemen voor de cliënt groot. Omdat het op dit moment nog niet geheel duidelijk is of de deurwaarder op deze manier de beslagvrije voet kan omzeilen – de jurisprudentie hierover is tegenstrijdig – is het verstandig om in dit geval altijd juridische hulp in te schakelen.

11

Bijzondere regels primaire schulden

11.1. Inleiding

In de stabilisatiemethodiek staan de primaire schulden centraal. Het gaat dan om het borgen van de primaire lasten en het regelen van eventuele primaire schulden. Enige kennis van de bijzondere regels die gelden voor deze schulden, is van belang.

Dit hoofdstuk besteedt achtereenvolgens aandacht aan de regels die gelden voor huur, energie en water, en ziektekostenverzekering.

11.2. Huur

Volgens een huurovereenkomst moet de huurder doorgaans vooraf maandelijks een huurprijs betalen. Wanneer een huurachterstand ontstaat, zal de verhuurder na één of meer aanmaningen een deurwaarder inschakelen om de huurder te dagvaarden. Het verzoek aan de kantonrechter bestaat meestal uit twee delen:

- vaststellen van de huurachterstand, zodat de verhuurder met het vonnis deze door beslag en executie kan innen;
- ontbinding van de huurovereenkomst, zodat de huurder en zijn eventuele huisgenoten de woning moet ontruimen.

In bepaalde situaties is het de vraag of de verhuurder meteen tot dagvaarding kan overgaan. Een tweetal voorbeelden:

- Een huurder heeft problemen met de uitbetaling van de huurtoeslag, waardoor een huurachterstand ontstaat. Hij maakt dit probleem kenbaar bij de verhuurder en vraagt om uitstel. De verhuurder wil van geen uitstel weten en gaat over tot dagvaarding. Van een professionele verhuurder mag hier echter enige coulance worden verwacht.
- Volgens de huurovereenkomst moet de huurder de huurprijs voorafgaand aan de maand betalen. Omdat de huurder het inkomen pas aan het eind van de maand ontvangt, betaalt hij dan pas de huur van diezelfde maand. De verhuurder heeft dit lange tijd stilzwijgend geaccepteerd. Maar van de

ene op de andere dag besluit hij, vanwege nieuw beleid, dat de huur voortaan vóór de eerste van de maand betaald moet zijn. Verwacht mag worden dat de verhuurder een dergelijke wijziging ruim van tevoren aankondigt zodat de huurder voldoende tijd heeft om zijn budget hierop af te stemmen.

Soms vordert de verhuurder, behalve betaling van de huurachterstand, ook ontbinding van de huurovereenkomst. Daarbij is het de vraag of de hoogte van de huurachterstand een ontbinding rechtvaardigt. Over het algemeen wordt ervan uitgegaan dat er minimaal een huurachterstand van drie maanden moet zijn, maar ook daar zijn in de rechtspraak weer uitzonderingen op. Wanneer bijvoorbeeld een huurder telkens een kleine huurachterstand laat ontstaan en deze vervolgens inloopt, kan op een gegeven moment de maat vol zijn en ontruiming volgen.

Wanneer de huurder geen verweer voert en niet komt opdagen, beoordeelt de rechter alleen of aan de vereiste formaliteiten is voldaan en of de vordering hem niet onrechtmatig of ongegrond voorkomt. Is dat het geval, dan zal hij de vordering bij verstek toewijzen. Tegen een verstekvonnis kan de huurder nog in verzet komen door de verhuurder te dagvaarden. Dit moet binnen vier weken gebeuren, nadat het verstekvonnis aan hem in persoon is betekend, of op andere wijze bekend is geworden. De huurder zal dan wel goede argumenten moeten hebben voor het aanvechten van het vonnis.

De rechter kan bij vonnis een ‘terme de grace’ geven. Dat is een termijn van maximaal een maand waarbinnen de vordering in z'n geheel voldaan moet zijn om ontruiming te voorkomen. Ook kan de huurder proberen om alsnog een betalingsregeling te treffen (of een van de andere mogelijkheden zoals genoemd in hoofdstuk 8) om de huurachterstand in te lopen. De verhuurder hoeft hier niet mee akkoord te gaan.

Bij het treffen van een betalingsregeling is het van belang met de verhuurder of deurwaarder overeen te komen dat bij nakoming van de regeling er geen ontruiming volgt. Bij vonnis is immers de huurovereenkomst ontbonden, en betaling van de

huurachterstand maakt dat op zichzelf niet ongedaan.

Wanneer er een onherroepelijk vonnis tot ontruiming is, is het slechts in uitzonderlijke situaties mogelijk om met een juridische procedure alsnog ontruiming tegen te houden. Dat kan het geval zijn als:

- het vonnis een evidente (juridische of feitelijke) misslag bevat;
- zich na het wijzen van het vonnis nieuwe feiten hebben voorgedaan of bekend zijn geworden, waardoor bij de huurder een noodtoestand zou ontstaan en een onverwijld tenuitvoerlegging niet kan worden aanvaard;
- de verhuurder met de tenuitvoerlegging van het vonnis (anderszins) misbruik maakt van zijn bevoegdheid.

Het zal duidelijk zijn dat dakloosheid op zichzelf geen noodtoestand oplevert. Hiervan kan wel sprake zijn als de huurder na het vonnis bijvoorbeeld ernstig ziek is geworden. Er kan ook sprake zijn van misbruik van bevoegdheid als de huurder een betalingsregeling nakomt en overeengekomen is, of de verwachting is gewekt, dat met de betaling de ontruiming geen doorgang zou vinden.

Een laatste mogelijkheid om ontruiming (voorlopig) te voorkomen is er als een verzoek tot toepassing van de WSNP is ingediend. Daarbij kan de rechtbank ook verzocht worden bij voorlopige voorziening te bepalen dat de verhuurder gedurende zes maanden, in afwachting van de afhandeling van de WSNP-aanvraag, de huurovereenkomst niet mag ontbinden en niet tot ontruiming mag overgaan.

Wanneer de huurder is toegelaten tot de WSNP, kan de verhuurder de huurovereenkomst niet opzeggen of ontbinden vanwege een huurschuld die betrekking heeft op de periode voorafgaand aan de WSNP. Een vonnis tot ontruiming wordt gedurende de WSNP opgeschort, mits de huurder de lopende huurtermijnen betaalt. Ontbinding van de huurovereenkomst vanwege een tijdens de WSNP ontstane huurschuld is wel mogelijk.

Als een ontruiming niet meer te voorkomen is, doet de huurder er verstandig aan zelf zijn inboedel uit de woning te halen en ergens op te slaan. Dit bespaart veel kosten en de inboedel blijft bewaard. Wanneer de huurder niets onderneemt, zal de deurwaarder tot ontruiming overgaan. De taak van de deurwaarder is beperkt tot het leeg halen van de woning. Als de deurwaarder de inboedel aan de straat heeft gezet, heeft hij in principe zijn taak volbracht. Vaak verbiedt de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) het aan de openbare weg laten staan van goederen. Dat is ook de reden dat de deurwaarder de gemeente op de hoogte dient te brengen van datum en tijdstip van de ontruiming. De gemeente heeft dan de bevoegdheid de goederen af te voeren en op te slaan. Wanneer de eigenaar van de goederen deze niet binnen dertien weken tegen betaling van de afvoer- en opslagkosten ophaalt, is de gemeente bevoegd de goederen te verkopen, te schenken of te vernietigen. Er zijn gemeenten die vinden dat de verhuurder ervoor verantwoordelijk is dat de inboedel niet op straat komt te staan. Dat blijkt dan uit een preventieve aanzegging van bestuursdwang: de verhuurder moet ervoor zorgen dat de inboedel niet op straat komt te staan. Gebeurt dit wel, dan zal de gemeente de inboedel op kosten van de verhuurder verwijderen. Deze werkwijze is volgens de rechter geoorloofd.

11.3. Energie en water

Naast woonruimte zijn energie en water belangrijke elementaire voorzieningen. Bij mensen met schulden wil het nog wel eens misgaan met de maandelijkse voorschotbetalingen of de jaarlijkse afrekening. Een betalingsregeling is vaak mogelijk, maar bij niet betalen zal het energie- of waterbedrijf uiteindelijk tot afsluiting overgaan. Meestal is hier geen juridische procedure voor nodig. Wanneer er niet betaald wordt, mag het bedrijf de levering opschorten en de overeenkomst ontbinden. Een gebruiker kan het bedrijf de toegang tot zijn woning ontzeggen, zodat afsluiting binnen niet mogelijk is. Maar vaak kan het bedrijf ook buiten de woning de afsluiting tot stand bren-

gen. Dit brengt wel meer kosten met zich mee. Bij bepaalde woningen is buiten de woning afsluiten niet mogelijk. Het energie- of waterbedrijf zal dan een juridische procedure starten en een deurwaarder zal vervolgens met een vonnis in de hand de energie- of watervoorziening afsluiten. Ook dit brengt natuurlijk veel kosten met zich mee.

Het afsluiten van elektriciteit en gas tijdens de wintermaanden heeft politieke aandacht gekregen en dit heeft tot speciale regels geleid. Voor het afsluiten van water gelden nog geen bijzondere regels, maar ook hier is inmiddels politieke aandacht voor.

In de ‘Regeling afsluiten van elektriciteit en gas van kleinverbruikers’ is een incassoprocedure opgenomen, waaraan de energiebedrijven zich moeten houden. De procedure voor het voorkomen en oplossen van betalingsachterstanden is als volgt:

- Het energiebedrijf moet bij een betalingsachterstand op korte termijn een betalingsherinnering sturen. In de betalingsherinnering moet staan dat het mogelijk is een betalingsregeling te treffen of schuldhelpverlening in te schakelen, en dat het bedrijf bij gebruikmaking van deze mogelijkheid niet tot afsluiting over zal gaan. Ook eventuele daaropvolgende betalingsherinneringen en aanmaningen moeten deze informatie vermelden.
- Het energiebedrijf moet tijdens het incassotraject zijn best doen in mondeling gesprek te komen met de afnemer, zodat het de ernst van de zaak kan bespreken en kan wijzen op de mogelijkheden om tot een oplossing te komen.
- Als deze inspanningen niet tot betaling leiden, is de volgende stap in het incassotraject dat het energiebedrijf aan de afnemer toestemming vraagt om zijn persoonsgegevens (adresgegevens en omvang van schuld) door te geven aan een schuldhelpverleningsinstantie, zodat betrokkene hulp kan krijgen bij het oplossen van de betalingsachterstand. Wanneer betrokkene toestemming geeft, kan een schuldhelpverleningstraject worden gestart en mag het energiebedrijf niet tot afsluiting overgaan.

- Ook als de afnemer niet reageert op dit verzoek, geeft het energiebedrijf zijn gegevens door aan een instelling voor schuldhulpverlening vanwege een mogelijk aanbod van die instelling.

Er geldt een afsluitverbod voor gas of elektriciteit voor kleinverbruikers in de winterperiode, van 1 oktober tot 1 april. Uitzonderingen zijn er voor mensen die:

- geen betalingsregeling of schuldbemiddeling willen;
- zelf om beëindiging verzoeken, bijvoorbeeld vanwege verhuizing;
- een prepaidmeter gebruiken;
- frauderen, bijvoorbeeld knoeien met de meter, of misbruik maken, bijvoorbeeld illegaal aftappen;
- in een onveilige situatie leven, bijvoorbeeld doordat er een gaslek is ontstaan; dan moet de netbeheerder te allen tijde kunnen afsluiten;
- bij een leveringsovereenkomst voor bepaalde tijd, die afloopt.

Het energiebedrijf sluit de afnemer in de periode van 1 oktober tot 1 april weer aan als:

- de vordering wordt betrokken bij een schuldsaneringsregeling;
- een betalingsregeling is getroffen.

Voor afsluiting van energie gelden dus bijzondere regels. Afsluiting van zowel energie als water kan worden voorkomen door het indienen van een WSNP-aanvraag. Daarbij kan de rechtbank ook verzocht worden bij voorlopige voorziening te bepalen dat het energie- en waterbedrijf gedurende zes maanden, in afwachting van de afhandeling van de WSNP-aanvraag, niet tot afsluiting overgaat.

Als de persoon in kwestie is toegelaten tot de WSNP, kan geen afsluiting plaatsvinden vanwege een schuld die betrekking heeft op de periode voorafgaand aan de WSNP. Afsluiting voor een tijdens de WSNP ontstane schuld is wel mogelijk.

Het is zeer de vraag of de energiebedrijven de op zich strenge regels ook naleven. Is dat niet het geval en is er zonder succes een klacht ingediend bij het desbetreffende be-

drijf, dan kan een klacht worden ingediend bij de Stichting geschillencommissie consumentenzaken. Het energie- of waterbedrijf moet dan wel aangesloten zijn bij deze commissie. Bij betalingsproblemen geldt een verkorte procedure. Voorwaarde is echter dat het openstaande bedrag in depot wordt gestort. Van deze voorwaarde wordt slechts in zeer uitzonderlijke situaties afgeweken. Deze procedure is bij betalingsproblemen dus weinig zinvol.

11.4. Ziektekostenverzekering

In principe is iedereen die in Nederland woont of loonbelasting moet betalen, verplicht om een ziektekostenverzekering af te sluiten. Onverzekerd zijn heeft tot gevolg dat alle kosten voor eigen rekening zijn. De ziektekostenverzekering is daarmee een van de elementaire voorzieningen. Niet verzekerd zijn heeft ook tot gevolg dat het College voor Zorgverzekeringen (CVZ) een boete oplegt over de periode waarin men niet verzekerd is. Dit heeft te maken met de solidariteitsgedachte en met het voorkomen van calculerend gedrag: anders sluit je immers pas een verzekering af wanneer je ziektekosten gaat maken. Bij het afsluiten van de verzekering controleert de verzekeraar of betrokkene over de voorliggende periode verzekerd is geweest. Wanneer dit niet het geval is, legt de zorgverzekeraar namens het CVZ in de volgende situaties een boete op, mits de verzekerde 18 jaar of ouder is:

- als een verzekeringsplichtige niet binnen vier maanden na het ontstaan van de verzekeringsplicht (bijvoorbeeld na aankomst in Nederland) een zorgverzekering sluit;
- als een verzekeringsplichtige niet met ingang van de dag volgend op de dag waarop een zorgverzekering is geëindigd, op grond van een andere zorgverzekering verzekerd is.

De hoogte van de boete is gelijk aan 130% van de nominale premie (van de nieuwe verzekering) over het aantal maanden dat men niet verzekerd is geweest, met een maximale periode van vijf jaar. In een aantal situaties legt het CVZ geen of een lagere boete op.⁸

⁸ De regels staan vermeld in 'Beleidsregels boete bij niet tijdige aanmelding zorgverzekering'.

CVZ legt geen boete op wanneer het niet tijdig ingaan van een verzekering niet aan de verzekerde kan worden verweten. Dat is het geval als:

- hem dit gelet op zijn psychische gesteldheid of verstandelijke vermogens, niet kan worden aangerekend en hij dit aantoont met een ondertekende verklaring van zijn behandelend arts, medisch specialist of psycholoog;
- hij een verzekeringsovereenkomst heeft gesloten in de gerechtvaardigde veronderstelling dat het een zorgverzekering betrof, terwijl later is gebleken dat deze verzekering geen zorgverzekering is;
- hij, gelet op de mededelingen van een zorgverzekeraar, er redelijkerwijs van uit mocht gaan dat, zonder nader handelen van hemzelf, door die zorgverzekeraar met hem een zorgverzekering is gesloten, terwijl dat niet gebeurd is.

CVZ legt ook geen boete op als men zich na opzegging of ontbinding binnen dertig dagen meldt voor een nieuwe zorgverzekering.

Een lagere boete wordt opgelegd als de verzekerde, gelet op zijn financiële situatie, de boete niet binnen een jaar na oplegging van de boete kan voldoen. Het CVZ zal de boete vaststellen op een zodanig lager bedrag dat de boete wel binnen een jaar na oplegging betaald kan worden. Het CVZ houdt rekening met dringende (af)betalingsverplichtingen van de verzekerde, die verband houden met noodzakelijke bestaanskosten. Te denken valt hierbij aan de kosten voor huur of hypotheek, energie, zorgverzekeringspremies en belasting-schulden.

Als een van de hierboven genoemde situaties van toepassing is en het CVZ toch een boete oplegt, is het zinvol om hiertegen bezwaar te maken.

Tot zover de problemen bij het niet verzekerd zijn. Bij wel verzekerden kan een premieachterstand ontstaan, met wellicht tot gevolg dat de zorgverzekeraar de dekking van de verzekering schorst of de verzekering beëindigt. Dit geldt zowel voor de wettelijk verplichte basisverzekering, als voor de aanvullende verzekering. De algemene voorwaarden bepalen meestal dat bij schorsing de dekking pas herleeft met ingang van de dag na voldoening

van de premieachterstand. Kosten uit de periode waarin de premie niet betaald werd, vergoedt de verzekeraar dus niet.

Beëindigt de verzekeraar de verzekering, dan kan betrokkene bij een andere verzekeraar een nieuwe zorgverzekering sluiten. Voor de wettelijk verplichte basisverzekering geldt immers een acceptatieplicht. Ook bij de nieuwe verzekeraar kunnen problemen ontstaan, et cetera.

Een aantal maatregelen is genomen om te voorkomen dat deze draaideurconstructie ontstaat. Deze maatregelen zijn opgenomen in het door Zorgverzekeraars Nederland (ZN) opgestelde 'Protocol incassotraject wanbetalers Zorgverzekeringswet'. Dit protocol moet voorkomen dat de verzekeraar een verzekering te snel beëindigt, waardoor een andere verzekeraar met een potentiële wanbetaler opgescheept wordt. Het protocol geldt alleen voor de basisverzekering. De benadering erin van verzekerden met een achterstand in de premiebetaling is als volgt.

Fase 1: regulier incassoregime

Tot het moment waarop een verzekeringnemer een betalingsachterstand heeft ter grootte van een bedrag dat gelijk is aan de nominale premie voor zes maanden, past de zorgverzekeraar de reguliere incassomaatregelen toe. Dit houdt in dat de zorgverzekeraar de verzekeringnemer een aantal malen een schriftelijke aanmaning tot betaling zendt. Ook kan de zorgverzekeraar een extern incassobureau inschakelen.

Fase 2: verzwaaard incassoregime

Bij een achterstand van meer dan zes maanden wordt de verzekerde onder een verzwaaard incassoregime gebracht. De zorgverzekeraar is dan verplicht de incassowerkzaamheden uit te laten voeren door een extern incassobureau of externe deurwaarder. Blijvend niet betalen leidt tot dagvaarding, vonnis, beslag op inkomen en inboedel.

Volgens het protocol mag de verzekeraar tijdens het regulier en verzwaaard incassoregime de dekking van de basisverzekering niet schorsen.

Er ligt een wetsvoorstel dat een opzegverbod voor de verzekerde regelt, vanaf het moment van verzending van de eerste aanmaning tot betaling van de premie. Deze aanpassing van de Zorgverzeke-

ringswet moet voorkomen dat een verzekerde met een premieachterstand overstapt naar een andere verzekeraar. Het opzegverbod zal niet gelden wanneer de verzekeraar ermee instemt of wanneer de dekking is geschorst.

Literatuur- opgave

- Boorsma, P.B. (1994). *Schulden naar: nieuwe impulsen in de schuldenproblematiek*. Den Haag, Rapport van de commissie Schuldenproblematiek
- Brug, J., Schaalma, H., Kok, G., Meertens, R.M. & Van der Molen, H.T. (2001). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering: Een planmatige aanpak*. Assen, Van Gorcum & Comp. B.V.
- Dethmers, H.H. (2005). *Van schuldsanering tot schone lei: een praktische beschrijving van het wettelijk traject*. Nijmegen, Ars Aequi Libri
- Engbersen, G., Vrooman, J.C. & Snel, E. (1996). *Arm Nederland – Het eerste jaarrapport armoede en sociale uitsluiting*. Den Haag, VUGA
- Formulierenbrigade Arnhem (2007). *Formulierenbrigade Arnhem. Evaluatieverslag 2006-2007*. Arnhem, Stichting Rijnstad
- Haster, D. (2005). *Integrale schuldhulpverlening*. Groningen / Houten, Wolters Noordhoff
- Jungmann, N. (2002). *Niet alle uitvallers zijn afvallers! Een onderzoek naar uitvallers in de integrale schuldhulpverlening*. Utrecht, MO-groep
- Martens, F.L. e.a. (2007). *Handboek schuldhulpverlening (losbladig)*, 's-Gravenhage, Elsevier
- Nibud (2007). *Budget Handboek: kerncijfers huishoudfinanciën 2007-2*. Utrecht, Nibud
- NVMW (2006). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht, NVMW
- Passade (2007). *Belastingaangifte voor Arnhem Card houders 2006*. Arnhem, Passade
- Project Integrale Schuldhulpverlening (2002). *Budgethulp: Begeleiding en Beheer in de Integrale Schuldhulpverlening. Reeks Katernen "Integrale Schuldhulpverlening", nr 6*. Utrecht, MO-groep
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2007). *Geld op de plank. Niet-gebruik van inkomensvoorzieningen*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2006). *De onbereikte minima. Niet-gebruik van inkomensafhankelijke regelingen, eerste resultaten*. Werkdocument 123. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau
- Verhulst, J. (1995). *RET: Gezond verstand als therapie*. Amsterdam, Swets & Zeitlinger
- Westerbeek, H.J. (2005). *Cursusmap Budgetbegeleiding*. Gouda, Westerbeek C.O.D. BV
- Witte, L. (2006). *Methodisch werken in de sociaaljuridische hulp- en dienstverlening*. Houten, Bon Stafleu Van Loghum

Bijlage 1: meeneembrief bij schulden

U heeft een afspraak op:

Met:

Locatie:

U heeft ons om hulp gevraagd in verband met uw schuld(en).
Om u goed te kunnen helpen vragen wij u de volgende gegevens mee te nemen:

Inkomsten:

- ✓ Loonspecificatie
- ✓ Uitkeringsspecificatie
- ✓ Kinderbijslag
- ✓ Huurtoeslag (bericht belastingdienst)
- ✓ Zorgtoeslag (bericht belastingdienst)
- ✓ Voorlopige teruggaaf, kinderkorting e.d. (bericht belastingdienst)

Uitgaven:

- ✓ Huurspecificatie, energie, gas, water, kabel, telefoon, internet enzovoort
- ✓ Belastingen en heffingen
- ✓ Verzekeringen (ziektekosten, WA, inboedel, overlijden)
- ✓ Contributies, abonnementen
- ✓ Schoolkosten
- ✓ Vervoerskosten
- ✓ Bankafschriften van de laatste drie maanden

Schulden:

- ✓ Laatste brieven van alle schulden

Als u getrouwd bent of samenwoont, dient u met uw partner op de afspraak te komen.

Bijlage 2: Voorzieningencheck MWSR, versie juli 2007

Naam: _____
 Adres: _____ Medewerker: _____
 Postcode: _____ Verantw. medewerker: _____
 Tel.nr.: _____ Datum 1e contact: _____

Geb.data: man: _____ kind 1 _____ kind 3 _____ kind 5 _____
 vrouw _____ kind 2 _____ kind 4 _____ kind 6 _____

Leeftijd (oudste)

- < 25 jaar
 25 → 35 jaar
 35 → 45 jaar
 45 → 55 jaar
 55 → 65 jaar
 65 → 75 jaar
 ≥ 75 jaar

Primaire leefsituatie

- Alleenstaande
 Echtbaar, 2 samenwonende personen
 Eenoudergezin
 Tweeoudergezin met thuiswonende kinderen
 Meergeneratiefamilie

Bron van inkomen

- Loondienst, actief
 Loondienst, ziektewet
 Zelfstandig beroep/eigen bedrijf
 WW of WW plus TW
 WAO/WIA
 WAJONG
 WWB
 ANW
 AOW / Pensioen
 Alimentatie
 Beurs/wsf 18+
 Overige

Hoogte inkomen

- < WWB-norm
 < 110% WWB-norm
 < 120% WWB-norm
 meer

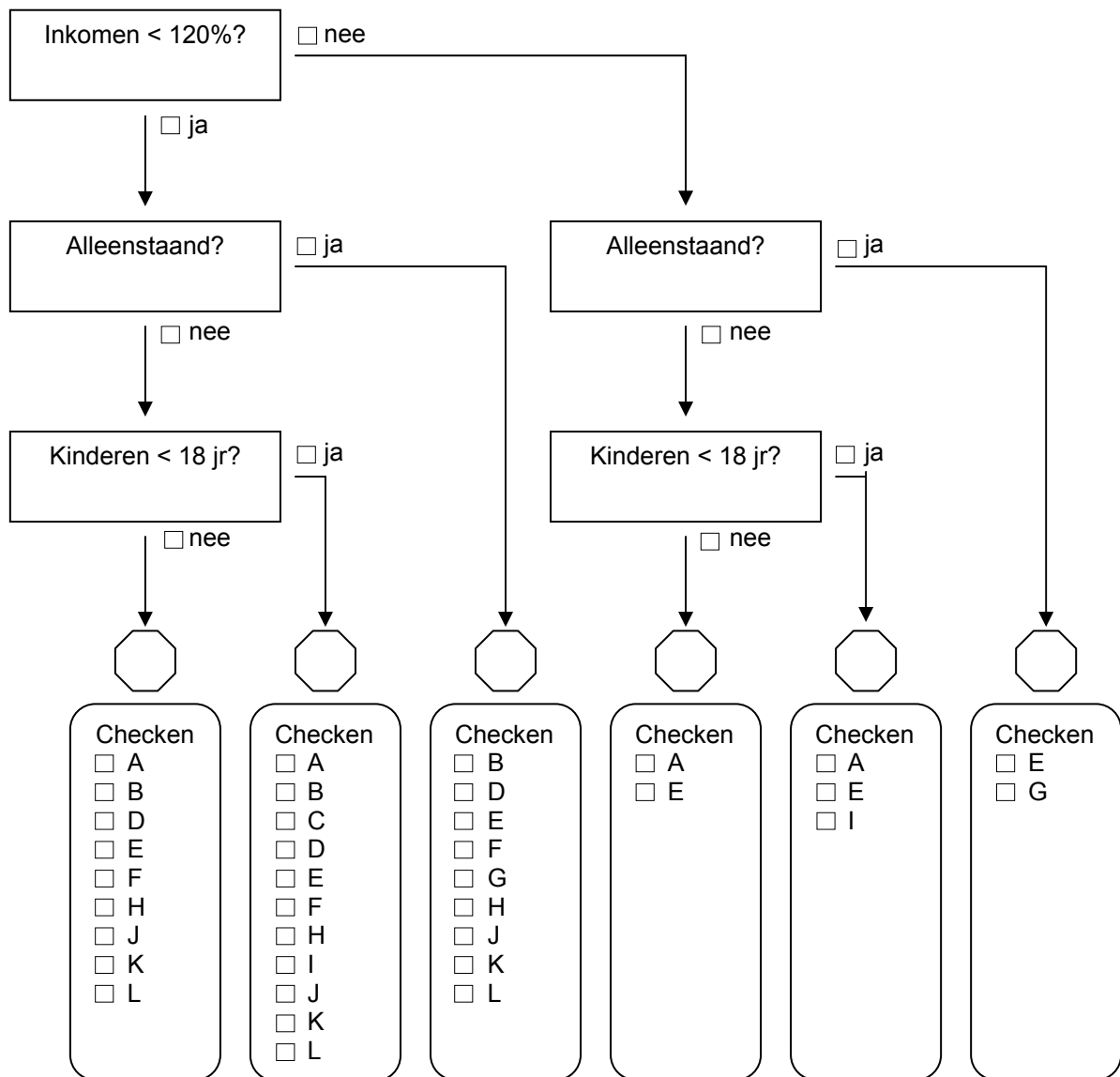
Herkomst

- Autochtoon / Nederland
 Afghanistan
 China
 Irak
 Irak-Koerdisch
 Iran
 Marokko
 Nederlandse Antillen
 Nederlands Indië
 Somalië
 Suriname
 Turkije
 Turkije-Koerdisch
 Overig Europa buiten Nederland
 Overige landen

Wijze aanmelding

- adres van gemeente gekregen
 eigen initiatief cliënt
 anders _____

Voorzieningencheck -> welk gedeelte controleren?

Inkomensnormen 120% van WWB per 01-07-2007

huishoudsituatie	jonger dan 65 jaar	ouder dan 65 jaar
gehuwden en samenwonenden	€ 1423,64	€ 1492,48
éénoudergezin	€ 1281,29	€ 1341,44
alleenstaanden	€ 996,56	€ 1088,42

A	Voorlopige teruggaaf heffingskortingen
Is een van de volgende situaties van toepassing?	
☐ kind jonger dan 18 (op 1 januari desbetreffende jaar)	
☐ alleenstaande ouder	
☐ partner zonder of met een gering inkomen	☐ nee ☐ ja
Zo ja, zijn alle heffingskortingen aangevraagd?	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ aanvragen

B	Arnhem Card
In het bezit van Arnhem Card?	
	☐ ja ☐ nee
Zo nee, wordt aan de volgende voorwaarden voldaan?	
☐ inkomen lager dan 120% WWB	
☐ vermogen lager dan vrij te laten vermogen in WWB	
☐ niet studerend in onderwijs waarvoor aanspraak bestaat op wsf of tsk18+	☐ nee ☐ ja ⇒ ☐ aanvragen

C	Regeling schoolkosten kinderen
In het bezit van Arnhem Card of gaat deze aanvragen?	
	☐ nee ☐ ja
Zo ja, heeft men schoolgaande kinderen jonger dan 18 jaar?	
	☐ nee ☐ ja
Zo ja, onderwijsbijdrage wordt rechtstreeks vergoed aan school.	

D	Collectief aanvullende ziektekostenverzekering (CAZ)
In het bezit van Arnhem Card of gaat deze aanvragen?	
	☐ nee ☐ ja
Zo ja, is men aanvullend verzekerd bij Menzis?	
	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ caz-advies

E	Huurtoeslag / zorgtoeslag
Heeft betrokkene gebruikgemaakt van de onderstaande regelingen, of heeft hij/zij laten controleren of hij/zij ervoor in aanmerking komt?	
Huurtoeslag	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check
Zorgtoeslag	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check
Kinderopvangtoeslag	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check

F	Langdurigheidstoeslag (LDT)
Heeft betrokkene vanaf 1 januari 2004 jaarlijks LDT ontvangen? ☐ ja ☐ nee	
Zo nee, is betrokkene (en event. partner) op peildatum jonger dan 65 jaar? ☐ nee ☐ ja	
Zo ja, heeft betrokkene voorafgaand aan peildatum al 5 jaar een inkomen op bijstandsniveau? ☐ nee ☐ ja	
Zo ja, heeft betrokkene in deze 5 jaar <u>geen</u> ander inkomen gehad dan: WWB, ANW, IOAW, IOAZ, alimentatie, WAOWIA, Wajong of Waz? ☐ nee ☐ ja ⇒ ☐ aanvragen	
(Bij aanvragen vanaf 1 januari 2006 geldt voor inkomsten uit arbeid een netto vrijlating van € 1500,-- per jaar)	

G	Alleenstaanden tarief gemeentelijke belastingen / zuiveringslasten Alleen voor alleenstaanden
Is het alleenstaande tarief toegepast?	
<ul style="list-style-type: none"> • Gemeentelijke belastingen ☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ aanvragen • Zuiveringslasten <ul style="list-style-type: none"> - Rijn en IJssel: op 1 januari alleenstaand ☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ aanvragen - Rivierenland: op 1 januari of in de loop van het jaar alleenstaand ☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ aanvragen 	

H	Kwijtschelding
Heeft betrokkene gebruik gemaakt van de onderstaande regelingen, of heeft hij/zij laten controleren of hij/zij ervoor in aanmerking komt?	
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check
Kwijtschelding zuiveringslasten	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check

I	Tegemoetkoming studiekosten 18-
Zijn er kinderen beneden 18 jaar in het voortgezet onderwijs?	
	☐ nee ☐ ja
Zo ja, ontvangt betrokkene Tegemoetkoming Studiekosten?	
	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check

J	Bijzondere bijstand
Is het inkomen lager dan 120% van de bijstandsnorm?	
	☐ nee ☐ ja
Zo ja, heeft betrokkene een van de volgende kosten?	
☐ babyuitzet (eenmalig leenbijstand en alleen als men geen lening kan krijgen)	
☐ brillenglazen, monturen, contactlenzen, hoortoestellen, pruiken, pedicurekosten, tandartskosten, eigen bijdrage psychotherapeutische hulp en kraamzorg (mits aanvullend verzekerd, maar niet bij Menzis)	
☐ ouderbijdrage jeugdhulpverlening en voor het desbetreffende kind geen kinderbijslag ontvangen	
☐ begrafenis kosten	
☐ reiskosten familieleden (in bijzondere situaties: detentie, inrichting)	
☐ kosten onderbewindstelling, vrijwillig beheer	
Zo ja, ontvangt betrokkene hiervoor bijzondere bijstand, of heeft hij/zij dit laten controleren?	
	☐ ja ☐ nee ⇒ ☐ extra check

K	Belastingaangifte voor Arnhem Card houders
	<p>Heeft betrokkene een Arnhem Card of komt hij/zij daarvoor in aanmerking? ☐ nee ☐ ja</p> <p>Zo ja, heeft betrokkene over de voorgaande 5 jaren belastingaangifte gedaan of heeft hij/zij dit laten controleren? ☐ ja ☐ nee</p> <p>Zo nee, is bij betrokkene in de voorgaande 5 jaren een van de volgende situaties van toepassing?</p> <p>☐ terugbetaling te veel ontvangen uitkering</p> <p>☐ extra ziektekosten of begrafeniskosten (<u>altijd bij 65+'ers en arbeidsongeschikten</u>)</p> <p>☐ te betalen alimentatie / verhaal bijstand</p> <p>☐ 65 geworden</p> <p>☐ 65 of ouder en alleenstaand geworden</p> <p>☐ Geen / niet alle heffingskortingen aangevraagd, terwijl</p> <p style="padding-left: 20px;">☐ kind jonger dan 18 (op 1 januari desbetreffende jaar)</p> <p style="padding-left: 20px;">☐ alleenstaande ouder</p> <p style="padding-left: 20px;">☐ partner zonder of met een gering inkomen ☐ nee ☐ ja ⇒ ☐ extra check</p>

L	Categoriale regeling voor chronisch zieken en gehandicapten (CZG)
	<p>Ontvangt betrokkene CZG ☐ ja ☐ nee</p> <p>Zo nee, heeft/komt betrokkene in aanmerking voor de Arnhem Card? ☐ nee ☐ ja</p> <p>Zo ja, voldoet betrokkene aan 2 van de volgende voorwaarden?</p> <p>☐ hulpmiddelen voor wonen, vervoer (WVG-voorziening, geh. parkeerkaart)</p> <p>☐ langdurige thuiszorg</p> <p>☐ vaste aftrek ziektekosten (belastingaangifte) ☐ nee ☐ ja ⇒ ☐ aanvragen</p>

Registratie niet gebruikte voorzieningen

Vermeld per voorziening de totaal te ontvangen bedragen. Vermeld alleen de resultaten van de voorzieningen waarbij sprake is van niet-gebruik. Vermeld bij periodieke betaling het te ontvangen bedrag over de komende 12 maanden.

Recht op ander / hoger inkomen

- minimum(jeugd)loon
- WWB
- TW
- particulier (weduwen)pensioen
- verkeerde loonheffingsgroep
- werkaanvaardingspremie (€ 800,--)
- vrijlatingsregeling
- garantietoeslag alleenstaande ouders
- kinderbijslag
- anders, namelijk _____

Recht op heffingskorting

- kinderkorting
- aanvullende kinderkorting
- combinatiekorting
- aanvullende combinatiekorting
- alleenstaande ouderkorting
- aanvullende alleenstaande ouderkorting
- heffingskorting minstverdienende partner

Recht op (hogere) toeslagen

- zorgtoeslag
- huurtoeslag
- woonkostentoeslag
- kinderopvangtoeslag

Verlaging i.v.m. alleenstaandentarief

- gemeentelijke belasting
- zuiveringslasten

Recht op kwijtschelding

- Rijksbelasting
- gemeentelijke belasting
- zuiveringslasten

Recht op minimaregelingen

- Arnhem Card / CAZ
- CAZ-verzekering (advies omzetting)
- langdurigheidstoeslag

Bijzondere bijstand

- Babyuitzet
- Begrafenis- of crematiekosten
- Bewindvoering
- Duurzame gebruiksgoederen/woninginrichting
- Medische kosten indien geen Menzis/CAZ
- Bijzondere reiskosten
- Overige bijz. bijstand, namelijk _____

Voorzieningen gehandicapten / ouderen

- TOG (Tegemoetkoming Onderhoudskosten
Thuiswonende Gehandicapte Kinderen 3-18 jr)
- regeling chronisch zieken en gehandicapten
- vervoersvoorziening
- woningaanpassing
- maaltijdvoorziening
- anders, namelijk _____

Tegemoetkoming in kosten kinderen

- TSK 17-
- TSK 18+
- WSF

Belastingteruggaaf

- hoogte totale teruggaaf
- TBU (verzilvering)
- aantal aangiftes
- bijstand aanslag (art. 31 WWB)

Schulden

- verlaging schulden

Overig

- bijdrage fondsen
- anders, namelijk _____

Afsluiting

Resultaat afhandeling

- Volledig gecheckt -> geen opbrengst
- Volledig gecheckt -> wel opbrengst
- Voortijdig afgehaakt -> geen opbrengst
- Voortijdig afgehaakt -> wel opbrengst

Belangrijkste oorzaak niet-gebruik

- 1 Regeling niet bekend;
- 2 Regeling bekend, maar betrokkene dacht er niet voor in aanmerking te komen;
- 3 Betrokkene denkt voor de regeling in aanmerking te komen, maar vindt dit bijvoorbeeld vanwege schaamte of psychosociaal onvermogen moeilijk om te doen.
- 4 Betrokkene wil regeling of voorziening aanvragen, kan dit zelf niet en weet niet dat je hulp bij het aanvragen kunt krijgen.
- 5 Betrokkene weet dat er hulp bij het aanvragen mogelijk is, maar de drempel is te hoog (afstand tot de voorziening, drukte spreekuren).
- 6 Betrokkene wil geen beroep op regeling doen (kosten/baten afweging).
- 7 Anders, namelijk _____

Papieren geordend met klapper?

- ja nee

Hulp overige formulieren waarbij geen sprake is van 'niet-gebruik' Aantal: _____

Welke formulieren _____

Verwijzing

- Nee
- Maatschappelijk werk
- Sociaal raadsliedenwerk
- SWOA
- MEE
- RIBW
- De Grift
- Gelderse Roos
- Vangnetteam
- anders, namelijk _____

Datum afsluiting: _____

Bijlage 3: Overeenkomst primaire schulden (smeergeldrekening)

Ondergetekenden:

Naam:
Adres:
Postcode:
Geb. datum:
Sofinr.:

en (indien van toepassing) diens partner

Naam:
Geb. datum:
Sofinr.:

hierna te noemen: cliënt

en

St. Rijnstad, Maatschappelijk Werk en Sociaal Raadsliedenwerk, hierna te noemen: Rijnstad

Stellen vast:

- dat de cliënt schulden heeft, waarvoor een normale schuldregeling op dit moment niet tot de mogelijkheden behoort of niet aan de orde is, omdat:
 - het een niet-problematische schuldsituatie is. De schulden zijn met de opbrengst uit de voorzieningen en eventueel een beperkte betalingsregeling volledig op te lossen.
 - het een problematische schuldsituatie is, maar de cliënt vanwege zijn persoonlijke situatie nog niet toe is aan een schuldsanering.
 - het een problematische schuldsituatie is, maar de cliënt komt (vooralsnog) niet in aanmerking voor een minnelijk traject of WSNP (bijvoorbeeld al eerder gebruikgemaakt van deze regeling).
- dat er sprake is van een of meer van de volgende schulden die de primaire levensbehoeften raken:

		Naam schuldeiser
☐	huurachterstand	€
☐	energie	€
☐	water	€
☐	premie ziektekostenverzekering	€
☐	overig	€

(alleen indien ook primaire schuld)
Toelichting:
- dat aan de hand van een voorzieningencheck is nagegaan of de cliënt nog in aanmerking komt voor regelingen en voorzieningen (belastingteruggaaf, langdurigheidstoelage, e.d.).

4. dat op basis van de door de cliënt verstrekte gegevens een berekening is gemaakt dat de cliënt nog aanspraak kan maken op €

Dit betreft de volgende regelingen:

- Belastingteruggaaf. Aantal jaar
- Langdurigheidstoeslag. Aantal jaar
- Regeling Chronisch Zieken en Gehandicapten
- Regeling schoolkosten kinderen
- Huurtoeslag (alleen deel voorliggende periode inzetbaar)
- Zorgtoeslag (alleen deel voorliggende periode inzetbaar)
- Overig, namelijk

En komen overeen:

5. dat op de aanvraagformulieren het bankrekeningnummer van de cliëntrekening van de Stadsbank wordt vermeld;

6. dat Rijnstad aan de schuldeiser(s) het volgend voorstel zal doen;

- de 'opbrengst' van de voorzieningencheck wordt aangeboden om de schuld mee te betalen. Voor dit bedrag wordt uitstel gevraagd en zodra het bedrag van de voorziening op de cliëntrekening is gestort zal de schuldeiser worden betaald.

7. dat alleen dan wanneer er geen overeenkomst met de schuldeiser wordt bereikt, de opbrengst van de voorzieningencheck overgemaakt zal worden naar de bankrekening van de cliënt, namelijk: bankrekeningnummer ten name van

8. dat de cliënt er voor zal zorgen dat de lopende maandtermijnen en de eventueel overeengekomen extra betalingsregeling tijdig / via inhouding op uitkering / via inkomensbeheer / via stabilisatiebeheer / via de bewindvoerder / via de werkgever zal worden voldaan.

9. Aanvullende afspraken:

Aldus in tweevoud opgemaakt en ondertekend te Arnhem op -----

Cliënt

partner

Rijnstad

handtekening

handtekening

handtekening

Bijlage 4: Voorstel aan schuldeiser (opbrengst voorzieningencheck)

Geachte

Tot ons wendde zich bovengenoemde in verband met uw vordering ad. € .

Na inventarisatie van de totale schulden, de wijze waarop deze zijn ontstaan en de omstandigheden van de cliënt, hebben we vastgesteld dat een normale schuldregeling op dit moment niet tot de mogelijkheden behoort. De hulpverlening van MW&SR is in deze situatie gericht op het stabiliseren van de situatie, zodat de cliënt kan blijven wonen, niet afgesloten wordt van energie e.d.

Aangezien uw vordering een schuld betreft die de primaire levensbehoeften raakt, hebben we de volgende werkwijze gehanteerd:

1. Aan de hand van een 'voorzieningencheck' hebben we beoordeeld voor welke regelingen en voorzieningen de cliënt nog in aanmerking komt. De opbrengst, berekend op basis van de door de cliënt verstrekte gegevens, bedraagt € .
2. Cliënt heeft ermee ingestemd dat op de aanvraagformulieren het rekeningnummer van de cliëntrekening van de Stadsbank wordt vermeld en dat met de opbrengst van de aangevraagde voorzieningen aan u een voorstel zal worden gedaan.

Middels deze brief willen wij u verzoeken drie maanden uitstel te geven. Zodra de opbrengst van de aangevraagde voorzieningen op onze cliëntrekening is gestort, zullen wij € aan u overmaken.

(eventueel aanvullende betalingsregeling, indien opbrengst onvoldoende)

Met de cliënt hebben we afgesproken dat de lopende maandtermijnen in het vervolg tijdig / via inhouding op uitkering / via inkomensbeheer / via stabilisatiebeheer / via de bewindvoerder / via de werkgever zullen worden voldaan.

In afwachting van uw reactie,

hoogachtend,

Bijlage 5: Voorstel aan schuldeiser (stabiele betalingsregeling)

Geachte

Tot ons wendde zich bovengenoemde in verband met uw vordering ad. € .

Na inventarisatie van de totale schulden, de wijze waarop deze zijn ontstaan en de omstandigheden van de cliënt, hebben we vastgesteld dat een normale schuldregeling op dit moment niet tot de mogelijkheden behoort. De hulpverlening van MW&SR is in deze situatie gericht op het stabiliseren van de situatie, zodat de cliënt kan blijven wonen, niet afgesloten wordt van energie e.d.

Aangezien uw vordering een schuld betreft die de primaire levensbehoeften raakt heeft, de aflossing hiervan voorrang.

Op dit moment ligt geen beslag op het inkomen. Het risico bestaat dat een andere schuldeiser alsnog beslag op het inkomen legt, met het gevolg dat de cliënt een overeengekomen betalingsregeling niet meer na kan komen. Vandaar dat wij u namens de cliënt twee aflossingsbedragen voorstellen:

1. Voor de periode dat nog geen beslag op het inkomen ligt, kan de cliënt per maand € aan u aflossen. (toelichting)
2. Vanaf het moment dat een schuldeiser beslag op het inkomen legt, kan de cliënt het onder 1 genoemde bedrag niet meer voldoen. De cliënt kan dan aan u nog € per maand betalen. (toelichting)

Met de cliënt hebben we afgesproken dat de lopende maandtermijnen in het vervolg tijdig / via inhouding op uitkering / via inkomensbeheer / via stabilisatiebeheer / via de bewindvoerder / via de werkgever zullen worden voldaan.

In afwachting van uw reactie,

hoogachtend,

Bijlage 6: Schuldenaren onnodig in financiële problemen door beslaglegging

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Knelpunten bij beslaglegging door deurwaarders ▪ Evaluatie gerechtsdeurwaarderswet 	<p>Sociaal Raadsliedenwerk De signaleringscommissie van het Landelijk Overleg van Instituten voor Sociaal Raadsliedenwerk (MOgroep/LOSR) verzamelt de signalen over hiaten in de wet- en regelgeving of tekortkomingen in de uitvoering daarvan. Sociaal Raadslieden richten zich in zijn dienstverlening vooral op de kwetsbare burgers.</p>
<p>Aan Ministerie van Justitie - Commissie Evaluatie Gerechtsdeurwaarderswet</p> <p>Informatie Mr A.J. Moerman, 026 - 354 78 01 a.moerman@rijnstad.nl W.C.P. van den Berg, 070 - 353 74 20 szberg8@szw.denhaag.nl Karin Averink, 030 - 298 34 73 averink@mogroep.nl</p>	

Schuldenaren onnodig in grote financiële problemen door beslaglegging

Steeds meer burgers komen in een problematische schuldensituatie terecht. Velen van hen krijgen te maken met de deurwaarder, die de wettelijke bevoegdheid heeft om vonnissen te executeren en beslag te leggen op hun salaris of uitkering, op hun banksaldo en op hun inboedel. De deurwaarder dient bij het leggen van beslag onafhankelijk en onpartijdig te werk gaan. Hij vervult immers een wettelijke (“ambtelijke”) taak en moet rekening houden met zowel de belangen van de opdrachtgever als die van de beslagene of andere betrokken partijen.

Sociaal raadslieden signaleren dat deurwaarders bij het leggen van beslag voornamelijk oog hebben voor de belangen van de opdrachtgever/schuldeiser. In de bijlage vindt u een lijst van situaties waarin schuldenaren ernstig in de knel komen. Als het gaat om beslag is daarbij een deurwaarder betrokken en deze schiet vaak te kort in de vervulling van zijn ambtelijke taak. Deurwaarders informeren de beslagene niet of nauwelijks over zijn rechten. Zij leggen vaak een te hoog beslag op salaris of uitkering. Veel deurwaarders weigeren de beslagvrije voet met terugwerkende kracht te corrigeren, hoewel de Nationale Ombudsman dit in 2003 wél heeft aanbevolen. Deurwaarders omzeilen de beslagvrije voet door – vlak na bijschrijving van het maandinkomen op de betaalrekening - beslag te leggen op het banksaldo. De gevolgen voor de beslagene zijn vaak ingrijpend. Door het hoge beslag kan de

schuldenaar acuut zijn lopende financiële verplichtingen niet meer nakomen met alle gevolgen van dien (huisuitzetting, afsluiting gas, licht en water, opschorting van de verzekering). Problematische schulden worden hierdoor onnodig verergerd en moeilijker oplosbaar.

Het wordt tijd dat de rol van de deurwaarder in de schuldenproblematiek onder de loep wordt genomen. Deurwaarders houden zich onvoldoende aan de huidige wettelijke voorschriften die de bedoeling hebben de beslagene te beschermen. De controle op het handelen van de deurwaarder schiet op dit moment ernstig tekort.

Namens Sociaal Raadslieden pleit ik voor *extra (wettelijke) maatregelen* die deurwaarders – meer dan nu het geval is - ertoe dwingen de rechtsbescherming van de beslagene te respecteren bij de uitoefening van executoriale bevoegdheden. Daarnaast pleit ik voor *stringenter toezicht* op het handelen van deurwaarders en voor een *laagdrempelige spoedprocedure*, waarin de beslagene de redelijkheid van een executiemaatregel kan laten toetsen door de rechter.

Ik hoop dat bijgaande lijst van knelpunten u overtuigt van de ernst van de problematiek en dat u onze voorstellen en suggesties serieus in overweging wilt nemen. Als u behoefte heeft aan nadere toelichting, kunt u contact opnemen met de in de bijlage vermelde contactpersonen.

J. van Gent,
Voorzitter

Bijlage: knelpunten

Opstellers: Mr A.J. Moerman, manager sociaal raadslieden Rijnstad (voorheen Passade)
 Telefoon: 026-3547801. E-mail: a.moerman@rijnstad.nl
 W.C.P. van den Berg, signaleringsmed. Inst. Sociaal Raadslieden Den Haag
 Telefoon: 070-3537420. E-mail: szberg8@szw.denhaag.nl

Knelpunten bij beslaglegging en verrekening

ALGEMEEN

1. *Officiële stukken van de deurwaarder zijn veel te ingewikkeld en voor de gemiddelde burger moeilijk te begrijpen. Dit versterkt de onwetendheid en de zwakke positie van de beslagene.*

VOORSTEL:

De deurwaarder zou bij wet of bij verordening⁹ verplicht moeten worden bij elke ambtshandeling in een begeleidend schrijven in begrijpelijk Nederlands aan te geven waar de ambtshandeling toe dient en welke rechten en plichten de schuldenaar heeft.

DERDENBESLAG: VASTSTELLING VAN DE BESLAGVRIJE VOET

In de artikelen 475-479a van het Wetboek van Rechtsvordering wordt het derdenbeslag beschreven. De belangrijkste bepalingen zijn:

- de deurwaarder legt beslag onder de derde-beslagene, bijv. bij werkgever of uitkeringsinstantie;
- de deurwaarder stelt daarbij een beslagvrije voet vast;
- de 'kale' beslagvrije voet bedraagt 90% van de toepasselijke bijstandsnorm;
- de deurwaarder moet deze 'kale' beslagvrije voet verhogen met 1) de zorgpremie en 2) de woonkosten, voor zover deze kosten boven een bepaalde grens of normbedrag uitkomen.
- binnen acht dagen na het leggen van het beslag moet de deurwaarder het beslagexploot aan de geëxecuteerde (laten) betekenen;
- een aantal deurwaarders stuurt als bijlage bij dit exploot een formulier mee. Aan beslagene wordt verzocht hierop een aantal uitgaven en inkomsten in te vullen en het formulier aan de deurwaarder terug te sturen.

2 a) *De deurwaarder stelt de 'kale' beslagvrije voet vrijwel altijd te laag vast.*

Onze ervaring is dat veel deurwaarders bij eerste beslaglegging de laagst mogelijke beslagvrije voet hanteert, namelijk 45% van de bijstandsnorm voor een gezin. Dit resulteert in het hoogst mogelijke beslagbedrag en dit is voordelig voor de opdrachtgever. Alleen en pas als beslagene protesteert, wordt de beslagvrije voet alsnog gecorrigeerd ('piepsysteem'). In veel gevallen is het voor de deurwaarder eenvoudig om de juiste 'kale' beslagvrije voet vast te stellen. De deurwaarder heeft immers inzage in de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) en dit biedt de noodzakelijke informatie om vast te stellen uit hoeveel personen het huishouden bestaat.

⁹ De Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG) heeft de bevoegdheid om bij verordening beroeps- en gedragsregels voor haar leden vast te stellen (artikel 57 Gerechtsdeurwaarderswet).

2 b) *De deurwaarder houdt alleen op verzoek rekening met woonkosten en/of zorgpremie.* In de praktijk verhoogt de deurwaarder de beslagvrije voet pas met deze kosten nadat de beslagene daarom verzocht heeft. Dat is onjuist, want art 475d lid 5 Rechtsvordering heeft een gebiedend karakter: “De beslagvrije voet wordt verhoogd met: ...”.

Deurwaarders motiveren de opstelling bij a) en b) door erop te wijzen dat schuldenaren meestal hun gegevens (van huishouden, woonkosten en zorgpremie) niet aan de deurwaarder doorgeven en het opgestuurde vragenformulier niet retourneren. Dit klinkt aannemelijk, ware het niet dat:

- lang niet alle deurwaarders dit vragenformulier meesturen (is niet verplicht);
- in het meegestuurde vragenformulier niet altijd gevraagd wordt naar deze kosten;
- in dit formulier onvoldoende aangegeven wordt welk belang de beslagene heeft bij het invullen en retourneren van het vragenformulier. Bij de overbetekening van het beslag (aan de beslagene) wordt het formulier aan het exploit bevestigd. De officiële stukken van een deurwaarder zijn voor gemiddelde schuldenaren zeer moeilijk te begrijpen. Een formulier gehecht aan het exploit valt dan niet op.

VOORSTEL:

KBvG zou een *standaardmodel vragenformulier plus toelichting* kunnen ontwerpen, dat de deurwaarder altijd mee moet sturen met het exploit betekening derdenbeslag.

Op dit formulier wordt in ieder geval gevraagd naar:

- 1) het soort huishouden;
- 2) de betaalde woonkosten en de eventueel ontvangen huurtoeslag;
- 3) de betaalde premie zorgverzekering en de ontvangen zorgtoeslag.

In de toelichting wordt de beslagene gewezen op het belang van deze gegevens voor de beslagvrije voet en voor de hoogte van het beslagbedrag. Bij KBvG-verordening zou tevens geregeld kunnen worden dat deurwaarders het door de KBvG ontwikkeld standaardformulier moeten meezenden.

2 c) *Veel deurwaarders passen de beslagvrije voet niet aan, als de bijstandsnormen wijzigen.*

Als de deurwaarder de derde-beslagene heeft verzocht om het *meerdere* boven de beslagvrije voet af te dragen en hij wijzigt de beslagvrije voet per 1 januari niet, dan *stijgt* per die datum het afgedragen beslagbedrag. In dit geval heeft de beslagene nadeel en daalt het beschikbare inkomen beneden de beslagvrije voet.

VOORSTEL:

Deurwaarders moeten de beslagvrije voet van lopende beslagen beter bewaken.

2 d) *Deurwaarders zijn vrijwel nooit bereid om de beslagvrije voet met terugwerkende kracht aan te passen.*

Wanneer de schuldenaar gegevens aanlevert om de beslagvrije voet aan te passen, moet de deurwaarder de beslagvrije voet onverwijld aanpassen (art 475d, lid 7 Rechtsvordering). De Nationale Ombudsman heeft bovendien in 2003 bepaald, dat deze aanpassing *met terugwerkende kracht* moet plaatsvinden (NO-rapport 2003/254). Ook de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders¹⁰ en kantonrechters¹¹ oordeelden hetzelfde als de Nationale Ombudsman.

Deurwaarders zijn van deze uitspraak niet op de hoogte en – eenmaal hiermee geconfronteerd - weigeren ze hiernaar te handelen.

¹⁰ http://www.kbvg.nl/fileadmin/Organisaties/Kamer_voor_deurwaarders/Uitspraken_2003/2002.233.pdf;
http://www.kbvg.nl/fileadmin/Organisaties/Kamer_voor_deurwaarders/Uitspraken_2004/2003.67.pdf.

¹¹ Rechtbank Rotterdam - PRG 1999/5095, Kantonrechter Leiden - PRG 2002/5875.

Omdat de verplichting om de beslagvrije voet met terugwerkende kracht aan te passen niet duidelijk uit de wet blijkt, kunnen deurwaarders zich aan de uitspraak van de Nationale Ombudsman onttrekken. Als deze verplichting wél beter in de wet wordt geregeld, zullen de meeste deurwaarders zich hieraan houden en de beslagvrije voet met meer zorgvuldigheid gaan vaststellen. Immers, als een deurwaarder – na aanpassing van de beslagvrije voet met terugwerkende kracht – een hoog bedrag aan de beslagene moet terugbetalen, zal hij dit bedrag waarschijnlijk niet bij de opdrachtgever kunnen ‘terughalen’.

VOORSTEL:

Leg in de wet vast dat als de beslagvrije voet onjuist is vastgesteld, de deurwaarder deze met terugwerkende kracht moet aanpassen.

Dit kan door in art. 475d lid 7 de eerste zin, als volgt aan te passen:

“Met wijziging van omstandigheden, waaronder begrepen nieuwe informatie van de schuldenaar, die de beslagvrije voet verhogen, moet de beslaglegger onverwijld rekening houden, met ingang vanaf de dag waarop de wijziging van omstandigheden heeft plaats gevonden, dan wel met ingang vanaf de dag waarop de nieuwe informatie betrekking heeft.”

BESLAG OP INBOEDEL

3. Beslag op de inboedel wordt vaak als oneigenlijk en disproportioneel drukmiddel gebruikt. Regelmatig maken sociaal raadslieden mee dat de deurwaarder, terwijl er beslag op het inkomen ligt, om een aanvullende betalingsregeling vraagt onder dreiging dat anders beslag op de inboedel wordt gelegd. In feite wordt hiermee de bescherming die uitgaat van de beslagvrije voet omzeild. Dit middel blijkt vaak effectief. Onder druk wordt dan een aanvullende regeling afgesloten met het gevolg dat een deel van de vaste lasten niet meer betaald kan worden. Er ontstaan dan nieuwe schulden met alle gevolgen van dien.

Geregeld wordt daadwerkelijk beslag op de inboedel gelegd, terwijl op voorhand al duidelijk is dat er ‘weinig te halen is’. Bovendien komt het regelmatig voor dat vervolgens een executieverkoop wordt aangekondigd. Dat dit louter als oneigenlijk drukmiddel wordt gebruikt, blijkt dan wanneer de deurwaarder op de aangekondigde verkoopdatum niet komt opdagen. Veelal wordt de executieverkoop niet doorgezet omdat de waarde van de inboedel lager is dan de executiekosten. De schuld is echter door de kosten van beslaglegging en de aangekondigde verkoop behoorlijk verhoogd.

Wanneer de executieverkoop wel wordt doorgezet, is dat voor de schuldenaar zeer ingrijpend en levert dat een groot financieel nadeel op. Noodzakelijke inboedel wordt dan immers tegen een lage prijs verkocht, terwijl de schuldenaar genoodzaakt is om nieuwe inboedel aan te schaffen waar geen geld voor is. Om die reden zullen de meeste schuldenaren toch noodgedwongen via leningen tot betaling overgaan terwijl ze het geld in werkelijkheid niet hebben. Beslag op de inboedel moet natuurlijk mogelijk zijn bij luxe goederen, maar niet op die inboedel die minimaal noodzakelijk is om normaal te kunnen leven. Zie volgende punt.

4. De deurwaarder mag vrijwel op de gehele inboedel beslag leggen.

Op dit moment geldt alleen een beslagverbod voor bed(den), beddengoed, kleren, eventueel gereedschappen van het eigen bedrijf en op de etensvoorraad voor maximaal één maand (art 447Rechtsvordering). Dit beslagverbod dateert van 1837 en is ernstig verouderd. Zo valt de etensvoorraad niet onder het beslag, maar de koelkast wel. Evenals andere eerste levensbehoeften zoals fornuis, stoelen, tafels en bankstel. In de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (art. 295 lid 4 onder b. Faillissementswet) en in de praktijk ook bij

faillissementen is dit beter geregeld: daar valt de inboedel 'voor zover niet bovenmatig' buiten het beslag. Aangezien nu vrijwel alles onder het beslag valt, kan beslag op inboedel als oneigenlijk drukmiddel gebruikt worden.

VOORSTEL:

Artikel 447 Rechtsvordering v moet aangepast worden (naar artikel 295 lid 4 onder b Faillissementswet).¹²

5. Onterecht beslag op roerende zaken medebewoner(s).

De deurwaarder wil beslag leggen op de inboedel van een samen- of inwonende schuldenaar (geen gemeenschap van goederen), maar legt daarbij ook beslag op de spullen van de medebewoner. Alleen als de medebewoner bewijst welke spullen van hem zijn, vallen deze buiten het beslag. De medebewoner slaagt hierin slechts voor een *deel* van de inboedel. Het andere deel valt dan toch onder het beslag.

Schrijnend is de situatie waarbij vanwege een schuld van een meerderjarig inwonend kind, beslag op de inboedel van de ouders wordt gelegd. De ouders worden zo onder druk gezet om de schuld van hun zoon of dochter te betalen.

VOORSTEL:

Er moet een toegankelijke spoedprocedure komen, waarin de beslagene – en eventuele andere belanghebbenden - de redelijkheid van het beslag moeten kunnen laten toetsen zonder het risico te lopen in de kosten te worden veroordeeld. De Kamer voor Gerechtsdeurwaarders verwijst veelal naar het kostbare executiegeschil om dit soort zaken aanhangig te maken. De KBvG zou bij verordening gedragsregels kunnen opstellen hoe deurwaarders bij beslag op de inboedel moeten handelen, welke grenzen daarbij in acht moeten worden genomen. Het handelen van de deurwaarder kan dan door de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders getoetst worden.

BESLAG OP BANKREKENING

6. Deurwaarder ontduikt de beslagvrije voet via bankbeslag.

Via beslag op bankrekening wordt vlak na bijschrijving van het maandinkomen het gehele saldo door de deurwaarder geïncasseerd. Op deze wijze wordt de rechtsbescherming van de beslagvrije voet ontweken. De jurisprudentie of een inkomen/uitkering die identificeerbaar op de bankrekening staat uitgewonnen mag worden bij beslag, is tegenstrijdig.

Ronduit schrijnend is de recente uitspraak van de rechtbank Arnhem van 13 maart 2007 (zaaknr.: 152168), zie: www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BA2040. De situatie is als volgt Er ligt beslag op het inkomen. Het restant wordt overgemaakt op de bankrekening en valt onder het beslag dat onder de bank is gelegd. Per saldo dus een maand lang geen inkomen, waardoor er weer allerlei nieuwe schulden ontstaan. De rechtbank oordeelt dat de beslagvrije voet niet van toepassing is en dat het bankbeslag daarmee niet onrechtmatig is. Kernvraag had overigens moeten zijn of de uitwinning van het beslag onrechtmatig is. Resultaat: een kostenveroordeling van € 1.067,-- en een maand lang geen inkomen

VOORSTEL:

De beslagvrije voet zou ook moeten gelden voor het periodiek inkomen dat identificeerbaar op de bankrekening staat.

¹² Zie voor een pleidooi van een gerechtsdeurwaarder om het beslagverbod voor beslag op de inboedel te verruimen: Buik, A., 'Schuldsituaties bij armlastige personen; naar een ruimer beslagverbod', *Justitiële verkenningen*, 1999, nr. 3, p. 59-65.

Voorbeeld:

Het gezinsinkomen bedraagt € 1.400 netto per maand. De deurwaarder legt beslag onder de werkgever en stelt de beslagvrije voet vast op € 1.200,-. De werkgever betaalt € 200,- per maand aan de deurwaarder. De overige € 1.200 stort hij op de bankrekening van beslagene.

Dezelfde (of een andere) deurwaarder legt beslag onder de bank. Het salaris van € 1.200 is net bijgeschreven en het saldo bedraagt op dat moment € 1.800,-. De deurwaarder houdt rekening met de beslagvrije voet van € 1.200 en int € 600,-. Beslagene kan beschikken over € 1.200,- per maand.

Om dit te realiseren kan aan art. 475c Rechtsvordering een tweede lid worden toegevoegd met de volgende tekst:

“Na uitbetaling van de vordering tot periodieke betaling aan de schuldenaar blijft de beslagvrije voet gedurende een maand aan deze betaling verbonden.”

7. Veel niet succesvolle bankbeslagen.

Regelmatig blijkt een beslag onder de bank vanwege onvoldoende saldo minder op te leveren dan de kosten (ongeveer € 300,- inclusief de kosten die de bank in rekening brengt). De deurwaarder weet van tevoren niet of voldoende saldo op de rekening staat vanwege het bankgeheim. Daarentegen zijn werkgevers wel verplicht informatie te verstrekken.

VOORSTEL:

Het Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders zodanig aanpassen dat de kosten van het beslag gelimiteerd worden door de opbrengst, zodat de vordering door het beslag per saldo niet toeneemt. Het risico van een kostenverhogend beslag verschuift daarmee naar de beslaglegger.

8. Banken brengen hoge kosten in rekening voor het invullen van de verklaring.

Een derde-beslagene mag op basis van art. 477 lid 2 jo. 476b lid 2 Rechtsvordering kosten in rekening brengen voor de afschriften van ‘tot staving dienende bescheiden’ die bij de verklaring worden gevoegd. Uitkeringsinstellingen en werkgevers brengen in de praktijk geen kosten in rekening. Banken daarentegen brengen zeer hoge kosten in rekening, niet voor afschriften maar voor het invullen van de verklaring. De Postbank brengt bijvoorbeeld € 70,- per rekeninghouder in rekening. Dus bij een ten laste van een echtpaar gelegd beslag, tweemaal dit bedrag. Deze kosten worden ook in rekening gebracht wanneer er geen saldo is. Het invullen van de verklaring komt overigens in de praktijk neer op het uitdraaien van een standaardbrief waarin het saldo staat dat onder het beslag valt. De banken beroepen zich op art. 28 van de Algemene Bankvoorwaarden waarin staat:

“(…) De kosten die de bank in en buiten rechte moet maken indien de bank wordt betrokken in procedures of geschillen tussen de cliënt en een derde, komen voor rekening van de cliënt. Onverminderd het hiervoor bepaalde, komen alle andere kosten die voor de bank uit de relatie met de cliënt voortvloeien binnen de grenzen van de redelijkheid voor rekening van de cliënt.”

Het is niet de bedoeling van de wetgever geweest dat andere kosten dan de kosten voor afschriften in rekening wordt gebracht. Bovendien zijn de in rekening gebrachte kosten vele malen hoger dan de werkelijk gemaakte kosten. Banken profiteren van de bankbeslagen.

VOORSTEL:

De overheid zou een standpunt in moeten nemen of ook voor het invullen van de verklaring kosten in rekening mogen worden gebracht. Mocht dit het geval zijn dan zou de overheid moeten bewerkstellen dat er redelijke maximumtarieven komen.

DERDENBESLAG OP AWIR-TOESLAGEN ¹³

9. *Bij derdenbeslag op de AWIR-toeslagen komt het besteedbaar inkomen van de beslagene vaak onder de beslagvrije voet.*

Voor de huurtoeslag, zorgtoeslag en kinderopvangtoeslag geldt in principe een beslagverbod (art 45 lid 1 sub a. AWIR). Een van de uitzonderingen hierop is dat

- verhuurders beslag mogen leggen op de (lopende) huurtoeslag;
- zorgverzekeraars beslag mogen leggen op de (lopende) zorgtoeslag;
- kinderopvanginstellingen beslag mogen leggen op de (lopende) kinderopvangtoeslag.

In de hierboven genoemde gevallen zijn de bepalingen van de beslagvrije voet *niet* van toepassing. Dan kan het gebeuren dat het inkomen van de belanghebbende daalt tot onder de beslagvrije voet.

Een voorbeeld:

Een gezin heeft een inkomen van € 1.175,- netto per maand (bijstandsnorm). De huur bedraagt € 440,- per maand en de huurtoeslag bedraagt € 215,- per maand. De beslagvrije voet zou bij beslag op loon € 1.146 bedragen. De beslagruimte zou dan € 39,- per maand zijn plus het jaarlijkse vakantiegeld.

Er wordt vervolgens beslag gelegd op de volledige huurtoeslag. De feitelijke woonkosten stijgen hierdoor van € 225,- naar € 440,-. De beslagvrije voet stijgt van € 1.146,- naar € 1.361,- en stijgt dus € 186,- boven het inkomen uit. Het besteedbaar inkomen ligt dus € 186,- onder de beslagvrije voet.

Derdenbeslag op de kinderopvangtoeslag werkt voor de beslagene nog desastreuzer uit, want dit beslag heeft géén invloed op de hoogte van de beslagvrije voet. Bovendien gaat het bij de kinderopvangtoeslag om zeer hoge bedragen.

VOORSTEL:

De beslagvrije voet zou ook moeten gelden bij beslag op de AWIR-toeslagen. De beslaglegger moet het beslag dus matigen, als het inkomen van de belastingplichtige lager is dan de beslagvrije voet.

Een ander knelpunt bij derdenbeslag op de AWIR-toeslagen doet zich voor, als de schuldeiser de geïnde toeslag aanwendt voor de aflossing van een *oude* schuld en er tegelijkertijd een nieuwe achterstand ontstaat op de lopende termijnen.

Een voorbeeld:

In verband met een huurschuld legt de verhuurder beslag onder de Belastingdienst Toeslagen op de lopende huurtoeslag 2007 van € 150,- per maand. De verhuurder boekt dit bedrag af van de 'oude' huurschuld. De huurder moet nu de volledige huur van € 375,- betalen. Omdat hij een minimuminkomen heeft, kan hij dit financieel niet opbrengen. Daardoor ontstaat vanaf dat moment en in hetzelfde tempo (€ 150,- per maand) een nieuwe huurschuld. Voor de inning van de nieuwe schuld maakt de verhuurder opnieuw invorderingskosten.

In dit voorbeeld blijft de totale schuld (oude en nieuwe huurschuld tezamen) gelijk. Het enige voordeel voor verhuurder is dat hij zich zeker stelt van de ontvangst van de lopende huurtoeslag en vermindert daarmee de kans dat de huurschuld nog verder oploopt. Dit voordeel zou hij ook hebben als hij verplicht wordt de geïnde huurtoeslag eerst te gebruiken voor de betaling van de *lopende* huurtermijn (en dus niet voor de aflossing van de oude huurschuld). Hiermee worden nieuwe invorderingskosten vermeden.

¹³ Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (Huurtoeslag, Zorgtoeslag en Kinderopvangtoeslag).

N.B. Ook hier speelt weer het probleem dat het bij de kinderopvangtoeslag om zeer hoge bedragen gaat, dus daar kunnen invorderingskosten zeer hoog oplopen.

VOORSTEL:

De geïnde toeslag moet eerst worden aangewend voor de betaling van de lopende termijnen.

VERREKENING DOOR BELASTINGDIENST VAN AWIR-TOESLAGEN

10. Bij verrekening van de AWIR-toeslagen past de Belastingdienst de bepalingen van de beslagvrije voet niet toe. Zij beoordeelt niet of de belastingplichtige voldoende inkomen (= beslagvrije voet) overhoudt om van rond te komen. Deze volledige verrekening veroorzaakt grote financiële problemen bij belastingplichtigen met een laag inkomen.

Ook de Belastingdienst heeft de bevoegdheid de lopende huurtoeslag, zorgtoeslag of kinderopvangtoeslag volledig te verrekenen met een openstaande terugvordering van dezelfde toeslag (art 45 lid 1 sub b. AWIR) of met een belastingteruggaaf. In het algemeen past de BD deze maatregel pas toe als de belastingplichtige niet binnen 2 maanden (na datum terugvordering) een betalingsregeling heeft getroffen (art 7 Uitvoeringsregeling AWIR). Bij de vaststelling van de betalingsregeling wordt op verzoek rekening gehouden met de beperkte betalingscapaciteit van de schuldenaar. Tot zover is de regeling billijk.

Als de schuldenaar echter – om wat voor reden dan ook – te laat een betalingsregeling aanvraagt, zal de Belastingdienst Toeslagen de lopende huurtoeslag, zorgtoeslag of kinderopvangtoeslag volledig gaan verrekenen met de terugvordering. Ook in deze situatie zijn de bepalingen van de beslagvrije voet *niet* van toepassing. Dan kan het gebeuren dat een deurwaarder beslag legt op salaris/uitkering en daarnaast de Belastingdienst Toeslagen de lopende huurtoeslag volledig verrekent. Door deze verrekening van de huurtoeslag stijgen de woonkosten en kan de beslagvrije voet van het derdenbeslag (van de deurwaarder) omhoog. Dit biedt bij lage inkomens echter onvoldoende compensatie.

VOORSTEL:

De beslagvrije voet zou ook moeten gelden bij verrekening van AWIR-toeslagen. De beslaglegger moet het beslag dus matigen als het inkomen van de belastingplichtige lager is dan de beslagvrije voet.

VERREKENING DOOR DE BELASTINGDIENST VAN VOORLOPIGE TERUGGAAF HEFFINGSKORTINGEN

11. Bij verrekening past de Belastingdienst de bepalingen van de beslagvrije voet niet toe. Zij beoordeelt niet of de belastingplichtige voldoende inkomen overhoudt om van rond te komen. Deze volledige verrekening veroorzaakt grote financiële problemen bij belastingplichtigen met een laag inkomen.

In het belastingstelsel van vóór 2001 kregen eenverdieners en alleenstaande ouders hun belastingvoordeel uitgekeerd via een hoger netto-inkomen (tariefgroep 3, 4 en 5). In het nieuwe belastingstelsel krijgen deze groepen het belastingvoordeel meestal uitgekeerd via de maandelijkse Voorlopige Teruggaaf Heffingskortingen. Deze Voorlopige Teruggaaf vormt voor de lagere inkomensgroepen een onmisbaar onderdeel van het maandelijks inkomen. Degenen die een minimuminkomen hebben komen zónder deze Voorlopige Teruggaaf Heffingskortingen ónder het minimum terecht.

De Belastingdienst heeft op grond van art. 24 Invorderingswet 1990 de bevoegdheid de Voorlopige Teruggaaf Heffingskortingen te verrekenen met openstaande belastingaanslag(en). Schuldeisers, waaronder uitkeringsinstanties, dienen op grond van art. 6:135 BW bij verrekening rekening te houden met de beslagvrije voet. Volgens art. 24 lid 1 Invorderingswet is deze bepaling echter *niet* van toepassing bij het verrekenen van belastingaanslagen. Dit heeft tot gevolg dat het inkomen ver onder de beslagvrije voet kan dalen.

Met invoering van het nieuwe belastingstelsel is art. 475c Rechtsvordering gewijzigd. Bij een periodieke betaling van voorlopige teruggaven is de beslagvrije voet van toepassing. Bij deze wijziging heeft staatssecretaris Bos toegezegd dat de Leidraad Invordering zou worden aangepast, namelijk dat bij verrekening ook de beslagvrije voet zou gelden (Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27184, nr. 6 p. 28). Dit is echter niet gebeurd.

VOORSTEL:

De beslagvrije voet zou ook moeten gelden bij verrekening van AWIR-toeslagen. De Belastingdienst moet de verrekening dus matigen als het inkomen van de belastingplichtige lager is dan de beslagvrije voet.

EXECUTIEGESCHIL

12. *Het aanvechten van een executoriale maatregel is een financieel riskante procedure.* Als de beslagene het niet eens is met (de hoogte van) het beslag kan hij de zaak voorleggen aan de rechter ('executiegeschil'). Omdat meestal een spoedeisend belang in het geding is, zal hij een voorlopige voorziening moeten aanvragen bij de rechtbank. Hierbij is vertegenwoordiging van een advocaat verplicht. De financiële risico's van deze (spoed)procedure zijn:

- *Eigen bijdrage:*
Schuldenaren met een laag inkomen kunnen gefinancierde rechtsbijstand krijgen (zogenoemde 'toevoeging'). De eigen bijdrage aan deze toegevoegde advocaat hangt af van het inkomen van twee jaar geleden (peiljaarverlegging is mogelijk). Er wordt géén rekening gehouden met het actuele lage inkomen door beslag. Schuldenaren met een minimuminkomen kunnen hiervoor meestal bijzondere bijstand krijgen.
- *Griffierechten:*
Deze kosten worden *niet* vergoed door de Wet op de Rechtsbijstand. Schuldenaren met een minimuminkomen kunnen hiervoor meestal wel bijzondere bijstand krijgen.
- *Proceskosten van de tegenpartij:*
Bij verlies van de procedure kan de rechtbank de schuldenaar veroordelen tot betaling van deze kosten. Een moeilijk voorspelbare kostenpost.

Weliswaar kan kosteloos geklaagd worden bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders. Deze is echter van oordeel dat het aan de executierechter is te beoordelen of een beslag onrechtmatig is en of de beslagvrije voet correct is toegepast.

VOORSTEL:

Er moet een toegankelijke spoedprocedure komen, waarin de beslagene de redelijkheid van het beslag moeten kunnen laten toetsen zonder het risico te lopen in de kosten te worden veroordeeld. Dit zou bijvoorbeeld als volgt gerealiseerd kunnen worden. De KBvG zou bij verordening meer gedragsregels moeten opstellen over hoe deurwaarders moeten handelen bij beslag op de inboedel, op het inkomen of de bankrekening, zodat beter omljnd wordt welke grenzen daarbij in acht moeten worden genomen. Het handelen van de deurwaarder kan dan door de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders breder getoetst worden. In de Gerechtsdeurwaarderswet zou

OVERIGE

13. Beslag onder derden werkt behoorlijk kostenverhogend.

Beslag op inkomen en bankrekening brengt veel kosten met zich mee. Dit kan goedkoper wanneer de betekening per gewone (aangetekende) post, dan wel elektronisch plaatsvindt. Het CJIB (art. 27 WAHV) en de Belastingdienst (art. 19 Invorderingswet) hebben hier al veel ervaring mee en dat gaat goed.

Volgens een persbericht van het Ministerie van Justitie, d.d. 15 december 2006, komt er een wetsvoorstel waarin onder andere wordt geregeld dat de akte van aanzegging van derdenbeslag elektronisch kan plaatsvinden. Banken en werkgevers hebben de keus of ze een elektronisch adres beschikbaar stellen. Het wetsvoorstel is nog niet openbaar omdat het ter advisering bij de Raad van State ligt.

VOORSTEL:

Zonder de inhoud van het wetsvoorstel te kennen toch een paar opmerkingen. Het is van belang dat de betekening van beslag onder derden elektronisch kan plaatsvinden. Wanneer de werkgever of bank beschikt over een elektronisch adres zal de deurwaarder met het oog op kostenbesparing deze mogelijk ook moeten gebruiken. In de tarieven voor ambtshandelingen zijn reiskosten verwerkt zodat in het Besluit tarieven ambtshandelingen een apart tarief voor elektronische betekening opgenomen moet worden.

Bijlage 7: Voorbeeld berekening beslagvrije voet

De heer Jansen komt op het spreekuur omdat er beslag op zijn inkomen is gelegd. Zijn inkomen bedraagt € 1.500,-- netto per maand. Maandelijks gaat er € 931,29 naar de deurwaarder. Dit betekent dat de deurwaarder uit is gegaan van een beslagvrije voet van € 560,78 per maand. De sociaal raadvrouw legt uit dat dit bedrag gelijk is aan de helft van de beslagvrije voet voor echtparen. De deurwaarder mag de beslagvrije voet namelijk halveren wanneer er geen informatie verstrekt wordt over de hoogte van het inkomen van de partner. De sociaal raadvrouw vraagt de cliënt om een aantal gegevens, zodat ze de beslagvrije voet kan gaan berekenen.

Inkomen dhr Jansen

- werkg. X € 1500,-- p.m.

Inkomen mw Jansen

Heffingskorting minstverdienende partner € 170,00 p.m.

Woonkosten

Rekenhuur € 555,33

Huurtoeslag € 84,57

Ziektekostenverzekering

Premie basis + aanvullende verzekering € 210,00

Zorgtoeslag € 68,17

Berekening beslagvrije voet		
90% van de bijstandsnorm		€ 1121,57 (A)
Rekenhuur	€ 555,33	
-/- Normhuur (per 1 juli 2007)	€ 184,85 -	
	€ 370,48	
-/- Huurtoeslag, woonkostentoeslag	€ 84,57 -	
Maximale verhoging woonkosten	€ 251,65	
	€ 251,65	€ 285,91
Bij: laagste van bovenstaande bedragen		➔ € 251,65 +
		€ 1373,22
Premies ziektekostenverzekering	€ 210,00	
-/- Normpremie voor eigen rekening	€ 74,58 -	
	€ 135,42	
-/- Ontvangen zorgtoeslag	€ 68,17 -	
Bij: ziektekosten		➔ € 67,25 +
		€ 1440,47
Periodiek inkomen echtgenoot / partner, incl. vakantietoeslag die niet onder het beslag valt (max. helft A)		€ 170,00 -
		€ 1270,47
Periodiek inkomen schuldenaar, waarop geen beslag ligt		€ 0 -
		Beslagvrije voet € 1270,47

Gezien de hoogte van de beslagvrije voet dient er maandelijks slechts € 229,53 (= € 1500,-- - 1270,47) in plaats van € 931,29 aan de deurwaarder afgedragen te worden.

Bijlage 8: Voorbeeldbrief verzoek aanpassing beslagvrije voet

Geachte heer, mevrouw,

Tot ons wendde zich bovengenoemde vanwege het executoriaal derdenbeslag dat u op het inkomen heeft gelegd.

U heeft de hoogte van de beslagvrije voet vastgesteld op €..... Deze beslagvrije voet is te laag, omdat

of: bij de berekening geen rekening is gehouden met de beslagvrije voet verhogende factoren, namelijk de woonkosten en de premie ziektekostenverzekering

of: perde bijstandsnormen zijn gewijzigd

of: andere redenen

Middels deze brief willen wij u namens cliënt verzoeken de beslagvrije voet met ingang van conform bijgaande berekening vast te stellen op €.....

In afwachting van uw antwoord,

hoogachtend,

